

ЗАВРШНИ РАЧУН

Милица Мустур

УКС коначно на ногама

Без губитака

Удружење књижевника Србије је коначно финансијски стало на ноге. То је велика заслуга садашње Управе која је од претходне наследила, приликом преузимања мандата, 1. 700. 000 динара дуга и магловите изворе финансирања. У отежаним условима пандемије Ковид 19, УКС је успешно закључило пословну 2020. годину. Исканана добит од 152.435,87 динара би била знатно већа да чланови извршавају своје обавезе, јер због неплаћене чланарине може се сматрати да је добит умањена за најмање два милиона динара, па се доводи у питање даљи материјални опстанак, ако се овако настави. Сама добит за 2021. није профит, а већ у јануару 2021. отишла је на струју, воду, телефоне, грејање, канцеларијски материјал. УКС је непрофитна организација и његова „добит“ се мора тако и третирати.

Извори финансирања

Удружење књижевника Србије се финансира из следећих извора: сопственог - чланарина, претплата и продаја „Књижевних новина, закуп, пружање услуга, издавачка делатност, итд, затим буџетског - Министарство културе и Секретаријат за културу града Београда, суфинансирање пројеката и финансирање поверених послова, као и из ванредног извора (донације). Сопствени извор финансирања и даље је недовољно развијен и недовољан за финансирање редовних режиских и програмских трошкова и

трошкова ангажованих сарадника, као и једног запосленог радника. Надлежно министарство је од 2017. године изменило начин и намену финансирања Удружења, на штету свих удружења, укинуло је средства за редовну делатност и почело да финансира тзв. „поверене послове“, односно послове везане за самосталне уметнике. Зараде за два радника, од три запослена, финансирају се из тих средстава, адвокатске услуге, већим делом књиговодствене услуге и мањи део сталних трошкова, што је ипак велика помоћ пословању Удружења. Уплате Министарства у 2020. години су биле редовне и захваљујући томе Удружење је, такође редовно, измиривало све своје редовне обавезе. Донације су ванредан и неопходан извор финансирања Удружења. Од Града Београда нисмо добили ништа у 2020. и то је огледало односа градских власти према култури. Захваљујући труду руководства, добијена су ванредна средства за одређени пројекат од Министарства за рад, запошљавање и социјална питања и донаторска средства, што је допринело да Удружење пословну 2020. годину заврши, а ову 2021. започне БЕЗ ДУГОВА, први пут после више од једне деценије, упркос условима пословања у пандемији.

Финансијски показатељи

Финансијски извештај за 2020. годину исказује приходе од 5.724.855,91 чији су извор сопствена средства 1.424.436,93 (24,88%), државни буџет 3.816.095,00 (66,66%) и донације 484.323,98 (8,46%).

Приметан је пад остварених укупних прихода у односу на претходну 2019. годину (- 13,22%), нарочито буџетских средстава у оквиру укупних прихода (- 29,33%), који би био и већи да није било средстава добијених од Министарства за рад, запошљавање и социјална питања и сопствених средстава (+ 0,13%), а донаторска средства су била у порасту (+ 16,88%) у односу на претходну годину. Секретаријат за културу града Београда је уплатио у јуну Удружењу средства за неповратну новчану помоћ његовим члановима самосталним уметницима у условима пандемије за 105 чланова УКС, али то не треба мешати са средствима за пословање и манифестације која нам је ускратио, јер је реч о намени по одлуци Владе Србије.

Треба имати у виду да су исказани приходи испод границе неопходних трошкова за материјални опстанак УКС који подразумева запослене, режиске трошкове и Књижевне новине, јер се они сада крећу око 500.000 динара месечно.

Наставак на стр. 7

Нежна оштрица речи

Поводом романа *Друји мач. Мајска њовесѝ*
Петера Хандкеа

Када је у касно пролеће 2019. завршавао писање романа *Друји мач. Мајска њовесѝ*, Петер Хандке није могао знати да ће већ на јесен исте године постати лауреат Нобелове награде за књижевност. Пре ће бити да је писао потпуно мимо помисли на најпрестижније признање у области литературе, чак и мимо свести о његовом годинама уназад компромитованом статусу. Јер – нека то буде макар илузија ауторке ових редова – писци попут Хандкеа не стварају очију упорних ка наградама. Можда нарочито не Петер Хандке, коме је услед етичког ангажмана против искривљене слике западних медија о српској ексклузивној кривици у југословенском грађанском рату велики део светске друштвене јавности оспоравао право на присутност у културном простору, а камоли на званично признавање вредности његовог рада. Утолико чудесније делује блиско временско одстојање између објављивања *Друји мача* и литерарног Нобела, који се писцу додељује за целокупност дотадашњег књижевног опуса. Чудесна је та релативно мала дистанца из више разлога, међусобно блиско повезаних. *Друји мач* може се читати – и то је прва коинциденција, за оне који верују у случајност догађаја – као метафикционална епопеја, као поетичка расправа о особеностима сопственог писања, као ауторефлексивна *Summa* Хандкеовог стваралаштва. Случајност или не, тек, *Друји мач*, у српском преводу Жарка Радаковића, се из овог светла указује као антиципација додељивања књижевног Нобела Хандкеу. Такозвани *свеукујни дојрино* његовог дела светској књижевности за који је одликован, само неколико месеци раније добио је своје (ауто)фикционално образложење и окруженост. У нобеловском контексту и основна радња Хандкеове „повести“, иначе веома једноставна, делује помало фантастично. Приповедач креће у осветнички поход на новинарку која је оклеветала његову покојну, „свету“ мајку подмећући јој симпатизерско саучесништво у нацистичком Трећем рајху. Сам мотив клеветничког деловања припаднице новинарског еснафа кореспондира са буром која се у медијима подигла непосредно након додељивања Нобелове награде за књижевност Петеру Хандкеу. Хистерија због идеолошко-политичке неподобности писца у одређеним публицистич-

Петер Ханке

ким круговима у трену је поново оприсутнило агресивну медијску потеру из времена *Правде за Србију*. Међутим, Хандке је – непланирано – имао готов одговор на ову врсту поновљене хајке, а уједно и изванредну уметничку апологију сопственог писања. Тај одговор и та апологија јесте *Друји мач*.

Наставак на стр. 4

Живко Николић

Поље мртвих лавова

за Домнула Вукадињескуа

Дуж њушева које смо за собом давно оставили, када њоново њима њрођем, мртве лавове виђам. То си их Ти својим врелим дахом наслатао, Ти, усјрејѝталом њесмом, ломном, која као ѝшешки шкрјуѝ њејресѝано одјекује. Није ѝи нико од њих уз док ѝрсиѝао, високе су лиѝице до Твојих врѝова, оѝаки вејѝрови у амдис неѝаке дацају. Још ѝраѝови сѝоје и давнашњи одјеѝи доѝиру, хиѝене залуѝиале и усјуѝйна дивљач, ѝрејлашене ѝѝиѝе и сад се оѝлашавају не докучивши да су Тебе они одозѝо овамо доле ѝоспали да ѝоѝске радове ѝосврѝаваши.

Доле, ѝде оѝњена река не ѝресѝаје о хридине да расѝаљује жар и да удара водом чији си Ти ѝосѝодар. Твој ломни ѝев и сада сѝиене и амдис у ѝуску кесѝена зайѝвара а ѝробови неѝадашњих лавова заувек крај ѝуѝева неми сведоѝи оѝѝају.

20. 4. 2012-25. 9. 2014.
Београд-Копривница- Београд

У овом броју:

- Милица Мустур
Нежна оштрица речи (1)
- Славица Гароња
Беседа поводом награде
Милутин Ускоковић (3)
- Поезија
Карл Кроло, Душка Врховац,
Драгица Ужарева
- Проза и есеј
Радослав Војводић, Душко М. Петровић,
Драгослав Хаѝи Танѝић, Ђорђе Ђулафић
- In memoriam
Миљурко Вукадиновић (13-16)
- Књижевници света у
време пандемије (18-19)
- Критика
Видак М. Масловарић, Стојан Ђорђић,
Милица Миленковић
- Музика
Гордана Крајачић,
Драган Р. Млађеновић (24-25)
- Дизајн
Драгана Тодоровић,
Здравко Мићановић (26-27)

Како су у пандемијској 2020. години радиле Књижевне новине

Тешка година је за нама. Догађаји у њој били су неочекивани, нејредвидљиви. Таква је била и судбина Књижевних новина.

Нова редакција је преузела Новине у априлу 2020. Тада су завршене све радње око избора новој главној и одговорној уредника и њеној формирања. Али је, већ тада, јер у Србији је пандемија пројашљена 19. марта, основно питање било: како радити у условима ковида?

Ограничено креирање, а пошто и пољички час, успоравали су рад редакције. Више чланова редакције је старије од 65 година, што је подразумевало још већа ограничења у креирању и боравку у радним просторијама. Права комуникација са сарадницима била је могућа само преко интернета и телефонским путем. Па ипак, успевали смо и тако да одговоримо захтевима листица.

Почетком године редакција коју је водио др Мићо Цвијетић, објавила је један двојрој и тако зайочела годину. Нова редакција је настала још у условима који су већ описани. Како су ванредне прилике, које су трајале целе године, озбиљно ометале динамику излагања Новина, објављена су три броја: 1294-1296 за март-април-мај, 1297-1299 за јун-јул-август, 1300-1302 за септембар-октобар-новембар и 1303 за децембар. Тако је намирена квота Књижевних новина од 12 бројева за годину. Сва три броја штампана су на повећаном броју страна: два на по 36 и један на 32 стране, чиме је, у извесном смислу, надокнађен просјор који је предало посветио актуелним књижевним догађајима. Те тридесет две стране више чине још један и по број.

Сем изузетних догађаја у књижевном животу, највише просјора посвећено је некролозима нашим колегама које је пандемија заувек однекла. У писању некролога ангажовали су се наши најистакнутији писци. Часнији и одговорнији по-

сао Књижевне новине новине нису имале. Уз то, Новине су се још посветиле Бечком књижевном договору у броју 1294-96; представљању Тришћких декларација у броју 1297-1299 и необичној личности Милоја Поповића Каваје у броју 1300-1302. Само што је припремљен за штампу децембарски број 1303, пандемија је потопила саму редакцију и издала из строја уредника Видака Масловарића, уредника прозе Јанка Вујиновића који је преминуо у болници, главне и одговорне уредника Бранислава Р. Милановића, секретара редакције Гордану Јеж Лазих и уредника књижевне хронике Миљурка Вукадиновића који је такође преминуо од последица болести.

Ништа, наравно, не може надокнадити динамику редовној излагања једној листици, али услови у којима смо радили са традиционалним недостигама јара били су неумољиви. Министарство за културу и информисање допринело је Књижевне новине са 150 000 динара у бруто износу. Остала средства надокнадили су дародавци: Институт за економску дипломатију, наша књижевница Гордана Пејковић Лаковић из Канаде и Милоје Поповић Каваја.

У протеклој 2020. години рад Београд није издвојио ни динара за Књижевне новине. Чини се да локалне самоуправе у Србији издвајају знатно више за своје листове и часописе који излазе редовно, у доброј ојреми.

Неки значајни аутори учествовали су у изради Новина што нам је било од највеће помоћи.

Тираж је прилагођаван условима ограниченог креирања поштомачких листица.

Разлика између прихода и расхода знатно је смањена у односу на претходне године, што смањило успехом...

Постипуни је договор са дис трибутом о бољем власнику Новина. Чека се потписивање уговора. За сада су оне дар видљивије на киосцима.

Братислав Р. Милановић,
Главни и одговорни уредник
Књижевних новина

КЊИЖЕВНЕ НАГРАДЕ

живота бавио – за 2020. годину буде ЈОВАН ПОПОВ, теоретичар и историчар књижевности, компаративист, за књигу Појмови, периоди, полемике, – о неким недоумицама науке о књижевности, коју је 2020. године објавила београдска Српска књижевна задруга.

Јован Попов (1962) значајно је име савремене српске теорије и историје књижевности, истакнути компаративист и преводилац. Поља његових научнокњижевних интересовања широка су и разнострани: основи науке о књижевности и историјат њених модела и парадигми, појам опште књижевности, теорија и пракса читања, поделе и смисао термилошких идентитета књижевних праваца и епоха, поетика класицистичког романа, проблеми преводјења, двојбој као литерарни мотив, тематске аналогје међу древном и модерном, европском и српском књижевношћу (особито драмском)...

Књига Појмови, периоди, полемике, којој је ове године припала Награда „Николај Тимченко“ за најбоље дело у области науке о књижевности, у афирмативном смислу сажима распон поменутих тема и идеја концентришући их око питања појмовно-теоријских, периодизацијских и, устројено полемички, аналитичко-критичких начела како опште, тако и националне српске књижевне херменеутике. У првој целини („Појмови“) проблематизују се, на једној страни, назив и генерални садржај опште (светске) књижевности као академског студијског предмета, а, на другој, историјат термина жанр и принципијелне недоумице везане за његову употребу у нашој науци о литератури. Другу целину („Периоди“) карактерише најпре преиспитивање теорије и праксе периодизовања српске књижевности (Драгиша Живковић, Јован Деретић), да би се потом прешло на критички опис класификацијских термина „барок“ и „класицизам“, са свим методолошким контроверзама које прате нужности њиховог књижевнонаучног операционализовања. Карактер треће, завршне целине („Полемике“) одређују изострени претреси драматике условљене, прво, изазовима „потмуле идеологије језика“ артикулисане у француској новој критици, друго, у чувеној аполигији нечитања Пјера Бајара и, најзад, у сврхама, донетима и странпутицама херменеутичког сучељавања уметности и религије на примеру разумевања и тумачења одсудних стихова Лазе Костића из његове песме „Santa Maria della Salute“.

При свему, разматрања Јована Попова одликују свестраност приступа, што значи темељно познавање изабраних тема, и способност ретко јасног, методолошког и теоријскокритички прегледног формулисања проблема, оштрог анали-

зовања ставова, пространог систематизовања прошлих и савремених идеја у и о науци о књижевности. Динамични облици излагања, срећно проистекли колико из тематике и понуђених решења, толико из ауторовог дара сазнајног развијања и аксиолошког надахнутог представљања градива – то су чиниоци који су одлучили да управо Појмовима, периодима, полемикама, најновијем делу Јована Попова, припадне ова већ увелико афирмисана награда за српску науку о књижевности.

Ужи избор за награду „Душан Васиљев“

Жири за доделу књижевне награде „Душан Васиљев“ за 2020. годину прогласио је ужи избор који обухвата шест наслова. На списку се налазе романи *Љуби без ирдова* Енеса Халиловића (Лагуна), *Пурирна декада* Владимира Копицла (Дерета) и *Хосиел Калифорнија* Звонке Газиводе (Геопоетика), те збирке поезије *Фемицид и грује њесме* Драгане Младеновић (Културни центар Новог Сада), *Моја мама зна шта се дешава у ирадовима* Радмице Петровић (ППМ Енкава) и *Кћери, зар не видиш да јорим* Иване Мачић (Трећи трг).

У конкуренцији за награду „Душан Васиљев“ за 2020. годину нашло се 142 дела, а жири ће одлуку о лауреату саопштити у петак, 26. 3. 2021.

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

Издавач: Удружење књижевника Србије

За издавача: Милован Витезовић
Главни и одговорни уредник:

Братислав Р. Милановић
Редакција: Душко М. Петровић
(заменик главног

и одговорног уредника),

Милан Лукић (оперативни уредник)

Александар Чотрић, Милица

Мустур, Соња Миловановић,

Гроздана Лучић Лалић,

Видак М. Масловарић, Миломир

Краговић, Миљурко Вукадиновић,

Гордана Влајић, Андрија

Радуловић, (Црна Гора)

Секретар редакције:

Мајо Даниловић

Лого: Миле Грозданић

Технички уредник: Радојица Ђурић

Коректура: редакција

Штампа: Dinex, Београд

Лист излази двомесечно

Рукописи се примају сваког радног

дана од 11 до 14 часова

Рукописи се не враћају

Телефакс: +381 11 26 22 891

Телефон: +381 65 26 22 891

Адреса редакције:

11000 Београд, Француска 7

E-mail: knjizevnenovineuks@gmail.com

uks.srbije@gmail.com

www.uksrbije.org.rs

Ђурин шешир Данилу Јокановићу

Фондација „Споменица солидарности“ и Установа културе Пароброд – Кућа Ђуре Јакшића, на једногласан предлог стручног жирија (у саставу Душан Стојковић, председник и чланови Милош Јанковић и Радивоје Марковић), додељује књижевну награду „Ђурин шешир“ за 2020. годину књижевнику ДАНИЛУ ЈОКАНОВИЋУ из Београда, за књигу *У дисцихе и кайрене*.

Награда се додељује десети пут (претходни добитници су књижевници Миљурко Вукадиновић, Ненад Глишић, Мирослав Јозић, Срба Игњатовић, Предраг Бајо Луковић, Драган Мраовић, Горан Лабудовић Шарло, Иван Лаловић и Милоје Дончић) и састоји се од *повеле*, уникатног, ручно рађеног шешира по угледу на онај који је носио Ђура Јакшић и бронзаног барелефа са Јакшићевим ликом, радом вајара Остоје Балканског.

Награда ће бити традиционално уручена у четвртак, 27. маја 2021. у 18ч, у Кући Ђуре Јакшића у Скадарлији, уз промоцију и представљање добитника и награђене књиге.

Цртежи у овом броју:
Предраг Бајо Луковић

Награда „Николај Тимченко“ Јовану Попову

Жири Задужбине „Николај Тимченко“, који је радио у саставу: Јован Пејчић, председник Задужбине „Николај Тимченко“ у Лесковцу, Драган Жунић, професор Факултета ликовних уметности у Нишу, члан и Биљана Мичић, професор Гимназије у Лесковцу, члан једногласно је одлучио да добитник Награде „Николај Тимченко“, намењене најбољим српским делима из области науке о књижевности – што значи: за критику, теорију, историју и упоредно проучавање литературе, којима се Николај Тимченко целог

УПУТСТВО

Молимо сараднике да текстове достављају у електронској форми, на адресу: knjizevnenovineuks@gmail.com. У предмету (Subject) прво треба навести презиме, а текстове слати у прилогу (Attach File), писане у Wordu (*.doc), српском ћириличном тастатуром, у формату А4, уз проред 1.5 и маргине 2,5 cm, коришћењем фонта Times New Roman, величине слова 12 pt.

Молимо сараднике да у предмету (subject) имеја прво напишу своје презиме, што ће олакшати налажење текста за штампу. Електронску пошту нам можете слати на адресу: knjizevnenovineuks@gmail.com Молимо да текстове шаљете као **Word dokument (.doc)** (опцијом: **attach a file**) у фонту **Times New Roman** или **Arial**, откуцане **ћириличном српском тастатуром**.

Лист суфинансира
Министарство културе
Републике Србије

Славица Гароња

Беседа поводом награде „Милутин Ускоковић“

Поштовани чланови жирија, уважени домаћини Народне библиотеке Ужице, драги пријатељи,

Иако нам околности нису дозволиле лични сусрет, надам се да ће ова беседа поводом добијања угледне награде „Милутин Ускоковић“ за 2020, коју вам шаљем, тај свечани чин делимично надоместити.

У једној од најкраћих и најлуциднијих аутобиографија написаних на српском језику које знам, Милутин Ускоковић даје, даје сву суштину и филозофију властитог животног искуства:

„Догађаји који су се збили у моме раном детињству, показали су ми сурово, да, изван најужег породичног круга, најбољи пријатељи су: природа и књиге. У истини, то троје ме никад нису преварили. И примали су ме, оберучке и својски, кадгод бих се из осталог света вратио, рањен физички или морално. Ма како да су искуства била сваки пут врло опорна, једном окупљен ја сам остављао сва та три пријатеља, да се вратим поново у свачији свет, да се наново радујем и жалостим, надам и разочаравам, радим и беспосличим. Ето, ти преласци из једног у други од та два света, то је цео мој живот.“

Ова аутобиографска белешка настала у Женеву, 1910. године – неоспорно, зениту његових дотадашњих животног прегнућа – када је млади Ускоковић постигао готово све своје високо постављене личне животне циљеве: докторирао у Женеву, добио прву награду на конкурс Српске књижевне задруге и објавио свој први роман „Дошљаци“ у њеном престижном плавом Кољу – обећавала је (и дала је) једну од најблиставих личности и нових књижевних импулса српској књижевности. Но, кроз ових неколико редова његове аутобиографије, коју он завршава реченицом-резимеом о сопственом животу: „Он је био често горак, досадан, тежак, бесмислен, пун увреда, али у тренуцима присебности, изгледао ми је увек такав да га не бих дао ни за чији други“ – ишчитава се и једна перманентна напетост (неко би рекао и неспоразум) са тим истим животом – који су на крају прешли у непомирљив сукоб, доделивши нашем писцу „трајно душевно рањеном“, још само пет овоземљаских година живота и рада, да би у данима опште националне катастрофе 1915. године, разрешио ту вечиту и личну драму постојања на мосту над реком Топлицом у Куршумлији, самосталним искорак из њега... Ми бисмо то сада можда могли назвати и одустајањем, или правом на одустајање, или чином човека од принципа, који није могао испод своје црте, а упркос томе, или баш и због тога, који се ваздигнуо у вечност.

Та вечност је доследна и она права – јер, ево, више од једног века Милутин Ускоковић живи кроз своје упечатљиво и незаобилазно дело, написано за само 31 годину земног живота, којим је обележио рађање модерне српске књижевности 20. века.

Књижевни пут Милутина Ускоковића био је стреловит, успон метеорски, домети врхунски – чинило се да је младић који је пешке стигао из Ужица у Београд, да би се уписао у гимназију, био „дете среће“, јер је све што је после постигао представљало изузетно систематичан, заокружен рад: писац са докторатом,

знањем француског језика, преводилац и романсијер новог сензибилитета, чији је целокупан животни стил представљао пример како један млади српски интелектуалац и писац треба да делује, да би као прави европејац и српску књижевност по новим (урбаним) темама уздигао на један европски ниво, у чему је и успео. Сад видимо да је то имало и своју цену.

Поздрављајући његов први роман „Дошљаци“ (СКЗ, 1910), Јован Скерлић исказује једну суштинску мисао, важну за сав њихов нараштај, односно, интелектуалну елиту Србије с почетка 20. века:

„Дошљаци крећу једно важно питање нашега доба, питање моралне равнотеже и духовног правца наших нараштаја... Ми смо први нараштај који ради главом у једној новој раси где се главом никада није радило... Ми смо принуђени да чинимо огроман интелектуални и нервни напор, да брутално кидамо са средином из које смо никли... ми зрелимо брзо, и брзо венемо; ми у двадесетој години решавамо највећа морална и социјална питања, да у четрдесетој години постанемо млади старци; ми буктимо и сагоревамо, и нашом душом и нашим нервима искупљујемо душевну равнотежу нараштаја који ће после нас доћи...“

Пишући и о Ускоковићевом „Чедомиру Илићу“ у пролеће 1914, као уопште један од својих последњих написаних текстова, Јован Скерлић продубљује ову мисао:

„Волимо та дела, јер у њима видимо један део нас самих, ово наше тек започето друштво које се у грчевима организује... Ми у њима гледамо наш растрзани унутрашњи живот, живот једног прелазног нараштаја који за целу једну расу тражи своју равнотежу и свој пут.“

Ови луцидни увиди Јована Скерлића, примењиви и на читав српски 20. век, најалост, потврдили су се управо код оба ова великана, односећи их из живота у наредних годину и по дана – као доследних жртава подастржих управо на олтар тог великог преображаја српског друштва, а на прагу највећих искушења које је српском народу спремала историја и Велики рат: Скерлића уочи самог тог рата, у мају 1914, а Ускоковића, годину и по дана касније, у јесен 1915.

Пораз је битна психолошка одредница главних јунака Милутина Ускоковића, како у оба његова романа, тако и у бројним приповеткама. Главни јунаци његове прозе, несумњиво његов алтер-его, ношени су великим европским идејама прогреса, социјализма и напретка, а своје принципе претпостављају и личном животу и срећи. Због великих идеала они уништавају не само љубав, већ и физички оне жене које су их искрено волеле, не увиђајући да је то заправо замајак и суштински мисао и вредност сваког живота, или то увиђајући сувише касно – да би онда сломљени и „на пола пута“, разочарани у велике идеје и са великим очекивањима од сопственог живота и сами се одлучили на такав корак, попут Чедомира Илића, кад као људи „од принципа“ напуштају сву срећу у већ освојеним позицијама дошљака у Београду, изабравши таворење и вегетирање у провинцијској забити до краја живота, попут Келкана у приповеци „Живот и дела Данила Перишића“. Два су велика симболична и просторна топоса, оштро

супротстављена у целокупном делу Ускоковићевом, која чине само средиште тематике његових романа и приповедака, али и оне „напетости“ уочене у његовој краткој аутобиографији од 7 редова: то су провинција (оличена у родном Ужицу) и велеград (оличен у Београду), оштро супротстављених као горуће питање интелектуалаца с почетка 20. века у Србији, али и деценијама после. Тај оштро постављен опозитан однос провинција-град, оличен у преосетљивим душама „дошљака“ коме припадају и писац и јунаци његових романа, разрешава једну сталну егзистенцијалну драму, тачније нерешив комплекс: напуштајући родно место, са још сачуваном топлином патријархалних породичних односа, које, међутим, гуши својом умртвеношћу, нарочито увече (без саобраћајних веза – јер се до Београда путује дан и две ноћи), у контрасту са великим стремљењима и могућностима које нуди велики град, гутајући, како се Ускоковић сликовито изразио – хиљаде намерника који пролазе кроз гротло капија београдске железничке станице – усисавајући их у једну велику, негостољубиву, сурову средину, са самачким убогим удерицама код Дунава, науштрб светлих булевара и

позоришта, рађала се она напетост која његовим јунацима није донела душевно задовољство, нити разрешење егзистенцијалне ситуације. Другим речима, у великом граду дошљаци не проналазе срећу, а у родном месту више не могу да живе.

Парадоксално је, такође, да је Ускоковић, снагом сопственог талента, приказујући из угла „дошљака“ такав Београд, недвосмислено као град који не воли, истовремено дао његову најдетаљнију топографију, насликовитије његове пејзаже, са таквим сликарским појединостама какве он пре у литератури никада није имао, а који су на страницама његових романа остали не само вечни, већ и као једини сачувани траг, које су потоње деценије велеграда нетрагом избрисале. И то је једна велика врлина његових по свему класичних страница. Бежећи из Београда у родни град (Ужице), да одмори рањену душу, после првобитног окрешања, писац и његови јунаци поново осећају ону исту тескобу од провинције која их гуши и враћају се натраг у велеград да у њему дефинитивно пропадну.

Наставак у следећем броју

НАШ ИЗЛОГ КЊИГЕ

1. Живко Николић, *Светлост на дну*, песме, Граматик, Београд 2020.
2. Драган Бабић, *У мирне дане*, песме, НМ Либрис, Културно просветна заједница Србије, Београд, 2020.
3. Владимир Првуловић, *Српски национални интјерес*, Прометеј, Нови Сад, 2020.
4. Саша Јеленковић, *Веру Зен*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2020.
5. Слађана Ристић, *Свини на Карловом мосту*, Граматик, Београд, 2020.
6. Вишеслав Живановић, *Дунавски чардак*, песме, Књижевни круг Кладово, 2020
7. Маријана Јовелић, *Улазна рана*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2020.
8. Раде Танасијевић, *Стивари око мене убрзано сиваре*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2020.
9. Соња Миловановић, *Стил као светлост*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2020.
10. Биљана Дојчиновић, *Седмо небо*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2020.
11. Ненад Јовановић, *Обичности*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2020.
12. Раша Перић, *Писма српској њесника*, писма, Ауторово издање, Петровац на Млави, 2019.
13. Књижевна баштина Крушевца, *Зборник 6 - О сиваралашићу Љубише Ђидића*, Књижевни клуб Багдала, Крушевац, 2019.
14. Мајо Даниловић, *Љубица и грује каже*, приче, Удружење књижевника Србије и Књижевни салон „Поезија Стенка“, Београд, 2020.
15. Часопис за причу и приче о причама *Прича*, број 48-49, Књижевно друштво Свети Сава, Београд, 2020.
16. Часопис за књижевност и теорију *Поља*, број 526, Културни центар Новог Сада, Нови Сад, 2020.
17. Часопис за књижевност, умјетност и културу *Српски јуи*, број 14, Друштво српских књижевника Црне Горе и Херцеговине, Подгорица, 2020.
18. Часопис за књижевност, умјетност и културу *Српски јуи*, број 15, Друштво српских књижевника Црне Горе и Херцеговине, Подгорица, 2021.

Књижевне новине УКС, у оквиру рубрике „Наш излог“, отвара могућност издавачким кућама и ауторима књига да, представе своја издања књига и часописа.

Представљање појединачних издања на простору величине ¼ ступца је стандардизовано и подразумева достављање основних података о издавачу, о аутору и самој књизи: врста књиге, година издања, формат књиге, број страница, врста повеза, име и презиме илустратора и квалитетну фотографију насловнице.

Цена оглашавања је 1.000,00 динара по ¼ ступца.

Начин уплате: на жиро-рачун Комерцијална банка, Београд, 205-200273-87- са назнаком за Оглас.

Достављање материјала: на e-mail knjizevnenovineuks@gmail.com или предајом лично у Редакцији КН, УКС, Француска 7, Београд

Наставак са стр. 1

Милица Мусиур

Нежна оштрица речи

Овај кратки роман или новела (у Хандкеовим делима сличне дужине и жанровских одлика повлашћена ауторова квалификација је „Erzählung“, дакле приповест, у значењу најприближнијем оном које код нас има новела), пружа јединствено уметничко образложење увек актуелног, а у случају Хандкеа „акутног“ питања о релацији књижевности и свега оног условно названог ванкњижевном стварношћу. Тај ванкњижевни хоризонт у *Друјом мачу* јесте хоризонт публицистичке обмане, клевете и духовног насиља. И иначе снажно аутобиографски озрачено, дело нарочито у овом погледу реферира на пишчев неизнуђени положај жртве новинарских сплетака, лажи и неправедних стигматизација.

Док је у приповести жртва клевете приповедачева мајка, он сам јавља се у улози њеног планираног осветника. И ту би читалац упознат са Хандкеовим статусом оклеветаног можда очекивао књижевну одмазду главног јунака сразмерну малициозности нападача. Најпре изгледа да ће тако и бити. Приповедач већ у почетном кадру своје лице назива лицем осветника, а замисао о остварењу злочина понавља се у наставку радње у неколиким варијацијама. Али, иако основна фабуларна нит остаје прилично конвенционална – приповедач прелази пут са једног краја париског Ил де Франса на други у потрази за жртвом – она већ на првим страницама почиње да се раствара преводећи читаоца у сасвим другу и другачију искуствену област. Ту, где се расплињава основни наум освете, настаје романескни свет са своја два главна изворишта: текстом који упадљиво указује на сопствену литерарност и, са тим у непосредној вези, бескрајним простором аутореференцијалности. Укратко, свет саздан од познатих тема, мотива и нарочито поетичко-стилских обележја Хандкеовог рукописа. Уз мотиве одласка и повратка, пута и путовања, толико карактеристичних за овог писца (*Голманов ситрах од њенала, Стори њоврајак кући, Крајико њисмо за дуји расџанак, Зимско њуџовање до река Дунава, Саве, Мораве и Дрине или Правда за Србију* и др.) вероватно „најхандкеаскији“ поступак је минуциозно *описивање доживљаја* ствари и појава, посредовано безбројним приповедачким коментарима. Тешко да се уопште може рећи како коментари наратора прекидају приповедну нит. Не, та нит се једва помаља из непрозирног густиша дескрипције, до мере у којој сам опис доживљаја преузима улогу суштински главне нарације. А опсесивна страст за дескрипцијом обухвата све, од изгледа унурашњости превозних средстава преко сапутника до фасцинације околином, како градског миљеа тако и природе. Путовање започето као осветнички поход мача претвара се све више, а нарочито доласком јунака у Пор Ројал, место Хандкеу блиског Блеза Паскала, једног од главних интертекстуално призваних јунака књиге, у *мајску њовест*, у контемплирање најтананијих титраја природе, у мајски излет, растерећен примисли о злочину.

Део немачке књижевне критике реговао је на *Друјом мач* хировитим настојањем да се Хандкеове описивачке бравуре цинично дискредитују као *сувише добро обављен њосао*. У налетима фуриозне реторике и високо подигнуог тоналитета није толико одзвањало објективно замеране на недостацима романа,

колико се могло ослушнути суштинско и бескомпромисно оспоравање препознатљивих елемената Хандкеове поетике. Критика се позивала на најраније пишчеве програмски формулисане смернице сопственог стварања, из времена када је Хандке послератној немачкој књижевности налепио етикету дескриптивне импотенције (*Beschreibungsimpotenz*) и своја естетска начела уобличио као реакцију на затечено стање. У покушају дифамације описа доживљаја као средишњег поступка Хандкеове прозе, критика га у случају *Друјом мача* оптужује за хиперексплоатацију тог поступка. Писац у овом роману наводно инсценира оргијастично препричавање доживљаја (*„Wahrnehmungsnachschreibungsorgien“*) повлачећи се у неприступачност у себи затворене прозе самоогледања (*„in sich geschlossene Selbstbespiegelungsprosa“*, Thomas Strässle). *Nota bene*: Хандкеов поступак овде није завредио ни „милост“ тачног именованја – од дескрипције сведен је на терминологију основношколског *џрејричавања*.

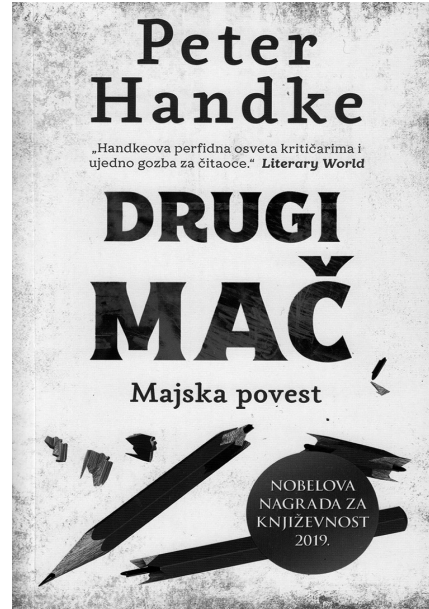
Тачно је да Хандке у *Друјом мачу* у односу на ранија дела још више интензивира дескриптивну раван своје прозе, често до пренапрегнутости, тешко приступачне данашњем читаоцу. Али, можда је за стварну процену вредности овог поступка кључан управо израз „данашњи читалац“. Не поставља ли заправо Хандке пред очи свог замишљеног савременика, ништа мање него пред себе самог, огледало у којем овај може да препозна и процени сопствену пријемчивост за књижевни опис као онај елемент литерарног стварања који од читаоца изискује аутентичну читалачку пажњу и врхунску способност читалачког доживљаја? Ако Хандке успорава приповедно време до непомичности, описујући на дугачко заводљиви плес лептирива или вечиту игру светлости и боја у крошњама дрвећа на које му се пружа поглед кроз прозорско окно, јесмо ли заправо ми они који (више) не могу да осете чар заустављеног времена, и они који немају сабраности за један у суштини класични, мајсторски изведен *опис њрироде* јер је наше време време махнитога убрзања, јер ми, речју, немамо стрпљења да гледамо очима које мирују на предмету?

Вратимо се основном току Хандкеове приповести. Изневеравање хоризонта читалачког очекивања, започето растварањем осветничког топоса у приповедачевим коментарима, достиже врхунац у изостанку извршења планираног злочина. На том месту се у потпуности разоткрива и значење наслова романа. Кључна алузија на део из Лукиног Јеванђеља тачитно је призвана на самом почетку књиге:

„А он им рече: А сада онај ко има кесу новаца нека је узме, па и путну торбу; а ко их нема нека прода своју хаљину и купи мач... А они рекоше: Господе, ево овде два мача. А он им рече: То је довољно.“
Јеванђеље по Луки, 22, 36–38

Ваља се подсетити да наведена новозаветна епизода приказује Христа у тренутку ишчекивања блиске смрти, намереног да ученицима заветује потребу личног старања о себи након његовог одласка. „Мач“ стога у одломку из Јеванђеља по Луки нема конотацију насилне одбране, већ иде у исти ред са новцем и храном (из торбе) као знамен бриге за себе. То се додатно разјашњава каснијом сценом у Гетсиманском врту, где се Петар, не схвативши правилно по-

руку Господњу, хвата за мач и одсеца ухо једном од људи који су дошли да ухапсе и одведу Христа. Јеванђеље по Матеју недвосмислено указује на погрешну употребу силе: „Исус му тада рече: Врати свој мач у корице, јер сви који се лате мача – од мача ће и погинути.“ (Јеванђеље по Матеју, 26, 52). Хандкеов *мач* је онај *друјом* који је у Гетсиманском врту остао у корицама, као симбол аутентич-

но кришћанског одрицања од насиља у духу окретања *друјом образа*.

Стога *Друјом мач* ни као појединачно дело ни као поетичка *Summa* Хандкеовог писања није „освета књижевности“ (*„Rache der Literatur“*), можда чак

ни „победа књижевности над афектом пуним мржње“ (*„Die Literatur siegt über den hasserfüllten Affekt“*, Helmut Böttiger), како упорно, премда нипошто злонамерно, истичу поједини немачки критичари. Освета, афекат и мржња припадају сасвим другој искуственој равни од књижевне, а ако постају део Хандкеове прозе, онда тек као накнадно приповедање о искуствима која тематски улазе у пишчев фикционални свет, док у вредносном смислу остају у његовом предворју. Погрешно би, ипак, било тумачити овај Хандкеов поетички захват као одустајање од имплицитног етичког ангажмана и повлачење у естетизантску кулу од слоноваче. Хандке заправо повлачи линију између две врсте писања и употребе језика у којима се огледају и две врсте морала: нефикционални језик као онај који може да гради свој идентитет на кривотворењу фактографије до злочиначких размера, у одбрану насиља; и језик књижевне фикције, који не може да поднесе такву злоупотребу, а да не изда своју моралну чистоту сачувану међу корицама. Књижевност за Хандкеа није бег од одговорности, али није ни (бар не на првом месту) победа и доминација над насиљем, већ простор моралне чистоте у коју може да ступи само онај ко је одложио први, у незнању подигнути мач од челика и замахнуо *друјом мачем*, бритким пером као бритком сабљом, да би нежном оштрицом речи исписао повест, рецимо, мајску.

Карл Кроло Помолошке њесме

I

Трешиње

Трешиња Ахима фон Арнима
цвјетјала је шестј редака дујо.

17. сџољеће одњејовало је њрви њуџи
свијејиле вишење.
Слиједио је хрскавац.

Њино чврсио месо има
слајкоћу јулских скровишџа
с чврсиим уснама
љубави.

Шајо Морел
недужан је у џоме шџо
сјенасије вишење амареле
искриве усџа.

Тамна женска кожа
вишања.

У ноћи Св. Томе
дрво које сџресу фолклорисџи
ваља за чудо брака.

Смрџи долази
као умјејник сџолоар.

II

Јабуре

Почетџак свих јабуре
у нејдашињим џасџорским врџовима –
дорсдорфка* и црвена њејавуша.

Лексикон каже да се
јабуреко дрво
лако џолира,
и да је џодесно
за израду дрвореза.

Најроџив,
миџолошкџу јабуре
чувају нимфе.

Хесџериде умираху
као Херакле.

На крајњем Зайаду
нико више не носи
небо.

У авџусџу заџризу
џрви зуби
у незџуснуџи џлод –
рану џрироду
јесени.

*назив јабуре према Борсдорфу,
селу у Саксонији. (Прев.)

III

Крушке

Осе се уџоје
у соку берџамоџе.

Са жуџиим крушкама у вези –
и крушка у врџу
хафеландскоџи џосџодара
фон Рибекџа*:
џриџадајуџи џородици
ружиноџи раслина.

Њено џодаџино месо
џо дневноџи јасноџи,
чувено као виџамовка.

Мирише без
џомолошкоџи назива
за конзерве и воће.

Трокуџасџи џлод
у једноџи рускоџи џјесми,
иначе нишиџа до
зрела џеометџриџа
облика кеџли и флаша.
Вајари у дрвеџу оџиџају
џврдоћу сџабла.

(А крушке свјејџуцају
надалеко и нашироко.)

* алузија на пјесму Т. Фонтанеа о
врту и крушки фон Рибекџа. (Прев.)

Са немачког превео
Стеван Тонџић

Радослав Војводић

Дружење са собом, а без ње II

Овако: гледам фудбалске утакмице на телевизији, без тона, док је укључена класична музика на стерео уређајима, и излазе на терен млади наши играчи, и Италијани. Волео сам, често, гледајући тако Енглезе и Шпанце да погађам – још са почетка утакмице – ко ће победити. Па сам и га-тао, наравно. По неким знацима – првој појави играча, или слично, као и више година у фудбалским и другим двојбојима „Партизана“ и „Црвене звезде“ – оно док шетам градом – како наилазе поворке навијача, па заставе, дресови и бројке играча... могао сам, чини ми се, да погодим ко ће победити. Као да сам врачао. Недавно, ове вечери – загледајући како излазе Италијани на терен – видех баш онога (тројица беху заједно) и помислих – овај ће нам дати гол. Дао је два. Враћајући се прекјуче из града, и каснећи за почетак утакмице на првенству Европе између Шпанаца и Португалаца, и углавном препознавајући играче, помислих – па где је онај Нуно Гомеш? Није био у првој постави. Појавио се, потом, као замена. Он је дао гол. Донео победу.

То је оно исто што сам још у раним годинама, на неки посебан начин, свој, препознавао и у различитим ситуацијама. Наиме, оно чудесно прострујавање телом, када бих ишао негде, или да полажем испит, или да тражим посао, или да чекам било какав резултат. Десило би се у мени већ поновљено, познато, струјање – изненадно, телом а мисао га препозна и док покушава да га удоми или објасни – нестане. Остаје само и нека кратка болна тачка: као да се нешто изгубило – што је било тако драго и тако потребно.

Када се човек смирује, почиње на друкчији начин да доживљава све, себе прво, као нешто блиско, интимно, и у шта може да има поверења. Ту се и одиграва она нијанса у разликовању дословног и духовног смисла. Наравно да постоје различити слојеви смисла. Сећам се како сам се мучио али и спорио са собом, нарочито са друкчијим становиштима, у погледу откривања скривених слојева смисла или истине приликом тумачења библијскога штива. Гледиште, не знам чије, како, на пример, кабалисти нису у Библији откривали филозофску представу и мисли – него симболичку, као и скривени процес живота божанског, оно што се развијало и манифестовало и као еманација, то јест у потреби да се Писмо схвати и открије, пре свега, или готово само томе: „Тајни вере“. Тако се и све неискриво манифестовало као скривеност и сврха саме себи.

Оно што се називало „тамним хаљинама дословног смисла“ и у паралелном садејству са препознатљивом готово девизом – како глупаци виде само одећу – препуштено је слободним интерпретацијама које су могле да злоупотребљавају и масе неразумних, али и свештеници. Символ Дрвета Живота, у различитим представама, свакако је доживљаван и као нужност, она свакидашња потреба да се и у нејасноћама искористи скривени знак божанства. Свако је могао – не само језик, него и слово, да тумачи на свој начин, и да то користи као материјал из кога се рађа, или производи, пут ка имагинарној срећи. Сагрешења и није могло бити у том погледу – чим се поверује у свој знак. Тако су и различите, на пример, комбинације речи и у истом језику – могле да „саставе“ неки свој предзнак ка вери у оно чему се на-даш. Логика је била, у том погледу, изван истине и ван домаћаја. Како је и у Тори наговештавано: иста слова репродукују у

својим различитим комбинацијама разне аспекте света. Али и живота, свакако, и путева ка спознању себе, вере и истинитости овога у чему се опстаје.

Сваки дословни смисао може бити и погубљен ако се не препознаје она тајна, узајамна испреплетеност свеколиког ткања у кретању и обнови свакидашњега, егзистенцијалног прохода у природним струјањима и променама које вечито трају на овој планети.

И у природи саме мистике постоје те две противречне тенденције: ова наша стварност уз ону религијску опцију или опседнутост, она вечита борба и ривалство између конзервативног и револуционарног, то у чему се никад не могу помирити традиција и свесни ток духа прогреса. У таквим се биткама и у напетостима особито, како је већ познато током развоја цивилизације у минулим вековима, и како је то и филозофска мисао исказивала, вршило и само подстицање напретка, то јест она неумитна и тако потребна, особена и самосвојна трансформација што је мењала облике, каноне, лица и представе, али самим тим и обнављала, или човеку показивала, и „нове слојеве сазнања божанског“, чиме се истицала духовна мисао особито у трагању за смислом и истином.

Тако се и оно архаично преображава-ло и попримало нове облике. Тако је долазило и до Исијавања које је религијска опција умела да искористи и у своје сврхе, али које је бивало она одскочна и подстицајна линија успона што је директно водила ка путу оваплоћења. Човека, идеја, снова – оних загонетних самомучења такође, у којима се и од којих – постепено, изграђује и сваки одбрамбени систем, као и поглед на свет: пут навише. Чим има и ако има Бога у томе. Што јесте и пресудно за сам стваралачки чин: који јесте одгонетање смисла у том непрестаном колебању да се и неискриво учини доступним.

Тако је и историја културе, свеопште, као историја цивилизације, нераздрожив сегмент или оно тајно ткиво из сазвежђа јеванђелијских, без чега би била сиромашна па, можда, и унакажена, визија успона човечанства. Многи народи, као и српски, у околностима које су бивале, не само нашим учешћем – трагичне, нису имали срећу ни задовољство да на приме-рен начин учествују у духовним збивањима које је историја света обликовала, или производила, током минулих векова. Тај се недостатак тако јасно и препознатљиво одсликава у свим видовима или врстама духовне надградње, а најбоље пресликава у овим модерним временима, посебно у двадесетом веку.

Модерна крилатица данас, још поодавно развијена или одњихана у развијеним срединама Запада, како су хероји непотребни и место им је у музејима или у позориштеријама, комедијашким, није могла овде да се прими из разлога познатих: српски народ није проживео срећне и слободне часове као конституисан, независан, па самим тим и спреман да се изнутра колеба и расипа или чак и про-чишћава на духовном плану. Зато се можда и плаћа, ако не висока цена назадности, оно, сигурно, заостатак у савремености и целовитости данашњег цивилизацијског успона.¹

¹ Ових дана, допала ми се реченица српског писца у сенци, Милутина Ускоковића, из романа му Чедомир Илић: „И запамти, свет је веома зао према онима који нису имали среће.“ О, наравно.

Јујослава Љушићановић

Тама времена

Међу многим „клиповима“ који су кружили друштвеним мрежама суморних летњих дана 2020. године, пробио се један мали, на први поглед шаљив и симпатичан, у коме пише: „Срећан рођендан! Дана је дан када сви имају исто година и то се догађа сваких 1000 година! Дакле: колико година си навршио + година у којој си се родио дају 2020! Сви имају исти резултат! Научници не знају објаснити овај феномен! Чекај следећих 1000 година па ћеш видети да је тако!“ И јесте.

Чудна је ова наизглед безазлена симболика јединственог рођендана кад је цео свет уједињен злом, људским злом, чији смисао води једино у *horror vacui*.

*Разлика између Очаја
И Страху – ѿоуѿи је Оне
Пред Бродоломом самим
И кад Брод ѿоѿоне –
Миран је Разум – без Покреѿа –
Задовољан као Очи
На Челу Бисѿије – које знају –
Да видеѿи – неће моћи –*

(Емили Дикинсон, Ја сам нико!
А ти, ко си?)

Камерни оркестар Гудачи светог Ђорђа, под управом Данијела Гајса, уметничког директора и шефа диригентата овог оркестра, одржао је последњег дана октобра концерт у свечаној сали Хришћанске адвентистичке цркве. Извођена су дела Стравинског, Хофмана и Чајковског. Обрађујући се публици пре почетка концерта и захваљујући се што је испунила велику салу у дозвољеном полуброју, Гајс је нагласио да му је то посебно драго јер је уједно и последњи концерт којим ће дириговати у сезони зато што ће и у његовој родној земљи Немачкој завладати наметнута пандемијска тишина. Музика је учинила маске невидљивима.

Филмски критичар „Њујоркера“, Ричард Броди осврнуо се на потпуно нов и необичан, чак и за Њујорк, догађај. Наиме, на Петој авенији у новоименованом простору „1014“ (некадашњем Гетеовом институту) од 8. до 15. новембра организована је серија концерата под називом „Бетовен за једног“ у част 250 година од композиторовог рођења. Необичност ових концерата била је у томе што су били или само за једног слушаоца или за један пар, у посебној малој просторији, трајали су по десет минута и извођени су Бетовенови гудачки квартети. Главна Бродидјева асоцијација била је како је то право извођење камерне музике. А о самоћи ни речи.

*Кад несѿане новѿа
држи, Јано
и не ѿледај им у зубе
Јабучила и Шарѿа
и Ђоѿина и Ждралина
и ѿри коња ѿлава
и чеѿири врана
и још чеѿири дебела
и оноѿ за Долаѿом
и оноѿ с осам ноѿу
и Кушѿу Вељковоѿ
и Кушѿу Бранковоѿ
и верноѿ Риђана
и Жикину кобилу
и Коњиѿ на Нерѿѿиви
и Коњух ѿланину
Па кад све ѿроѿије
ѿрокоѿкамо и ѿроѿѿамо
Онда и куће да ѿродамо
од Призрена до ѿвише Враѿара.*

(Растко Лончар „Транзиција“,
Нерви од волфрама)

У својој књизи Тајни живот дрвећа Петер Волебен је записао: „Дрвеће живи испуњено унутрашњом равнотежом.“

Скоро на врху врачарског брега, као уосталом и по целом Београду, дрвеће немиле се секу неки што би Брана Петровић рекао: „...све брђани кршни, орни да претуку“. И тако је у једној мирној, осенченој улици посечено и дрвеће и куће. И магнолија која је тек запупела. И мушмула која је скупљала снагу да до следеће јесени уроди слатким старинским плодовима. И сада се у ту изровану, ирањаљену земљу сабија гвожђе и налива леденим бетоном и прекида сваки сок живота од кога је цветала магнолија и рађала мушмула.

А можда ће када се по људској мери обликује бетон и назове кућом, када се ујутру отворе прозори и ветар однекле заталаса завесе или увече када светла означе смирај дана, када се зачује плач новорођенчета као позив у помоћ пред животом који долази, можда ће и мирис магнолије прожети бетонску хладноћу и донети покој. Можда.

Низ заглушени од аутомобила Булевар, спушта се младић са белим штапом пред којим се сви размичу, уз брзи прелете погледом у коме блесне самилост однекле из дубине непознате и самом посматрачу, захвалност што није он тај с белим штапом. Заставши код семафора, младић случајно дотакне штапом ногу жене испред себе и истог трена каже „Извините“, гласом који се нестварно благ и тих провукао кроз несносну буку. Жена се скоро истовремено окреће и каже „Извините“. И опет тај младићев благи тихи глас који каже „Све је у реду“. Светло на семафору се мења и младић мирно креће даље неким својим белим путем, спокојног лица.

А о самоћи ни речи.

Новица Ђурић

Човјек у бијелом манѿилу

Ранко Јововић

*У бијелом манѿилу
ѿрође ме-
Човјек.*

*Коса, лице,
кошуља, шал -
све дјеше бијело.*

*Имао је
црне ѿанѿилоне
и бијаше бос.*

*Замичу ѿеѿове
сѿоѿе,
осѿајаху
крвави ѿраѿови.*

*Бјежао је -
знам и од коѿа.*

Више ѿа не среѿам

Душка Врховац

Кошава у Београду

Без њајшејике

Сечем њо њикиво сећања
као шњо сече ненаошћрен нож
као њоломљен мач
као хладна њоводена рука мрака
шњо мрви усамљене сњине душе.
Сечем их најживо
без крви и жецаја
без њајшејике
ѡрејварајући их
у кристјалне сузе ѡезије.

Све шњо је кроз мој живој ѡрошло

Све шњо је кроз мој живој ѡрошло
осћавило је на мени ѡрах,
ѡнанак слој свој живојѡа у мом живојѡу.
Чесћица ѡ Chesћица ѡрекривали сће мој
лик
чак и онај у савршеном ѡледалу.

Тежина ѡој невидљивој ѡраха савијала ме
обликовала, мењала све моје,
мало ѡ мало, неѡримейно
све док једној јуѡфра не осейих
чудан ѡорив, изнуѡфра, са дна дића
које се уморило од ѡој шерейѡа,
и не чух неки близак али нови ѡлас:
Данас ћемо радийѡи нову вежду:
ѡлава ѡре, рамена забачена
чврстј сѡав, ѡољед на унуѡфра
један, два, ѡри, чейѡри
један, два, ѡри, чейѡри.

Какав осећај!
Чула сам јасно као ѡлас сѡикера
како са мене, једна ѡ једна
сѡадају Chesћице најѡложене ѡрашине.
Осећала сам како лакше и дудље дишем
ноздрве се шире, срце куца хармонично
мисао дисћири, ѡново узлеће.

Сада свакој јуѡфра,
ревностна и ѡосвећена
ѡоѡово као ѡ инсћинкѡу
радим ѡе сѡасоносне вежде.
Пре свакој удисаја
ѡрво дршнем ѡреосћалу ѡрашину
ѡај одавно неѡсћојећи живој
док дисање, рийѡмом укроћено
ѡај нечујни шум ваздуха у ѡлућима
сведочи да сам још ѡу, сада и овде
ѡрошина, али вечностј завешћана.

Поѡмом, излазим у свей
међу још сѡасало дрвеће
и освешћани хлорофил
да ѡокујим ѡреосћале мирисе
расуѡе ѡласове и ѡоубљене ноће
да најѡшћим инсћрументје
којима ћу ѡоверийѡи свој ѡлас
и слике на зеницама сачуване
да зашћићим од ѡаме која ѡусне.
Плашћом ћуѡања и ѡишином заѡрнуѡѡа
ѡакујем једино шњо је дозвољено ѡошејѡи:
наочари са минус диѡѡѡријом и обичну
оловку.

Морам

Морам сачувајѡи своје речи
све, неоскрнављене и живе
чак и оне недосћѡајѡне
уморне већ и склоне ѡаду.

Морам се сама сабрајѡи
неѡѡѡкујљива, самосвојна
неѡѡѡворена и вејѡру изложена
јеловој шуми слична
крчка, висинама сродна.

Морам расћерајѡи ове
ѡрѡовце свим и свачим
слајѡкоречиве и самољубиве
шњо ди радо и мене да укључе
у своје ѡрећеразредне радѡѡе
исћлајѡиве и ѡрофийѡабилне.

Морам се ѡѡейѡи и овој најезди нишћих
ѡим вамѡѡирима и лошим весницима
љујким ѡреварањѡима и мрзѡишељима
невиностј, лејѡѡе и доброѡе
њима шњо се у сваком злу добро снађу.
Морам!

Ейѡиенѡа

Надолази дол.
Све је далеко.
И ја сам далека.
Душа се у чийкасћѡом сну насћѡанила
моја чежња без сигра
ѡо мору ваие ѡује ѡлућѡа.
Немам више ни уѡиешних сновиђења.
Мирис давној ѡољуйца
сладом усне шири се као крик.
Неѡресћѡано надолази дол.
Само одећа ѡезије ѡреје ме и краси
у овом бесконачном бесмислу
којем се још ни име не зна
ѡа и ѡеѡа морамо удремани измислићѡи.

Одѡворностј ѡезије
у ѡѡѡрази за смислом
људској ѡосћѡјања
на овој ѡланейѡи
у језику је, у именовану сѡѡвари.

Данас се разликује од јуче и суѡфра
само ѡо речима којима именујемо
ѡрошлостј која се, као река у море
ѡреко крхкој мостја званој данас
улива у будућностј још неслућеној ѡока.

Посао ѡесника је да ѡреѡозна
сѡѡаро семе у новом
сѡѡари ѡлод у новом замейѡу
и да ѡа именује.
Најодѡворнијѡи од свих задаѡѡака
у сваком времену јесће баи ѡај.

Књѡжевностј се изучава разумом,
а ѡезија ѡише крвљу, душом и срцем.
Зѡѡо су моје ѡесме, моја ѡезија
а не моја ѡрофесија
одраз оној шњо ја јесам –
моје ѡорукѡе и ѡѡорукѡе
мој сѡѡварни живојѡи.

Са Боѡом или без Њеѡа,
ничеј новој ѡод кѡѡом недеском.
Изрека све је у једном
и једно је у свему – ѡѡачна је.
У Природи већ ѡосћѡоји све
ѡа и жива река која ѡече уздрго.
ѡѡа чудна дисћѡра река – Ейѡиенѡа
у коју се, ѡишуѡи ове сѡѡхове
као ѡонорница и сама уливам.

Сасћѡанак са Буковским

Свуда около месо
костјѡи
крв
ѡовезани исћѡањеним нервима.

Горе
у круѡу лобање
нека енерѡија
која је једном била ум.

У ѡразници
ѡрудној коша
ѡишћѡи сѡѡљиви дах
некадашње душе.

Душко М. Петѡровић

Одбрана речи

1.

Ко год српски мисли, говори и пише
забринут је: како ће се завршити светска
заврзлама над нашим Косовом и Мето-
хијом и да ли ће се завршити или ће ос-
тати да чека нека боља времена, боља за
нас. Оно што смо Резолуцијом УН 1244
добили на крају рата који смо (1999) из-
губили требало би да је у миру најмање
што бисмо у свим преговорима - сада и
убудуће - морали да добијемо, тј. сачу-
вамо. Ако преговорима не можемо да
остваримо нешто више, толико бисмо
морали.

Уз озбиљне и тешке притиске са За-
пада, присутна је и смешна „забрана“
помињања речи Метохија. Забрану је
изрекла „Скупштина Косова“, лажни
парламент лажне државе на територији
јужне српске покрајине.

Метох је, подсетимо, земља под уп-
равом манастира, манастирско имање.
На сваком мањем метоху Српске прав-
вославне цркве била је и сада је капела,
а на већим: црква, манастир. Област са
много метоха названа је Метохија. У Ме-
тохији је, у Пећкој патријаршији, трон
српских патријараха, у Метохији су Де-
чани и у царском Призрену Љевишка, а
ништа од тога није млађе од 696 година.
Зато та наша РЕЧ смета тој нарогушеној
„Скупштини“; то значење и те векове би
они да забране.

У сваком народу на свету писци су ти
који свом језику дају нове речи; и српски
су писци успешни у томе, али би сада,
ето, требало и да бране своје речи; нај-
преча је Метохија. Побунимо се против
сваког, намерног или ненамерног, неиз-
говарања Метохије уз Косово. Нека нам
Косово и Метохија увек буду заједно.
Ако одбрану те речи не схватимо озбиљ-
но, могла би нам постати озбиљна и ова
сада смешна забрана.

Оѡуљали ѡрсћѡи
на сувим ѡранама руку
ѡишћѡају
ѡишћѡају, ѡишћѡају.

Недосћѡаје ѡрло
недосћѡаје ѡлас
недосћѡајейѡе ви
недосћѡајем ја.

Поћѡимо некуда, Чарли
ѡрадске дейѡније су ѡуне
луднице су ѡѡѡуњене
а и на ѡродљу се месћѡо ѡеишко налази.

Поврајѡак у Рим

Сећајући се својих младих дана
изгледеле ѡдине 1973.
слика из воза Бреша-Рим
и ѡесме коју смо ѡевали:
pelegrin che vien da Roma
colle scarpe rotte in pe, biroce
корачам као осћѡарела римска рѡѡиња
савијајући око седе изгледеле крајеве
ѡунишке која ѡосћѡаје све већа
док се ја смањујем.

Од ѡрошлостјѡи смо саздани
а ѡѡако ѡѡорно узвикујемо
да јој се не ѡреба враћѡишћѡи
не ѡреба ѡледајѡи уназад
јер је живојѡи само овај данашњѡи
ѡѡрен исћѡред неизвесној суѡѡра
ѡорак као воћка засћѡала у ѡрлу
и ѡролазан као ѡоследњи дах
коначан као срчани удар
усред ѡубавној чина.

2.

Лепа је српска реч понос. Мајка се
поноси сином који је подигао мост, па
сада народ с једне може лако у посету
родбини на другој обали реке. Поносан
је и спортиста с медаљом у рукама висо-
ко изнад главе, млади отац док фотогра-
фише дете своје у наручју мајке, велике
су и поносне параде ратара с највећим
приносом по хектару у својим општи-
нама, параде учесника сабора народног
стваралаштва... Цео народ је поносан на
своје синове на Кошарама који су оноли-
ку силу зауставили силом своје мисли:
„Иза нас је Србија“.

Ово што се сваке године громогласно
назива „парада поноса“ није и не може
бити на понос – не зато што би се тиме
некоме у вишебојној колони ускратило
право на сексуално опредељење, кад се
већ и највиши орган државе, Народна
скупштина, припрема за усвајање закона
о истополним браковима, него зато што
се тим називом покушава свима други-
ма у овој земљи одузети могућност да се
собом и својим делима јавно, на својој
паради поносе. То што се промовише
„парадом поноса“ требало назвати стра-
ном речју прајд (енгл. *pride*), јер је од тих
страна и стигло то шетајуће промови-
сање, а лепу српску реч понос оставити
свима другима.

Узгред, верујем да су најпоноснији
били Руси кад су 17. јула 1944. организо-
вали да кроз Москву промаршира 60.000
војника пораженог немачког фашизма -
сви заробљени на руској територији.

На челу те огромне поворке пешачи-
ло је 19 генерала и шест пуковника, сви у
униформама са ордењем; иза њих је било
преко хиљаду официра, а затим маса вој-
ника. На крају поворке су ишла возила
за прање улица.

Тако, као да нас се не ѡичу
без ѡишћѡања, ѡодине очас мину
неѡоврајѡно и без наше дозволе
а ми осћѡанемо ѡићњени ѡма
ѡиседнуѡишћѡи, ѡковани, заробљени
ѡо хиљадићѡи ѡуѡѡи дројѡимо им коракѡе
оживљавамо неѡосћѡојеће сенке
и себе некадашње ѡчајнички
враћамо на ѡѡруле даске данашњѡице
ѡокушавајући да не заборавимо
ни драѡа лица ни ѡхлаћене сѡѡрасћѡи.

Кошава у Беоѡраду

Дува деѡѡрадска кошава
исћѡићује ѡросћѡор, осейћљивостј дрвећа
исћѡрѡава хладне звуке свој ѡласа
као да химну леденом срцу увеждава.

Рейѡки ѡролазници ѡосрћу и
ћѡоновима се хваћѡају за авсѡѡѡи
за ваздух се ѡридѡржавају.

Све се у себе увукло
ѡнездо мајѡерици налик ѡризѡива
да се у ѡеѡа склони
док не ѡрође ова неѡѡѡода.

Само очи не верују свом виду
излазе из сојсћѡивене дујљѡе
и ѡокушавају осћѡѡѡи ѡѡворене.

Из књѡге у припреми за штампу
Ейѡиенѡа – река која ѡече уздрго

Наставак са стр. 1

ЗАВРШНИ РАЧУН

УКС коначно на ногама

Нису узети у обзир и трошкови манифестација, као што су Међународни сусрети писаца, Дани Ђирица и Методија, Светосавска академија, доделе годишњих признања и слично. Са њима минималне годишње финансијске потребе УКС се крећу око 10 милиона динара. При томе треба имати на уму и да Управни одбор и сви остали органи УКС раде волонтерски, али то их не ослобађа одговорности, јер су пред законом одговорни кривично и материјално за пословање организације.

Црвено светло за неплаћену чланарину

Наплата чланарине је велики узрок пада укупних прихода, а требало би да буде највећа ставка прихода из сопствених средстава. Већина чланова УКС изгледа није ни свесна да је то статутарна обавеза свакога од њих, а не хир или бизнис Удружења. Чланарину су платила само 422 члана, од око 1800, иако је она већ годинама само 1.800,00 динара годишње, односно месечна 150,00. Ако се узму у обзир они који се ослобађају плаћања чланарине због социјалних или статусних разлога, онда се може претпоставити губитак на наплати чланарине од више од два милиона динара. А кумулативно, тај губитак је само у мандату претходне и у мандату ове управе. око шест година око 12 милиона динара, Наплата неплаћене чланарине са могућим приходом од чланарине у 2021. би гарантовала опстанак канцеларија, запослених и Књижевних новина, без чега нема Удружења. Својим немаром неки чланови угрожавају материјални опстанак УКС, али долазе да траже разне потребне потврде, документа или услуге за које је УКС овлашћено по закону као репрезентативно удружење. То више није могуће. Управа је материјално одговорна пред законом и у случају проблема чланови управе су лично одговорни и обавезни да надокнаде губитак. У овом случају су одговорни за ненаплаћену чланарину, односно немогућност покривања трошкова УКС због неодговорности његових чланова и сопствене небриге. Зато, нико ко није члан УКС неће више добити никакав статусни документ. Неко мора и да плати онога ко му издаје потврду. Све досадашње молбе и опомене нису изазвале осећај одговорности код већине чланова. Због тога

се сада пали црвено светло, па ће у 2021. бити ригорозно примењен Статут УКС и биће брисани из евиденције сви који нису регулисали чланарину без обзира на своју књижевну величину, јер се онда не воде као обавеза Управе да оствари приход на оне који нису више чланови УКС. Јер, еснафски статус не одређује књижевни ниво и углед, али има везе са моралом и одговорношћу књижевника и директним опстанком УКС, без кога многи не би остварили своја права, јер је само УКС законски овлашћено да их регулише. Статус члана УКС ће брисани моћи опет да добију, ако поново прођу редовну процедуру пријема на сопствену писмену молбу.

Књижевне новине

Продаја Књижевних новина је у 2020. години порасла у односу на претходну годину, која је већ била у озбиљној силазној путањи, а није надокнађиван тај губитак напором да се изда огласни простор, па је то био један од разлога да буде промењен и главни и одговорни уредник. Утицај на недовољни раст су имали Ковид 19, корона уредника и целе његове породице, и иста болест још неколико чланова редакције, а треба имати у виду да су због епидемије пали и тиражи свих медија. У 2021. ће се појачати активности на претплати, на продаји интернет издања и на прикупљању огласа, што би требало да доведе Књижевне новине у одрживо материјално стање.

Резиме

Може се рећи да је овим завршним рачуном Управни одбор УКС остварио један од својих главних задатака. Успео је да елиминира вишегодишње дугове, да стабилизује материјално стање у најгорим условима и самим тим спречи гашење УКС које је било пред банкротом, а чему су се свесрдно радовали многи и доливали ватру на уље. Са овом Управом та прича није више могућа. Сада преостаје једнако тежак задатак – обезбедити даљи материјални опстанак. Поред тога, потребно је обавити и многе друге послове на којима се ради, али су успорени због епидемије, па чак и смрти наших драгих колега. Потребно је повратити сјај некада чувеној Трибини Француске 7, организовати „онлајн“ промоције књига, скупове и окупљење столове, да на доместе последице епидемије, преуредити Међународне сусрете писаца у складу са временом и финансијама, одржати издавачку делатност, подстицати младе писце, освежавати органе УКС новим лицима, издати нове чланске карте, другачије и осавремене по дизајну, а које ће добити само они који плаћају чланарину, односно стварни чланови, итд.

Све у свему добро је било, ако се има у виду како је могло бити, а биће у будуће онолико добро колико будемо одговорни према УКС и ако будемо имали на уму да га нема без нас, да сви ми треба да га одржавамо због заштите статусних интереса писаца, али и због поштовања наших великих претходника који су га основали још далеке 1905. године.

Драган Мраовић

Радивоје Стојковић

Једној хладној кишној дана
стојећи крај хумке Јелене Ј. Жијон

1

Небо је тамно и без зрака
Али ја видим твоје очи и лице.

Мајко, лежиш као да спаваш.
Гледаш ме душом десмртном

Ја стојим над њобом и на киши
Као некад њред твојим врајима.

2

Шта да кажем у овом часу?
Била си оно што нико после тебе неће
бити.

Мајко, само Бој зна зашто је то добро.

Ти си једина звезда на овом тамном
небу.

И каји које клизе низ моје образе,
што није
киша?

3

На овом светлом и уклетом месечу,
Нема никој осим мене,
Тек јонека твојим пролећем у даљини
Да твојим кућак за миран сан.

Куд ја да кренем?

4

Пишај ме да ли пишем,
Хоће ли ускоро, нова књија?

Пишај ме имам ли новца,
Како моју да ти помоћем?

Пишај ме да ли чиним Пејрарку,
Имам ли еји најаде?

Пишања се и даље јомилају
А ја ледам у кишу како јада

На моје бледо лице.

5

Шта је живој земаљски?
А о недеском можемо само да сањамо
Ми мали, обични смртници.

Мајко, шта може поезија данас
Кад се моје јесме моју чиниш
На екрану мобилној телефону?

У новом веку, поезију неће нико
писати.

6

Сећаш се оне наше књижевне вечери
У Скадарлији њод ошвореним небом.

Била је хладна ноћ и киша је јадала
Као што сад јада на нас.
Људи су стајали, не померајући
поледе.

Понизно су слушали твојихове
Које си само ти мола јако да
изговориш.

И сви су били и срећни и јокисли.
Мајко, што је било златно време
поезије.

7

О доже, молим те, заустави ову
Хладну, црну кишу, хоћу
Да зајалим цијарету.

Мајко, да ли можеш да се сејшиш
Било је то баш давно,
Оној малој, кућној људимца,
Француској њорекла,
Док смо њролазили улицом
Дуо је ишао за нама,
Држао те за хаљину.
Како је био леј
Мислим да је изговарао твоје име
А ми смо журили да стигнемо
Тачно у минути на Друји њројрам
Радио Београда.

Такав њризор са безименим
Кућним људимцем није виђен
Ни на филму.

8

Ја и даље живим од речи и снова.
Сам самцај.

Певам без пласа.
Очи имам а не видим
Куд ме овај живој води?
И у хладним дујим ноћима
Без наде на твојим
У ири на све или ништа
Као некад Досијевски у
Баден-Бадену.

Мајко, реци ми, хоће ли бој
Да ме издави из овој мрака?

Свакодневно одлазим у храм.
Молим се и пишем до њоследњеј
Ашома снаје.

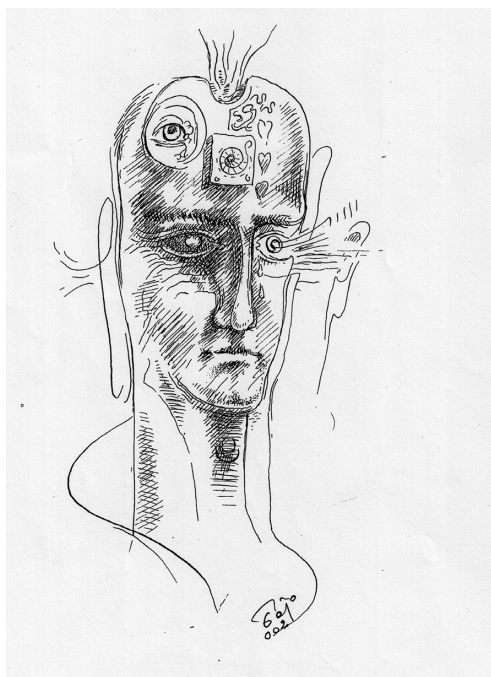
Мајко, веруј ми, ово није јесма,
Ово је револуција поезије.

9

Мајко, јако већ јада ноћ.
А киша и даље не њрестаје.

Не замери – можда си спавала.
А ја сам мојим ненајављеним
доласком
Прекинуо твоје леје снова.

Видимо се ојет
На дан Христивој васкрснућа.

Литература као један могући живот

Са Стојаном Гаровић Магделинић разговарала Славица Гароња

Стојана (Гаровић) Магделинић рођена је 1949. г. у Башчи код Рожаја, у Црној Гори. Школовала се у Рожајама, Крагујевцу и Београду.

Романи:

Један могући живот, 1999. Туристичка штампа, 2003. Народна књига и 2011. Рашка школа

Из лејенде Ђрсијенови, 2002. Народна књига, 2014. Рашка школа

Доротија, 2005. Народна књига, 2010. Рашка школа

Оливера, 2009. 2010. три издања Рашка школа

Оливера, 2013. роман преведен на турски језик, Издавачка кућа Agupas Yaıncılık из Истанбула

Текла вода, 2017. Просвета.

Живи и ствара у Београду.

Неизбежно питање је и – како сте почели и када сте препознали тај унутрашњи порив, који сте преточили у жељу за писањем – и то, до сада искључиво романа као жанра, који су, морамо рећи, уједначеног квалитета, енергије приповедања, вештих заплета, одличних дијалога и карактеризација, као и историјски фундираног, дубоког познавања атмосфере и амбијента српског средњег века, а у чему сте применили и неке модерне наративне стратегије.

Кад чујем тако лепе речи о мојим романима, и то од уважене професорке факултета, књижевне критичарке, и једне од најплоднијих савремених списатељица, онда је моје задовољство потпуно.

А што се тиче тог унутрашњег порива у жељи за писањем, вероватно се мозаик мојих размишљања током дугогодишњег читања добрих књига, склопио са жељом да прикажем неке потпуно неразумне, несхватљиве, а истините историјске догађаје, који нигде нису записани, а за мој завичај и моју породицу су били веома важни. Пошто у животу писца ништа није случајно, па ни место његовог рођења, како је зборио Данило Киш, тако сам ја у педесетим годинама свог живота непланирано улетела у велику „авантуру“ звану писање, а на наговор дугогодишњег пријатеља, историчара Славенка Терзића, којег су те заједничке нам, завичајне историјске теме професионално интересовале.

Уз његову подршку и велику помоћ Вука Милатовића, који је био иницијатор идеје да се занимљив историјски садржај уобличи романескном формом, настао је мој први роман *Један могући живот*.

После тога историјски садржаји су ми се сами наметали. Радозналост и жеља за откривањем занимљивости из наше историје су се стално увећавали, тако да сам до краја остала потпуно посвећена том преплитању историје и фикције, што ме изнова мотивисало за даљи стваралачки рад.

Већ у току писања првог романа нагомилало се прилично много историјских садржаја, те је тако други роман, *Из лејенде Ђрсијенови*, настао захваљујући првом, мада је он много компликованије форме, врло сложеног заплета распоређеног у неколико наративних нивоа, а

и радња задире у далеки Средњи век и доба Немањића, па се растеже до данашњих дана. Уз све то радњу непрекидно прати легенда о два златна прстена која, у драматично дугом периоду страдања народа на територији Старе Србије, стално мењају власника.

Иначе, бављење догађајима и судбинама људи у нашем Средњем веку, препуном митова, легенди, необичности, раскоши и богатства, али и пропасти и патње, било је велики иницијални подстицај, те сам, морам признати, са великим задовољством и радошћу, потпуно посвећено радила не само на овом роману, већ и, такође са великим жаром, и на *Доротији* и *Оливери*.

Незаобилазно уз ово питање јесте и – с обзиром да нуклеус радње Ваших романа чине жене, историјске личности племенитог рода (Оливера Лазаревић, Краљица Јелена Анжујска и друге) – како сте бирали Ваше јунакиње, што је новина у српском историјском роману? Како је текао рад, односно комбиновање истражене, документарне грађе и фикције?

У мом случају, изузев првог романа који је писан са намером приказивања истинитих догађаја из живота моје мајке (повест ређана по хронолошком редоследу), и петог у наслову *Текла вода* (*Један могући живот* 2), који је наставак првог, све остало је наилазило спонтано.

Дакле, није било унапред направљеног плана, већ сам, пратећи радњу, на лицу места добијала инспирацију за даљи ток.

Тако сам роман *Из лејенде Ђрсијенови* прекуцавала (тада нисам користила предности компјутера) тринаест пута (!) мењајући делове текста. Моји романи су, као што кажете слични, али и веома различити. У суштини су потпуно разнолики по начину и техници писања.

И за сваки главни, женски лик, од моје мајке, преко Тодоре, краљице Јелене и Оливере, имала сам јак мотив. У сваком од тих ликова, вероватно уткан је и део моје личности, али и снага, стаменост и жртва моје мајке, која је, вероватно, и „главни кривац“ за галерију женских ликова који чине основу мог књижевног стварања.

А то комбиновање документарне грађе и фикције, које је, не само наизглед, у разноликим варијацијама компликовано, било ми је веома забавно.

С тим у вези, цитирала бих речи проф. др Марјане Ђукић, ауторке Поговора мог романа *Из лејенде Ђрсијенови*:

„У овом роману Стојана Магделинић даје предност историји у односу на интимну причу, али је овог пута фикција приказана као документ. Игра документарног и измаштаног код ауторке заводи читаоца да тражи једно ил друго, и да по правилу, греши. (Причам из искуства, верујте ми на реч. Кад год сам помислила да је неки део сигурно из стварности, ауторка ме је уверавала да је тај део потпуно измишљен. И обрнуто, неки невероватни догађаји заправо су се догодили.) Познато присуство реалног света у књижевном делу нарушава сама ауторка која нас наводи да поверујемо у њену причу као стварно одиграну ван романа, али нам, истовремено нуди свој фиктив-

ни свет, па са та два конца држи читаоца у неизвесности какву овај воли.“

А што се тиче мог избора историјских личности – жена, е то није било случајно. Имајући у виду истинске вредности мајки, супруга, сестара и кћери српских владара, дакле, личности племенитог рода у драматичним догађајима историје Средњег века, било ми је велико задовољство бављење њиховим животима.

Краљицу Јелену од Анжуа, жену краља Стефана Уроша и мајку краљева српских Драгутина и Милутина, одабрала сам на основу веома ми примамљивих историјских чињеница о њеном боравку у мом завичају, о храму, који је, по свој прилици, изградила у једном селу мога краја и у којем је отворила школу за сиромашне сеоске девојке, што је, иначе, и у другим крајевима, чинила.

Окосница романа јесте њена жеља да на српски језик преведе, не дела јуначке поезије, која је у то време била у успону у Европи, не, дакле, дела о бојевима и јунацима, већ (каква авангардна идеја за то време!), једну повест о љубави, један *roman d'amour*, у то време веома популаран у Француској, спев о Тристану и Изолди.

Уз то, дала сам машти на вољу и настала је, у том прелепом храму, једна топла љубавна прича, чији су јунаци Доротеа и Драгољуб, пандан Тристану и Изолди. Нажалост, и та прича је остала неостварена.

Фокусирала бих се ипак, на до сада Ваше најуспешније дело – по свим параметрима (три издања) – Оливеру, кћерку кнеза Лазара, одведену у Бајазитов харем, након Косовске битке. Ова историјска личност и познате чињенице из њеног живота са огромним литерарним потенцијалом, била је скрајнута и дуго чекала своју висококуметничку књижевну обраду, и мислим да ју је добила у Вашем роману, с тим што је с овом чињеницом мало читалаца упознато. Претпостављам да би једна добра екранизација по овом Вашем, врло филмичном роману, избацила и роман и Вас у први план, па би и роман имао рецензију какву Оливера у Вашој обради заслужује (за разлику од филмског документарца и врло неуверљиве реализације исте теме у филму „Пут ружама посут“). Можете ли нам нешто више рећи о раду на њему. Када и како је потекло интересовање и инспирација парадигматском судбином најмлађе кћери кнеза Лазара?

Моја интересовања су и после романа *Доротија*, остала у сфери националне историје, по којој сам у то време фанатично чепркала.

Завршивши, дакле са завичајним темама, и из прошлости и садашњости, решила сам да се „закачим“ за историју мог другог завичаја, Београда. Одлучила

сам најпре, да четврти роман буде повест о свим врлинама овога света украшеног српског деспота Стефана, наследника круне Лазарева у најтежем времену постојања и останка српске средњевековне државе.

Међутим, тај „женски принцип“ је у мени, као и увек, превладао. Интригантно импресивна биографија најмлађе, пете кћери кнеза Лазара, Оливере, била је за мене велики изазов, те сам кренула путем њене, како Ви кажете, „парадигматске“ судбине, откривајући најскровитије кутове њене нападене душе (од тренутка одласка из Србије и, силом прилика, удаје за султана Бајазита, убице свог оца, преко боравка на турском двору, па до, после Битке код Ангоре, робијања код татарског кана Тамерлана, потом ослобађања и повратка у земљу и живота уз свог брата Стефана на двору, у престоници Београду), трудећи се да спознам њену снагу и разум, али и жртву за спас рода свога у времену великог зла и безизлаза.

Имала сам доста материјала, снабдевали су ме пријатељи оригиналним садржајима, чак и из турских извора, што ми је помогло да останем у историјској истинитости. Остало је фикција којом сам надограђивала фактографију.

Више од две године сам живела Оливерин живот са свим њеним успонима, падовима, радостима и жалостима, патњом и основним постулатом њеног живота – помоћи своме роду и дому, својој земљи и, надам се, своме брату, српском владару Стефану, од почетка његове владавине па до година највећег напретка и успона српске средњевековне државе са седиштем у Београду.

Потпуни, не и једини, али свакако најтрагичнији преокрет у Оливерином животу настаје након изненадне смрти брата Стефана, тог несрећног јулског дана 1427. године, после којег следи силовити пад и суноврат српске снаге и моћи.

И Оливерин живот постаје велика патња.

Шта јој преостаје, већ да, сломљеног срца, уз сестру Јелену Балшић, тугује.

Иначе, сестринска љубав према брату је, опште је познато, од грчких трагедија, па преко наших народних и лирских песама, па преко сестре Батрићеве, најзвучнији, најплеменитији и најискренији степен љубави.

Овај Ваш роман је преведен и на турски језик у угледној издавачкој кући у Истанбулу. Како је дошло до ове реализације, која је остала поприлично непозната, да не кажем у медијима прећутана, а може чинити част српској књижевности. Како тумачите то што исти период у данашњем турском филму, њихови филмски радници – према својим империјалистичким матрицама и неоосманским тежњама – сасвим злонамерно тумаче и приказују, наравно, на нашу штету?

Свака књига, свима је позната синтагма када говоримо о писању, нађе свој пут. Тако је и мој роман Оливера „златовез“, како га је назвао најплоднији писац мога завичаја Заим Аземовић, потпуно опчињен романом, нашао пут од мојих родних Рожаја до Истанбула, на руке заједничког нам пријатеља и човека из нашег краја, који је, такође опчињен романом, одмах нашао издавача, а и великог професионалца, наше горе листа, господина Saffeta Atalaya, који је роман превео на турски језик. Било је то време кад се у Турској приказивала серија о Сулејману Величанственом, која је потпуно закупила пажњу јавности, те су књиге историјског садржаја о животу њихових владара, од којих је један и султан Бајазит,

лик из мог романа, и тамо врло тражене, за разлику од нашег културног поднебља где је историја потпуно скрајнута у други план. Чак, морам се похвалити да је продуцент Сулејмана Величанственог имао контакт са мојим пријатељима из Истанбула и изразио спремност да по мом роману снимим филм, или серију. Нисам на то, из више разлога, пристала.

Што се тиче филма који помињете нисам упозната са радњом, али ме такав став, не само турских филмских стваралаца, не чуди. Уосталом, сваки народ, па и турски, афирмише своју културу и приказује историјске догађаје из свог угла.

Више је за чуђење што је, у нашој стварности, брига за традицију и културну баштину мртво море, што се, неретко, прибегава скандалозном фалсификовању историјских чињеница, наравно, на штету истине. Има много оспоравања, умањивања па и негација вредности вишевековне српске борбе за слободу, прекрајања историје, чак, бујања, међу нама, агресивне србомржње у сфери тумачења историјских процеса (какав скандал у односу према очувању националног духа!), па и незаинтересованости и површности, али то је тема неке друге приче.

Упознају Вас, у вези са тим, са једним „мојим случајем“ који би се могао подвести под типичан пример нашег немара, чак отпора, према националној историји. Мој роман *Из лејенде йрсиено-ви* ушао је у ужи избор за награду „Исидора Секулић“ за 2002. годину. Наравно, иако је имао све квалитете доброг романа, како ми је рекла једна чланица жирија, која је гласала за њега, није добио награду, јер, став осталих чланова био је категоричан да награду не може да добије роман са историјским садржајем. Иначе, награда је припала роману нашег писца чија се радња дешава у Каиру (!?). Коментар је, свакако, сувишан.

Што се тиче превода мог романа на турски језик, могу рећи да је превод урађен од речи до речи, дакле, крајње професионално, ништа није измењено, скраћено, нити фалсификовано, и стога осећам велико задовољство и упућујем захвалност и преводиоцу и угледној издвачкој кући *Agunus Yayincılık* из Истанбула.

Сем историјских романа из српског средњег века, Ви сте се веома успешно огледали и у тзв. стварносној прози – два Ваши романа говоре о сасвим недавној прошлости (Другом светском рату и поратном времену) у црногорској, национално мешовитој, и стога врло осетљивој средини, односно Рожајама, које је и Ваше родно место. У њима сте показали не само значајно познавање менталитета, већ и завидну и богату завичајну лексику, приближивши савременом читаоцу једно време и епоху из доба друге Југославије. Нарочито се ту истиче роман, настао из казивања Ваше мајке, уједно и Ваш први роман. Шта можете рећи о њему?

Већ сам поменула да је мој први роман у наслову којим га је удостојио Радослав Братић, *Један мојући живој*, једна исповест, крајње истинита и искрена, испричана са укусом горчине. Хашшење главне личности романа, боравак једне сасвим недужне и политички сасвим неупућене, уз то неписмене младе женске особе, по албанским и италијанским казаматима у току Другог светског рата, повратак и разочарања, годинама су у мени иницирали неодољиву потребу да то и обелоданам, нарочито стога што је та, без икакве кривице страдала особа – моја мајка. Најзад, ти догађаји нигде нису записани, а славни Меша је говорио да

оно што није записано, као да се није ни догодило. Мој једини циљ био је приказивање истине, иако сам себи често постављала питање које је постављао и Тосићев Иван Катић постоји ли истина која може да постиди људе?

Насупрот, дакле, писцима који наглашавају да су личности и догађаји у њиховим делима измишљени, а да је свака сличност случајна, у мом првом роману је обрнут случај: догађаји су истинити, јунаци стварни и свака сличност је намерна. Ја сам се са задовољством, али и тугом, бавила потресним догађајима и судбином главне јунакиње, моје мајке.

А што се тиче мојих Рожаја, био је то, у време мог детињства и ране младости леп градић, са свим чарима малих вароши, са једном главном и неколико споредних, уских уличица, налик сокацима, са Горњом и Доњом чаршијом, са једним мостом на жуборећем, бистром Ибру и две џамије (цркву су порушили комунисти после рата), са једном основном школом и једном фабриком за прераду дрвета, са два хотела, зградама општине, милиције, биоскопа и поште, испред које је била аутобуска станица, потом са две пекаре, Дестановом и Омовом, једном пластичарницом и пијацом, и што је најважније, са људима различите етничке припадности, а уз то, зачуђујуће сложних, скромних, дружељубивих, духовно богатих, и надасве, хуманих.

Уз то, у оптицају је било, осим речи српскохрватског језика, како се званично звао језик којим смо сви говорили, много турцизама, локализама и других, само нама из тог краја познатих речи, идиома типичних искључиво за рожајски крај, те сам их, задивљена сочношћу и необичношћу, максимално користила у писању, нарочито прва два романа.

Но, ситуација се, као и на читавом турбулентном балканском простору мења, зависно од интереса великих сила, те се одрази тога итекако осећају у национално мешовитим, па ради тога изузетно осетљивим, на сваки догађај, срединама, као што је и моје Рожаје, па и шире географско окружење.

Пратећи коментаре на друштвеним мрежама, а када су у питању нарочито скорија дешавања, пре бих рекла врло драматична, чак застрашујућа, превирања у Црној Гори, кад се један народ грчевито, на гандијевски смирен начин, бори за свој опстанак и одбрану идентитета, осети се зачуђујуће ужасна мржња, не само на националној основи, и не само од стране једне етничке или верске групације. Понекад не могу да поверујем да су, у мом крају, и мом ширем завичају, то потомци оних дивних људи који живе у мојим сећањима, а и приказани на најлепши начин у мојим романима.

Једино што ме, каткад, теши да не паднем у очај због тога је она Мешина синтагма да у свету има много више добрих људи него злих, само се зли даље чују и теже осећају, док добри ћуте. Желела бих да у мојим размишљањима превлада оптимизам и вера у стихове из једне грузијске народне песме, коју је често цитирао песник мога завичаја Мирослав Ђуровић, а који гласе: Све што је мржња разрушила, љубав је поново сатворила.

Ипак, и поред вере, и наде, и љубави, то је, по мом дубоком уверењу, најжалост, немогуће, бар на овим нашим, налик уклетим, просторима.

Имате и веома богат круг пријатеља из света књижевности, који су Вас пратили, читали прве рукописе и подржавали, а од којих, најжалост, неки више нису међу нама. Можете ли евоцирати нека сећања и њихову улогу у Вашем књижевном формирању и стваралаштву?

Имала сам срећу да будем у друштву веома добрих људи, у исто време великих имена наше књижевности, књижевне и историјске науке, што је, свакако имало великог утицаја на моје стваралаштво.

Ту су најпре поменути историчар, Славенко Терзић, који је иницирао писање повести из живота моје мајке, робијашице из Другог светског рата, потом Вук Милатовић који је, као нико други, веровао у мене и моје писатељске способности. Потом мој омиљени приповедач и до краја свог живота најбољи друг и пријатељ Радослав Братић, који је, у почетку, чак, оспорио вредност мојих првих рукописа, што ме није обесхрабрило, напротив, натерало ме је да на прави начин спознам тајне писања, те је, на крају, са истинским надањућем говорио на представљању мог првог романа у Библиотеци града.

Морам признати да је Братић био у мом „случају“ јако сумњичав, као, уосталом, и многи његови ликови који су потекли из херцеговачког крша, али је, сваки мојим следећим романом све више сам своју сумњу обарао, да би ми, после читања моје *Оливере*, било је лето, ја у Херцег Новом, он у Тивту, послао поруку следеће садржине: Једини роман који сам прочитао за три дана, оцена чиста десетка!

Потом, ту је увек присутни предобри Мирољуб Јоковић главни и одговорни уредник „Рашке школе“ издавача мојих романа, па Веселин и Милка Ђуретић, Мирољуб Јевтић, Милорад Блечић, Драгољуб Мартиновић, Радојка Вукчевић, Марјана Ђукић, Михаило Шћепановић, Милета Аћимовић Ивков, Љубиша Рајковић Кожељац, Петар Пајић и Братислав Р. Милановић, и у најскорије време Ви, драга Славице, чији би романи *Поврајак у Аркадију* и *Парусија, џасови исјод њајрајии* (какав импресивно сročен наслов!), о страдању српског народа у Славонији у 20. веку, сломили срце и једног Јована Скерлића, осведоченог противника тзв. „женског писма“ који би био принуђен да Вам ода заслужено признање.

Дакле, сви они чине плејаду великих имена књижевне и историјске науке на која сам поносна и срећна што су део својих живота трошили са мном и били моји искрени пријатељи и сарадници. Да цитирам речи драгог ми Радослава Братића „имала сам среће што су ме припустили у њихову близину.“

Било је ту и многих других, светлих имена наше културе и књижевности, не само из Београда и Србије, већ и из Рожаја, Берана, Подгорице... Нажалост, многи од њих нису међу живима, али најлепша сећања на њих, на њихова грандиозна дела, на њихову добру намеру и помоћ коју су ми пружили, остају, уз велику захвалност, заувек.

Претпостављам да је и породично окружење утицало на Ваш књижевни развој и рад – како се то „уклопило“: удата жена и мајка, која пише романе – од кога сте имали подршку, а ко се „чудио“ над таквим ангажманом жене, након првих Ваших, евидентних књижевних успеха? Да ли је то и парадигма стваралаштва већине жена данас, упркос свему и још увек?

Породица је одувек за мене била светиња. Још од дана раног детињства и преране смрти мог тридесетседмогодишњег оца, нас, четворо деце, живело је уз мајку сложено, скупуљено, и у добру и у злу, у гомили, као стабљике жита везане у сноп. Тако је то остало и за каснији живот, кад смо сви имали своје породице. „Сви за једног, један за све“ био је и остао мото наших живота.

Тако се, ето, десило да ме је на писање петог романа „натерало“ један члан моје породице, једна млада стабљика жита, мој унук Данило.

Он је, као једанаестогодишњак, у току летњег распуста 2015. године прочитао мој први роман *Један мојући живој*. Толико је емотивно доживео садржај романа, нарочито крај у којем су описане потресне сцене умирања мог оца, да ме, уз реку суза које су му се сливале низ лице, замолио да напишем наставак, да опишем како смо нас, четворо деце живели са мајком, без оца.

И тако је настао роман *Текла вода*, који је, заправо *Један мојући живој 2*.

И тако је Данило обећао да ће, кад одрасте, написати наставак породичне саге, у наслову *Један могући живот 3*.

Иначе, живела сам и живим у једној традиционалној, патријархалној породици у којој су врата куће увек, чак и превише, била отворена за рођаке, пријатеље, познанике и путнике намернике. Уз професију просветног радника, обавеза је било напретек, али сам, уз све то, имала времена за писање. Нико није трпео, све се уклапало на најбољи начин. У току писања романа имала сам велику подршку свих чланова породице и уже родбине, а нарочито супруга (!?) што је врло необично, а и за сваку похвалу (трпео је и он критике с разних страна), имајући у виду чак, превише наглашено традиционално окружење.

Тако ме је један пријатељ, познати писац из мог завичаја питао „како те Љубо (супруг) пустио да пишеш?“. „Што се тиче познаника, пријатеља, колега – коментара је било напретек, од оних најприземнијих, као „ти да пишеш?“, „шта ће ти то?“, „зар немаш паметнија посла?“, „много си се залетела“, „боље да куваш ручак породици, него да губиш време на пискарање“ па до коментара искрене подршке, похвале и, чак, дивљења.

Сви ти коментари, нарочито они негативни, у којима су биле очигледне речи извесне пакости, више су говорили о онима који су их казивали, него о мени. Нисам се обесхрабрила, напротив, ишла сам још мотивисанија, даље.

Морам признати, ипак, да су похвале, којих је било много више, представљале највећи покретач.

Најзад, драга Стојана, да ли имате у плану неко ново дело? Шта по Вама, и након оствареног искуства писца, представља писање, у овом и оваквом времену, где се све мање чита (нарочито квалитетна проза са националном тематиком), и чему остају верни само ретки посвећеници старијих генерација, оних образовани на старим и класичним програмима књижевности, који су потпуно у изумирању пред новим временима?

Ко се једном инфицира писањем, остаје у њему заувек. И поред тешког времена, распетог језика, онечовечене стварности, опште незаинтересованости за књиге озбиљних садржаја и читање, сулудог кидисања на веру и православље, свакодневног ковитлаца негативних вести на којима се губе време и енергија, треба писати. Нађу се, на срећу, чак и млади људи, који воле писану реч, који пронађу мисао писца, и кад се најмање надате, или кад помислите да писање више нема сврху, однекуд стигне похвала за неку вашу књигу, за неки лик, за неку ситницу из романа на коју можда нисте ни обратили пажњу, и кренете... на нове странице.

Неко ће, ипак, читати – заискри нада у срцу писца.

У Београду, 20. фебруар 2020.

Ђорђе Ђулафић
Стојан

Скученост прозрачних соба с нијансама узнемирујуће беле боје где су ноћи дуге и све се брзо мења. Усамљеност у окружењу, сужена могућност избора без утицаја на одлуке које доносе други. Пољубано достојанство, разливена слика сопствене савршености. Отимају се прикриване слабости остављајући нас разголићене, без стида, онакве какви заправо јесмо.

Преплашени и забринути, незаинтересовани и чудно ћутљиви, пренаглашено знатижељни или они обезличени, ни по чему убедљиви, означени бројем кревета уместо имена. Сумњичави и подозриви, помно прате сваки покрет, гримасу, преиспитују изговорено и кришом претурају по историји болести тражећи изостављено и скривено. Намрштени и незадовољни, презривог погледа, с љутњом и бесом у вама виде јединог кривца за своју злосрећну судбину.

Некад је на почетку све изгубљено. Преостаје ти само да склопиш очи и навучеш бели чаршав преко клонуле главе. Више не желиш знати ништа што би те подсећало и прогањало не дајући ти да заборавиш и наставиш даље, због оних који ће већ сутра доћи у прозрачну собу с белим зидовима.

„Листа чекања”, загледа се професор, „шанса или заблуда, спасење или привидни мир, или само једно од имена на папиру? Да ли ће успети Иван и Јовица?”

Покуцавши на врата у собицу ушоше двојица у тамноплавим беспрекорно утегнутим оделима с црним лакованим ципелама.

– Ви сте тај доктор – надмено рече онижи, не скидајући тамне сунчане начаре.

– Не знам на кога мислите?

– Задовољство ми је, професоре – проговори проседи пружајући руку. – Сутра ће на Ваше одељење лећи, наш пријатељ и колега, мајор Стојан Миловић.

– Зар се војна лица не лече на ВМА?

– Да, али... Видећете, веома је деликатна ситуација. Немојте замерити ако Вас повремено назовемо...

– Није уобичајено да дајем информације телефоном.

– Замолио би Вас да нам изађете у сусрет и учините преседан... Нећемо Вас више задржавати – устаде проседи официр и наклонивши се рече: – Молим Вас, извините.

„Чему све ово?” помисли професор, „Одувек је било и биће привилегованих. Зар не треба да нам буду најважнији они животно угрожени? И после толико година морам да трпим притиске. Само ми још треба надобудни мајор на одељењу, нека га лечи неко други.”

Устрча уз степенице и уђе у лекарску собу.

– Да ли су стигли Дамјановићеви снимци?

– Јесу... Завршавам отпусну листу, рекли сте ако налаз буде уредан да ћемо га пустити кући – одговори доктор Милош.

– Кући! – прекрсти ноге и запали цигарету, отпухујући дим кроз одшкринут прозор.

Надви се непријатна тишина. Збуњујућа недореченост у мучном ћутању.

– Професоре – тихо проговори Милица. – Мислили сте на господина Дамјановића.

– На кога другог? – окрену се погледавши је попреко. – Јесмо ли све урадили колегинице? Јесмо ли?

– Наравно... Ви сте...

– Сигурни сте?... Да ли бисте урадили више да је неко Ваш, брат, сестра, мајка. Да ли бисте се другачије опходили?

– Где сам погрешила? – заплака Милица.

– Нисте погрешили, односи се на све вас... Размислите и добро запамтите шта сам вас питао... Идем, чекају ме студенти.

– Шта му је?

– Не знам – слегну раменима Милош. – Немој се нервирати, урадили смо како је рекао.

Споро одмиче визита. Постељина затегнута, историје сложене. Наспрам врата у крају собе, издвојена два кревета обасјана сунчевим зрацима који се преламају на окнима прозора дуж читавог бочног зида.

– Професоре!... Нисмо завршили – рече докторка Нина, заклањајући дланом очи од сунца. – Примљен је пацијент Миловић Стојан, превод са ВМА... Треба да га припремимо за трансплантацију јетре. Поред ординирани терапије узима и суплементе.

– Какве суплементе?

– Нисам стигла да погледам... Ту су у ормарићу.

– Господине мајоре, не смете узимати лекове без наше контроле.

– Разумем! – скочи Стојан и у ставу мирно поздрави војнички. – Неће се више поновити.

– Извините што сам Вас овако ословио – збуни се професор, затечен његовим поступком и прошапта: – Само сам се нашалио...

– И ја се шалим – осмехну се Стојан, његово лице обасја благост, с неким несвакидашњим сјајем у тамним очима из којих је зрачила топлина душе.

– Кад се већ шалимо, могу ли ја нешто да испричам? – промешкољи се Иван, тек стасали младић.

– Наравно.

– Јуче ми приђе Милена... – поче, снебивајући се.

– Која Милена? – упита Нина.

– Ваша пацијенткиња... Она Ромкиња што личи на ојачара, каже ми: „Млого си жут дете и ја сам била жута к’о Ки-нескиња... Немој да бринеш, само да те лечу ова екипа. Они извлачу жутицу... Ајд’ да ти гледам у карте”.

– И шта кажу карте? – обори главу професор, суздржавајући се да не прасне од смеха.

– Ма какве карте... Нема мени спаса без трансплантације, ако се посрећи да је дочекам.

– Хоћеш, Иване – надовеза се Јовица. – Млад си доћи ће тај дан... Ја сигурно нећу стићи на ред и праведно је да млади имају предност, нека иде по Божијем реду.

Свитало је магловито јутро. Професор позва Стојана у своју собицу и стаљено рече:

– Детаљно сам проучио Вашу документацију, морамо још много тога урадити, трансплантација ће бити веома ризична... Нацртаћу Вам...

– Нико ми до сада није овако објаснио... Спреман сам.

– Све време ме копка како сте се довели у овакво стање, није болест настала преко ноћи?

– Свашта сам радио у животу... Командовао падобранском јединицом, ронилачком бригадом, специјалним диверзантским водом. Верујем да ће бити прилике да причамо... Добро сам се осећао, редовно ишао на систематске прегледе и сваки пут су ми рекли да сам здрав...

– Понекад не можемо све објаснити.

– Професоре, посао ми је такав, научио сам да проценим људе... Вама у потпуности верујем.

– Хвала, Стојане.

– Идем да Вас више не задржавам – заигра онај осмех на његовом лицу. – Ааа... да, нико Вас више због мене неће звати.

Пролазили су дани, никад Стојан не закука, никад ништа не упита. Смирени и одлучан, испуњен вером без имало сумње. Ненаметљив, тих, био је узор свеколиког добра. Заволели су га сви на клиници. Поред њега све се некако узвиси. Разведрише се туробна малодушна лица, несташе све Иванове и Јовичине смутне и мрачне помисли.

Пројејавао је први снег, измицала је година када је Стојан пошао кући.

– Морате бити доступни двадесет четири сата, не зна се кад ће се појавити донор.

– Разумем... Професоре, ово је за Вас.

– Хвала, нисте требали – одговори и отворивши плаву кутију угледа мач с натписом: „Војно обавештајна агенција”.

– Размишљао сам шта да Вам поклоним... По чему ћете ме памтити. Знате, има у Вама нечег војничког.

Професор устаде и снажно се загрлише.

– Зовите ме, Стојане, за све што затраба.

– Хоћу... сам Бог ме је Вама послао.

II

Смрачило се, надвили се облаци изнад планинског превоја, крупне пахуље завејавају уски пут. Ковитлају се снежни наноноси ношени оштрим ветром који начас стресе бели покривач са повијених грана јела и борова. У густој магли назире се фарови ретких аутомобила.

– Звони већ десет минута... Морам се јавити.

– Слетећемо с пута – усплахири се жена.

– Извади телефон из моје ташне и укључи спикерфон.

– Где ти је ташна?

– Негде позади... Чујеш ли ти одакле звони?

– Децо, децо, дајте ми татину ташну.

– Пусти децу – одбруси срдито. – Видиш да лебде у изгубљеном свету са слушалицама у ушима.

– Немој ти да искаљуљеш своју нервозу на мени.

– Ана, обоје смо напети због ове мећаве... Ти не осећаш да се ауто заноси и проклизава... Предосећам зашто ме зову, укључи већ једном спикерфон.

– Где сте, професоре? – зачу се дубок, промукао глас.

– У шуми, Ацо... молим се Богу да пређем Честобродицу.

– Откуд тамо?

– Враћам се из Неготина, био сам код пријатеља на слави.

– Добили смо сагласност. Донор је изузетно крупан, висок је око два метра. Ко би могао одговорати?

– Само Стојан Миловић.

– Ауу... имамо ли још неког?

– Немамо, Ацо – одсечно одговори.

– Зашто се љутите? Знате колико је компликован.

– Знамо... Имамо ли за њега друго решење?

– У праву сте. Зовите га... Немојте журити, нећемо почети пре јутра.

– Помози, Свети Јоване – прошапта и прекрсти се. – Ана, нађи Миловићев број и позови...

– Добро вече – јави се Стојан.

– Господине мајоре... Јединице у пуну борбену готовост.

– Разумео.

– Полако крените у болницу и понесите снимке... Не брините, све ће бити у реду.

– Спреман сам, професоре.

Операција је дуго трајала, али ни за кога није било одмора. Исте вечери трансплантиран је и Јовица.

Све је убрзано у интензивној нези, сестре са капама, маскама и зеленим дугим мантилима надгледају мониторе, припремају растворе, укључују инфузије. На високом узглављу без свести лежи Јовица, поред њега са маском за кисеоник Стојан.

– Господине мајоре – поздрави га професор војнички. – Како сте?

– Добро – осмехну се и поче да диже десну руку.

– То мајоре... Још мало, ајде, ајде... – бодрио га је, све док врховима прстију није дохватио слепоочницу. – Враћа се снага... Успели смо.

– Вежбај дисање... Спремам се за роњење.

– Волео бих да једном пођем с Вама.

– А цигарете професоре?

– Нема везе...

– Не, не, ронићемо... прогледаћу Вам кроз прсте.

– Немојте само да прођем к’о Фата.

– Како? – зачуди се.

– Каже Мујо Хаси, од како ми је Фата научила да плива, рони три сата.

Стојан се на час засмеја и поплаве, борећи се с кашљем.

– Дишите... Не тако, дубок удах... Браво...

– Ухх...

– Не скидајте више маску... прве анализе су боље од очекиваних, доћи ћу ја предвече.

Поподне је Стојан хитно оперисан. Након пар дана поново је прокрварио и уследила је још једна операција. И тада је његово убледело лице обасјавао онај исти осмех са сјајним погледом у смирености и трпељивости душе.

Завршавала се визита, а телефон је упорно звонио у џепу професоровог мантила.

– Јавите се – снисходљиво рече Милош.

– Нећу! – надури се попут размаженог детета. – Деконцентрише ме та букагија. Ништа није ограничило нашу слободу као мобилни... Види ко се толико наврз’о, Милоше – пружи му телефон и настави да прегледа болесника.

– Извините... Зове Вас неки официр.

– Изволите... У визити сам – удари се дланом у чело, нервозно цупкајући.

– На вези је потпуковник Ђорђевић из шездесет треће падбранске. Наши војници и старешине желе да дају крв за брата Стојана.

– Имамо ми довољно крви.

– Знамо... Крв може остати у Нишу или већ тамо где треба. Омогућите нам да на неки начин допринесемо, немојте нам то ускратити... Само ме повежите с неким из Клиничког центра.

Звали су официри из Новог Сада, Батајнице, Вршца, гардијске бригаде... Српски војници давали су крв за свог команданта, брата Стојана.

– Господине генерале... Да ли ће се још нешто радити? – упита тог јутра Стојан.

– За мене сте само Ви генерал... То што сте издржали могу само одабрани. Најгоре је остало делеко иза нас... Данас ће почети да Вас разгибавају физијатри, нешто као припрема за падобрански скок. Ускоро ћете прећи на одељење – одговори професор.

Није се обистинило. Опоравак је текао споро, компликације су се надовезивале једна на другу.

У кишној, зимској ноћи кратко је зазвонио телефон:

– Професоре, спремамо се за салу...

– Немојте ми рећи да је Стојан?

– Јесте.

„Вера га је одржала”, помисли, „сигуран сам да ће проћи и ноћашње искушење. Даће Бог да га видим насмејаног код мене у собици”.

Професор је сачекао да Стојана доведу из сале, без дилеме и недомице уливао му је наду, говорећи:

– Издржите још само мало... Сваким даном биће све боље, видећете...

Лагано је нестајао Стојан, као да се топи. Професор није прихватао, није се мирио, не желећи да препозна оно што је толико пута видео. Налазио је наизглед рационална објашњења ублажавајући стварно стање, анализе је посматрао искривљено као да су се бројеви разливали. Сваки наговештај скорашњег краја, чинио му се нестварним. Ни онда када је Стојан одговарао шапатом борећи се за дах ни када је уместо поздрава, само скупио прсте десне руке, за њега је постојала само илузорна визија оздрављења.

Све је било узалудно. Стојан се више није будио, поред узглавља стајао је професор држећи му руку. У грудима му се стезало, отеше се сузе и пољубивши га у чело, изађе у ходник.

– Професоре! – довикну Јовица.

– Добро јутро... Ви ћете у понедељак кући.

– Маа... не могу да се смирим, цело јутро шетам ходником... Божија воља, за оволику издржљивост и храброст сигурно иде у рај.

– Немојте тако... Још је...

– Мучи се – прекиде га, бришући сузне очи. – Ја сам лаик, али ми је одавно јасно да се неће извући... Није заслужио.

– Није...

– Данас нико не проговара, свак у својим мислима... А шта може да се каже? Само знам да неће пасти у заборав.

Ноћ без сна. Тамни облаци заклонили сунце тог прохладног, суморног јутра.

– Чекамо Вас да потпишете отпусне листе – рече Милица улазећи у собицу. – Јесте ли добро?

– Пред зору се упокојио Стојан, очајан сам.

– Нее... Много ми је жао професоре. И где је ту правда? Толико се борио... издржао што нико није.

– Опростио сам се с њим... Нестало је све професионално у мени.

– Нека му је лака земља... И Бог прво узима најбоље.

– Не знам, Милице. Дуго сам на клиници, умирали су многи... Никад ми није било овако тешко... Нисам могао проћи поред, а да ме није додирнула та његова благод.

– Онда сте срећан човек јер сте је доживели и препознали... Мени је увек махао руком... Претужно је, немојте клонити молим Вас!

– Нећу... због Стојана. Не смем га неверити.

– Цео дан сам мислила о њему и ноћас сам ружно сањала.

– Ја сам се пробудио у три сата, седео сам и пушио... Тада је испустио душу.

– Осетили сте... Можда зато што је он, на неки начин послат у Ваш живот... Сигурно ћете се срести једног дана.

– Не знам.

– Чудно је то све око њега...

– Ништа није чудно, Милице... Дошао је Божијом промисли, да нам покаже, да нас научи истрајности и вери.

– Идем на одељење.

Професор отвори плаву кутију и извадивши мач угледа цедуљицу:

„Човјек није треба да се рађа... Ал' кад се у животу нађе, нек' издржи мушки што га снађе.

С. Миловић.

18. децембар 2017”

Драјослав Хаџи Танчић

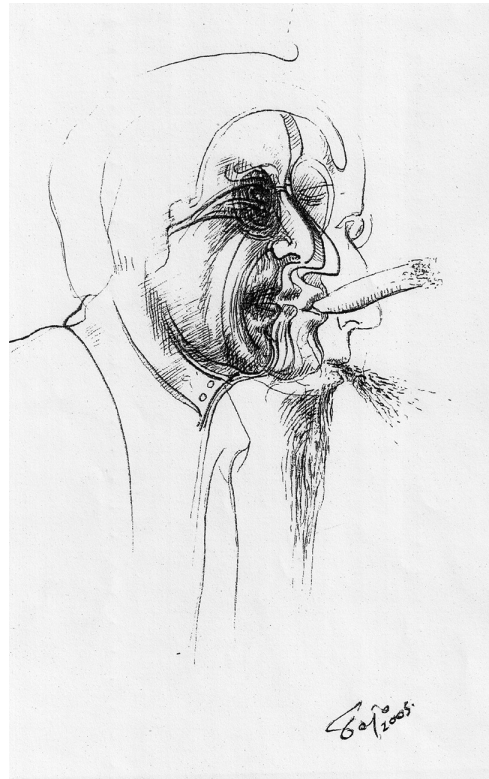
Методe

У шрех

Лице му је било избледело. Као на старој фотографији. Само без жутила. Али када стави лептир машну, знате, имате пред собом праву персону. Као да је из пуцераја изашао. Једино руке, држао их је за леђима, па и то је било, да знате, господствено. А знате због чега, то прикривање руку. Вода. Стално у води, господине. Онако, намрешкане. Држали смо рибарницу. Имали свој рибњак. И малу фонтану, са сиреном, из чије се извијене руке просипала вода у танком, танком млазу. Величанствено. Могло се тада. Посао добро ишао. Народ куповао. Имао пара. Увек млађ у рибњаку, одгајана риба. Кад испорука закасни, при руци је сопствено, још живо. Асортиман у рибарници богат. Са морском нешто слабије. Орада, да. Бранцин, онако. Стижала је и туна. Из јапанског мора. Било је мало ризичније. Дугачак пут, замрзавања каквог до сада није било. Са бакаларом нешто друкчије. Достављан сушен. Из Норвешке. А гирице сам од детињства обожавала. Као да сам знала за кога ћу се удати, ех, какво је то време било. Балови, редовно, у нашем месту. А овде у Врњцима, сваке године, у најбољој вили. Па, и сада волим рибу. Није лоша ни из конзерве. Мислим на туњевину. У комадима. Маринирана је боља, са маслиновим уљем је. Волим и њу. Не жалим да платим, право да вам кажем. А сардине, најбоље су са папричицом, мислим да су из Португалије, тако смо је звали, не знам да ли знате, сада је Португал. Све се скраћује, не знам зашто. У свему окусило. Једном смо били и у Лисабону. Испало некако. Са пријатељима, имали тамо родбину. И волела сам лепо да се обучем. У томе сам на мајку. Јер моја породица је, знате, била добростојећа. Занатска, од угледа. Одувек смо држали до изгледа. Лепо смо се носили. Рибља кост ми је и данас омиљен дезен. Оно у шрех, знате. Мој муж то је нарочито ценио. Због свог посла, разумете.

О, немојте, госпођо, молим вас. Давио сам се рибљом кости. Испод грла су ме секли.

Ма, није могуће. То сам хтела да вам кажем, и он је, јадник, мој муж, тако завршио. Каква случајност! О, па нисам могла ни да сањам да ће нас она зближи-

ти, рибља кост, замислите. Ето, први пут вас видим, али као да сте већ моји.

Како то мислите, госпођо. Опростите, морамо се разближити.

И оде тај човек са ожиљком испод јабучице.

Превенција

Бежи ли од вас, шчепаће вас грип. Уловити, напосто. Тај свињски. Не помишљајте више на бели лук, који нисте штедели. Тај који се безобзирце удаљио од вас онострани је вирусолог. Он не греша. Хватајте корак за своју собу. Проветрите је, чим се у њој нађете, и не престаните да то чините. Разместите постељу. Увучите се у њу. И ушухкајте се. Уверите укућане да сте све то ваљано учинили, допустите им и да вам перину набаце, ради презнојавања, после нека не буду у вашој соби, перину ћете свргнути са себе. И продисати, видевши им леђа. Кинете ли, једном, два пута, то је од прашине. На време сте му умакли. Али шта сте учинили са постељом, учинили сте. Остаје тако. Стрпљење нека вас не напушта. Одлежаћете га, а да нико, нарочито се подражавају укућани, неће знати како га одбољевате. Њихове сумње нека вас се не дотичу. Колико ни респиратор за плућа из вашег страха. Нико од њих не живи за вас, изузима се респиратор, сматрају вас већ непотребним. А и одживели сте своје на време. Премда за то имате још времена. Можете почети да га рачунате. Сезона грипа је на измаку. Ма, не, званично је проглашено да је завршена. Ипак проверавате ту вест. Тачна је. Устајете орни, лаких ногу, спремни за сезону лова. Како се само мењају улоге. Па и двоструко. Ви сада наступате против њега, напасти која вас је мимоишла, али сте човек ширих видика. Он има и следећу сезону, и не само њу, за подмиривање својих дугова. Ви, наравно, то не можете да допустите, тај наставак његовог дивљања, бар тог од следеће јесени или зиме. Имате и ви свој наступ у његовим представама. Овога пута у премијери за коју сте се већ опремили. Он, овојесење-зимски, није у улози. Дивље свиње, са притајеним вирусима у себи, у алтернативи су. Ваша сачма није парфем у спреју за њих, дивљу свињу и вирусе у њој. Нити су те драмлије кликери за њену, још како вам дужну прасад. Благовремено превенирате. Препоручујете се Светској здравственој. Је ли то мало? За свако њено будуће.

У дилу

Он већ пету годину троши државну пензију, а вратили га у први разред основне школе. Иста учионица, а учитељица Катица млађа него што је онда била. Куц, куц, врата се отварају, промолила се само седа глава, мрдају длаке са бркова, а они више пацовски него мишији. Устала уплашена учитељица Катица и каже: „Изволите, изволите, господине инспекторе“. Тај одмах с врата, није се ни поздравио са учитељицом Катицом, па на њено место за столом, засео, као неки бег. „Кажите, децо, добар дан господину инспектору“, каже учитељица Катица, и сва деца скачу из скамија, устаје и он, некако се извуче и истегљи, и каже са осталима: „Добар дан, господине инспекторе“. После госпођа Катица прилази том инспектору, он јој нешто говори, нешто се као договарају, а она после, тап, право пред њега. Он се опет извлачи из скамије, баш је узана, уплашио се, нема шта да крије, а није му ни право што опет

Виолетта Димитрић Алексић
ХОД ПО ИВИЦИ

П
Р
О
З
А

Лиса Фејт је смирено утонула у рустичан амбијент простране собе, препуштала се мирисима руске зиме, студене ноћи која је царовала иза тешких драперија собе хотела *Мейројол* у самом центру Москве, тик уз Црвени трг. Унутар те мистичне собе чији се простор, по Лисином осећају, повремено распојасано ширио, а затим ненадано смањивао и гушећи њене врлу-даве мисли, топлота се разливала простором као да пркоси ратоборним леденим ветровима.

Тмину су пробијале крупне пахуље снега које су послушно пратиле ритам продорног ветра, следиле се га као војници команданта и правиле невидљиве небеске завесе, које у додиру са земљом постају тешке наборане драперије, масивније и грандиозније од оних златастих у Лисиној соби. Напољу је права руска зима, моћна и разуздана, истовремено идилична као у романима класика и мислима романтичара, а уједно сурова и непредвидљива сваком ко се усуди да се опире или покуша да је укроти.

Док је долазила с аеродрома посматрала је како Москву обузима ледена измаглица, а улице нестају под нале-том снежних наноса док механизација покушава да савлада огромне залеђене површине. Ужаснула се од сопствене неспособности да хода спретно као већина Московљанки, кретале су се брзо, вешто ситним корацима, као дивокозе огрнуте огромним перјаним плаштovima. Приметила је да су Русице бунде од скупоцене црвене лисице замениле добро сашивеним перјаним јакнама кинеске производње. Ипак, нису изгубиле ништа од своје женствености, рођене и стопљене с хладноћом и бескрајном белином која као да траје одувек. Тако је било и тог децембарског дана. Свака од њих могла би да буде "снежна краљица", помислила је Лиса и наставила с прозаичним размишљањима на путу ка крајњем одреду, легендарном хотелу *Мейројол* где се својевремено кројио део руске историје.

Хотел је ушушкан на углу Бољшој театра и Црвеног трга, испед кога се гордо шепурио споменик Карлу Марксу. Руси ни после пада комунистичког режима нису уништавали споменике који су осликавали историјске епохе. На једном месту су се сусретали царска Русија, болшевизам и грађанска архитектура. Тако је и ово здање, чувени шестоспратни хотел *Мейројол* сачувано од пропадања и у време револуције и власти Совјета. Нису им сметали рељефни прикази нагих жена, ни мозаици међу којима је најпознатији "Принцеза снова" Михаила Врубелја на коме умирући витез плови узбурканим морем ка прикази своје вољене.

Угледавши овај, готово нестварни призор под самим кровом хотела, који као да је оживео под завесом несташних пахуља, Лиса се запитала да ли се и историја преплитала и ковала у магловитим идеалима остављајући народу да верује у бајковиту илузију прозрачне будућности.

Тим питањем бих могла да почнем репортажу о рестаурацији Бољшој театра, која је гутала много новца, а кулисе су изнова нестајале, утапале су безмерну

инвестицију која као да је тонула у тајанствене лагуме настале деловањем подземних вода реке Москве.

Говорило се о смени вође радова али и градоначелника Москве, нагађало се... И, зато је Лиса дошла да истражи да ли је реч о финансијским малервазицијама или о пуким клеветам политичких противника градске власти.

Присећала се историјских података који јој могу помоћи у бољем разумевању руског менталитета. Фасцинирала је прича о самом хотелу чија је позиција у најужем центру града, тик уз Кремљ, с испреплетаним подземним ходницима што је идеално место за постављање седишта болшевичке власти после револуције. И сам Лењин се с балкона срдечно обраћао присталицима. Лиса је веровала да је енергија неуништљива и да су делићи Лењиновог духа и данас запрети у зидовима овог здања, као и енергија свих оних који су одседали у хотелу - Мајкла Џексона и Монсерат Кабаље, Марлене Дитрих, Арнолда Шварценегера, светских лидера попут председника Француске Жака Ширака...

Помислила је како хотел *Мейројол* чува многе тајне, његови зидови памте историјска шапутања, упијали су приче о политичким заверама, забрањеним љубавима, малверзацијама...

Размишљала је да можда и неки од тих скривених светова слети као врабац на симс прозора њене собе и покрене инспирацију, упути у потрагу за новим, необичним, узбудљивим, нечим што ће да заталаса жабокочину свкодневне рутине и једноличности навике.

Лиса је живела авантуристички, успевала да се уклопи и опстане у најсуровијим условима, али изнад свега волела је раскош. Веровала је да је ту склоност наследила од прабаке Јерменке племићке лозе.

Званично, у Москву је допутовала да напише репортажу о рестаурацији Бољшој театра, здања које је фасцинирало још кад је у њему гледала балет "Лабудово језеро". Лиса је прихватила да напише репортажу на наговор Исидоре Блум, главне уреднице часописа за који је радила. Она је одлично препознавала Лисина стања избивања из реалног света, а Лиса је схватила бригу уреднице и покушај да је покрене и врати у стварност. И, прихватала је предлог, јер подсвесно је желела да се спасе монотоније, чамотиње сопствене душе.

И, пре него што се отиснула на пут у Русију знала је да је неопходно да баш она уради ту причу. Мада није волела зиму, нешто је нагнало да крене. Веровала је да јој је пробуђена потреба за авантуром и бегом од рутине, који су код Лисе постајали све учесталији, као неки једнолични тонови добро познате мелодије. Упркос непрестаној динамици свакодневнице, ментално и емоционално је тонула у монотонију, која убија сваки трачак вере и дух ентузијазма. Адреналин је мировао у њеним венама, унутрашње биће је тражило изазов, провокацију. Осетила је снажан порив да крене пут Москве и знала је да то није случајно, да је неопходно да буде тамо. Као да је интуиција водила, питала се шта ће се догодити. Чекало је изненађење које није могла да сања ни у башти свог детињства. Ни слутила није да ће јој посета Москви преокренути живот као усуд.

Кренула је на пут који ће одвести на саму ивицу живота и смрти.

Лиса је за трен прекинула размишљање о стегам и смислу постојања. Сипала је у чашу опорно, суво вино. Одлично вино, помислила је. Погледала је етикету, руско вино, с Крима. Изненадило је порекло. Знала је да су пенушава вина из ове регије савршена, али не и да је црвено вино овако добро. Док је заваљена у удобној софи од тамноцрвеног плиша, опточеног златним паспулом и уоквиреног елегантно изрезбареним махагоњем, смирено гледала у раскошну кристалну чашу с вином боје рубина, све се уклапало у њену романтичарску представу о царској Русији. Недостајао је само чувени донски кавијар, али изненадно се појавила мисао да је можда боље да се спусти у ресторан него да вече проведе сама. Седење у друштву јој се учинило као примамљива идеја. Пресвукла се у мекану црну хаљину од мохера, са оковратником од нежног крзна у којој је њена витка фигура истовремено деловала заносно и чедно, док је црна боја хаљине савршено истицла њене загасите очи, белу пут и нежне, тамне увојке дуге косе која клизи низ обресе врата. Блистала је попут црног лабуда, мада потпуно несвесна своје појаве могла је да освоји и опчини чак и руског кнеза.

Лаганим ходом се спуштала низ простране мермерне степенице, које су деловале као предивне плоче леда које клизе испод њених отмених, спорих корака. Лиса је увек ходала спорије од других, јер је желела да прикрије проблем с десним коленом које је у младости повредила у вратоломном скијању у Швајцарској. Веровала је да кад хода спорије други не примећују да се теже ослања на десну ногу.

И, док је опуштено прилазила лобију испред ресторана спазила је плакат од чије јој се садржине заледио ум.

Плакат је деловао чак и помало заго-нетно, најављивао је предстојећи научни скуп у хотелу, с темом о пореклу људске врсте и открићима у Сибиру, уз учешће водећих међународних антрополога. Један од њих је и Емануел Блејк. Колеге у научним круговима су га доживљавале чудаком због непредвидљиве нарави, али му нису оспоравале стручност, про-ницљивост, аналитичност и систематичност. Лиса је сматрала да је врхунски антрополог и археолог.

Стајала је као скамењена испред плаката, задрхтала је и помало се затетурала... А онда је осетила снажан стисак руке на надлактици, и чула глас који није заборавила већ четрнаест година. Кроз осмех је рекао: "Па, Лиса, ово није лед, нећеш се оклизнути".

Зурила је у Емануела Блејка, тело је поново дрхтало као у прошлости, изнова је изгубила моћ говора, као онда, као те давне, кобне вечери.

Његове правилне црте лица сад су постале оштрије, боре израженије, очи продорније, мрка коса благо проседа... "О боже", помислила је Лиса, "и даље ми от-казују ноге у његовој близини".

Чула је како јој предлаже да у бару попију мало квалитетног, руског црвеног вина... тако дуго се нису видели...

Он је ведар и расположен за разговор, и не слути колико ме је повредио тог мучног, последњег сусрета, помислила је. Годинама је тумарала животом, а он... питала се да ли је знао колико ју је повредио?

Не, закључила је. Спокојан, смешка се, очаравајуће шармантан. Лиси је срце убрзавало као неки помахнитали воз.

Прихватила је позив за пиће, говорио је непрестано, док је она ћутала. Гледала

га је нетремице и случајно је додирнула његово раме. Сиви баршунасти џемпер као да је саткан од влакана струје, није знала како да се одупре том познатом осећају, који ју је привлачио до самоуништења. Тај додир његовог рамена био је то најеротичнији тренутак у њеном животу.

Почела је да говори у тренутку кад је застао с причом. Упитала га је зашто је тад, пре четрнаест година, уместо ње изабрао Ану, питала је зашто је то урадио тако хладно и незаинтересовано после бурне страсти? Како је могао тако једноставно да каже: "Оженићу се с Аном, помирили смо се, а ми се Лиса нећемо више виђати".

Шокирао је Емануелов зачуђени одговор: "Мислио сам да смо у опуштеној вези, да смо једноставно имали само лепе тренутке".

Наступио је мук, привлачност је расла, разумели су се и без речи. Њихова нит као да никад и није прекинула. Лиса је устукнула, интуиција је вршталла и упалила црвени аларм, оглушила се о њега. Наставила је да корача ка страсти, тмини ноћи и магији љубави којој није могла да одоли. Емануел Блејк је био њен усуд без обзира на болове душе и патњу срца.

Прва ноћ у Москви им је донела вртлог страсти, пад у увирницу и лет у космички прасак. Емануел јој је тихим гласом шапнуо како је много пута маштао о њој. Лиса је остала нема. Подсвесно је знала да ће исход бити фаталан за њу. Као и први пут кад је једва преживела патњу, када је заронила у депресију. Све у њој је вршталло, упозоравало да ће се изнова догодити нешто страшно. Није могла да се одупре фатуму привлачности, била је пренеражена снагом пробуђених емоција. У магновењу, видела је дуг пут који ће се завршити правом драмом њене душе. Кренула је плочницима љубави посутих бршљеновим бодљама на које ће Емануел Блејк бацити њено срце и на крају је гурнути у свет самоће. Препустила се.

Ризиковала је и овог пута, као увек, у свему, волела је ход по ивици литице живота.

Мајо Даниловић

Пјесмозавјетни

*Писао је и док сјава, на црвено слово,
у мимоходу, у мајчиној ушроби.
И душу док је исцупишао.
Вајао је око сјава књија а лакши бивао за
одсутиво йросјечне људске искварености.
Литература шврдој повеза и меке душе.
За млада заручио је йјесму,
жежењим овјенчао је сјихом
дојитијим од свакодневја..
Ойворио је йоезију као зрелу смокву –
да не цицијаша, цинцари.
На његовом ресйраишору, сада лијече
йоезијом.*

*Гдје је наш Миљурко –
у свође се уињездио,
йуну мјесечину слави и снове засушне йази.
У йразнину коју је остиавио остиињени
йройадаћемо
и йравићемо ја од сјава књија
неформално йорећаних у рафовима узнаја.
Оде нам онај који је знао амнесйираиши
нашу осредност, завије нас.
Јер њеова йоезија је она, долазећа.
Ойишиао је обучен у новој човјека и,
иле, исйод визира није скинуо лице.*

Миљурко Вукадиновић

Српски песник којим би се поносио цео свет, а ускоро ће радо и део Неба!

«Молите се да не зинем», рече наш песнички великан Васко Попа. А ја ћу управо то учинити.

Поштована Србијо, драги нам пријатељи, даме и господо, најблискија родбино (кћери Ксенија и сине Владимире – Вукадиновићи) и ви, сви ми, као поштоваоци Кируса и Маестра МИЉУРКА ВУКАДИНОВИЋА и надасве – његовог битног и видног, монументалног поетског Опуса и преводилачког подвига, Витеза највишег реда Духа и Частии... ево нас овде данас на ванредној и почасној Трибини «Француска 7», у чину болног Опроштаја од једног од узорних и битних нам српских песника XX и XXI века, поборника нове Српске Модерне и духовности именоване и знане као КЛОКО-ТРИЗАМ, нове и аутентичне уметничке праксе и авангарде у Србији и свету, новог и најновијег доба.

Тужни скупе, драги пријатељи и уважене колеге уметници, ево Сада и Овде, на дичној и трагичној коти и тачки где се састају јуче, данас и сутра наше Светосавске Србије, где се грле Земља и Небо, материја и Дух – као на каквој магичној и историјској сцени и кантару за МЕРУ, ПРОВЕРУ И ОВЕРУ припадности роду и језику, наде и вере, као и придоносу Трезору СРПСКОГ ДУХА И ДАРА, љубави и припадности соју Највише српскости и људскости, намах КАЖИМО ИСТИНУ...

Допустите мени Песнику да вам предложим став и закључак достојан времена будућих и потомства нашега:

Својим осведоченим одавно поетским и преводилачким Опусом, током више деценија и у виду равно 100 (стотину) завршених и већим делом већ и објављених књига поезије, прозе, есеја и превода, као и неколико антологија, наш....

МИЉУРКО ВУКАДИНОВИЋ ЈЕ ОБНОЋ ИЗРАСТАО У НОВОГ КЊИЖЕВНОГ КЛАСИКА!

И зато сада изричем наглас:

«ДОСТОЈАН!»

Свете и роде српски:

ДОСТОЈАН ЈЕ!

Достатно је било да му, у ноћи Бадњег дана, животни дах и дисање пређу у руке и на уређаје наших видара и неговатељица Његовог дара живота, а опет, уочи поноћи 12. јануара 2021. да му срчани откуцаји откажу везу и послушност, па да му Музе и сузе крену у мук и у загрљај и да га намах, здушно и дуговечно, огласе нашим Новим поетским чудом и самоклимом бардом у врху куполе модерне Српске поетике и певања.

– Гле, гле... рече наш песник самоме себи, па ти си... геније и НЕСМИРАЈНИК, песник «који је живео свим чулима» и који је «био песник више од других» и да га је «песма писала» и да он «без песме није могао, а ни песма без њега». Умни и смирени наш Тумач поезије (и сам је песник!) Душан Стојковић даје блиставу и тачну ознаку: «Овај песник је био душа која слуша». Може ли песник... више? И надахнуто још додаје: «Миљурко је непрекидно миљурковао!»

Речју, Миљурко Вукадиновић је српски песник којим би се радо поносио цео Свет, а ускоро ће, од данас, и део Неба!

Од данас је наш маестро оно што је и сам знао и изборио: «Човек-песма».

Он, који је био «песник одувек» од сада ће бити и – песник Заувек.

Писао је, стихове и књиге, своје и наше, на свим језицима нашег песничког Света, а понајвећма на српском и румунском (чак 12 књига!) али и на винчанском, арамејском, руском, кинеском и белоруском, санскриту и итало-етрурском, немуштом и црно-космичком. И сада, засада... наш песник умно тихује.

Зна и уме ДА НЕ ЋУТИ.

Миљурко је ТО!

МИЉУРКО, КЊИГОВЕНЧАНИ.

21. 01. 2021.

На Орловачи, а изван Београда

Адам Пуслојић,

песник и почасни члан Академије

Румуније

и Академије заумних уметности

Русије

Милан Михајловић

Пућуј, њријашељу

Миљурку Вукадиновићу

Сад схваћам да је

Свака њвоја у сѝиху скица

У сѝвари

Био њојрети наших душа

Наших сновиђења, њосрнућа и измајлица

Алдум наших сусрећјања и радовања

Сѝоменар зајрљаја, ѝујовања

Гласних и уснулих жица.

Био си сликар, а њесник

Био си сањар и весник.

Дунав, Сава, Дрина, Ибар и Морава

Чуваће од заборав

Хук ѝвој ѝесничкој дамара

Који и дрвени ѝрад Звечан

За ѝили час

Прејивара у Троју

И у њој скицира леју Јелену

Док сѝрема, жују као дукајѝ, ѝроју

Свом јунаку у доју,

Јунаку у набоју

Песничких слика.

Пућуј, њријашељу!

И кад се узнесеш у рајску ѝишцу

Поздрави Мому, Чичу, Добрицу,

Јанка, Мићуна, Манојла,

Даринку, Драјана, Љубицу...

Учини им радост

Сачини и за њих (одавно ниси)

По коју ѝесничку скицу

А нама, земнима,

Осѝају зрневља сећања и воде

Да се не зајрнемо од ѝује

Када нам најдраже, ѝонајбоље

На нево (без ѝишјања)

Ојкидају од срца, одводе!

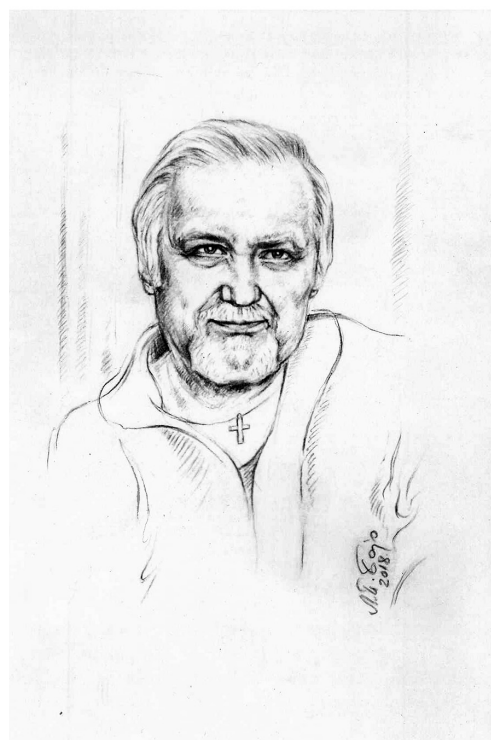
Пућуј, њријашељу...

У доба короне, 12. 01. 2021. у Косовској Митровици

Видак М. Масловарић

Отперјах ја

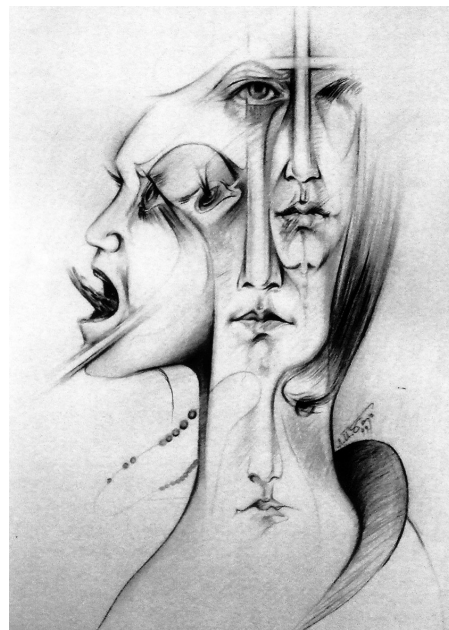
Сећање на Миљурку Вукадиновића Књиговенчаног

Знам да би Миљурко Вукадиновић Књиговенчани био сагласан да се на овом месту огласим неколиким речима и ја то, ево, чиним још увек у неверици да је време – неумољиви судија, означило проток од преко два месеца по његовом заласку у вечност, у незаборав који му дугује српска књижевност, колико и сви они којима је помогао да књижевно буду видљивији.

Био је несмирајник изузетног стваралачког капацитета који је на аподиктичан начин доказивао да се у изузетним животним околностима стварају велика књижевна и уопште велика уметничка дела. Његов литерарни нерв реаговао је невероватном жестином онога тренутка када је због пандемије вируса короне био искључен из комуникације са свеколиким којима је познавао и, из стања сличног суровом судару унутрашњих светова, на себи својствен начин успео, да саопшти сопствено разумевање аморфности свеприсутног сејача смрти, који у антрополошком смислу подваја свет на јаке и нејаке, на оне који добијају или губе игру. За њега су то били тренуци најдубљег пада у сопство – тамо су унутрашњи ломови најчујнији, тамо је гајио наду да ће се однекуд коначно чути – дошло и прошло. Такаво радовање, најжалост, Миљурко Вукадиновић није дочекао.

Познаваоци његовог богатог књижевног опуса памте његово непреста-

но залагање за нова правила у разумевању књижевности, поступак њеног настајања, читања и предочавања оних аргумената који ће бити одрживи на дужи рок. Његово књижевно твораштво надраста искуства авангарде и то је у знатној мери означило његову песничку датост. Непрестано је инсистирао на дезинтеграцији наизгледног јединства и сугерисао мноштво нас у нама – саборност несагласја у коме, како је говорио, појединац очас може бити „и самојник и укојник“.

У књижевном маниру по коме је препознатљив, Миљурко Вукадиновић је настојао да охрабри посустали свет да се у времену обезбављености, страха, стално допирућих апокалиптичних вести са телевизијских екрана, отворе његове књиге, јер су темељене на искуствима преживљавања која, како каже, „не беже од истине и не траже рупу у заклону“.

У сваком запису Миљурка Вукадиновића приказује се особеност речи и његова упорност да им омогући потпуну видљивост коју неће сенчити поменути неумољиви проток времена, или невремена које га је миморедно од нас удаљило. Његова здравохуморност – никада до краја укњижене реминисценције, проблематизација наказности света коме није дато да зна куда ходи, само су део његовог стварачког дискурса неодступног до потоње.

Знатан део литерарне оставштине Миљурка Вукадиновића могао би се тумачити и као својеврсно путописање, које бремене узгредним, наизглед неухватљивим загледаностима у најдрагоценије, многим често невидљиво. Са последњег путовања Миљурко Вукадиновић се, најжалост, неће вратити. Свеукупно је. Биће га, међутим, колико у првој толико и у потоњој записаној речи, „а теби, читаоче, рекао би он у пошалици, „ево ковчег па ради шта хоћеш. Отперјах ја“.

Његово сопство је често било повређивано, али он није дозвољавао, ни у песми ни у ствари, да се разлије горчина, већ је све благодарно симболима који су га чинили посебним у генерацијском поретку.

У току обданице чули смо се више пута и, на питање: Књиговенчани, где си, увек ми је одговарао – у будућности, где бих био? И доиста, блиставо место у свебудућем времену Миљурку Вукадиновићу припада не само по литерарној оставштини, већ и по племенитости и доброту, по срдачним даривањима која је чинио према свима који су до њега одасвудно допирали.

Говорио је, „бато кажи наслов, написаћу ти песму“ и очас, на иним местима где смо се затицали, записивао је стихове – песме посветнице које ће, верујем, тек бити доступни љубитељима поезије.

Савремена српска књижевност је изгубила ствараоца волуминозног сумитета, (скоро сто објављених наслова), који је у пуној стваралачкој зрелости могао да пронађе још небројене необичне, непотрошене речи, које именују његов особени стваралачки учинак. Његов одлазак у вечност доживљавам као велики заједнички и лични губитак.

Душан Стојковић

Сладострасни књигожедник Миљурко Вукадиновић

НИшта у српској поезији више није исто. Напустио ју је онај ко је читавог живота непрекидно песмовао, онај који јој је показивао, и доказивао, да и у њој непатворених, изворних, врцавих, хуморних, еротских, причљивих, драмских, актуалних, незаустављивих... песама има. Док су се други наши песници поезији посвећивали, не ретко залутавши у њу и губећи се у њој, он је песмама живео, поставши одавно, од самих почетака свога песничковања, *човек-јесма*. Миљурко без песме није могао, али натерао је и њу да и она схвати како без њега не може. Исто онолико колико је он њу писао, а чинио је то сваким дамаром свога срца, сваким крајичком своје мисли, сваким покретом свога чигрasto узвијореног тела, сваком капи свога срца и оном коју је у себе унео, дарујући друге њом – и она је писала њега. Она која га је *хитела* много више него многе извикане песнике наше лирике, хтела онако како је наша усмена поезија хтела највеће јунаке о којима је певала. Била је уз њега и када је на болничком кревету писао последње песме не знајући како оне као такве настају, и опстају, рвући се са болешћу, убеђен како је она само један од противника које ће његова песма развезати као дим, несвесно да корацима од седам миља граби ка смрти с којом се, не ретко, на песничком пољу огледао јер знао је како ниједна болест није за њега, као што ни сама смрт за њега није. И у оностранју он без песме неће моћи, а онај пред којим ће се наћи биће позван да му зада тему, понуди му реч, тему, реч-тему, и песма ће се истог трена појавити и у тим просторима, смеотресна, раблеовска, шљивомешна.

О Миљурку Вукадиновићу се ни пошто не може писати онако како се о другим нашим песницима писало и пише. Не да то његова поезија. Од самог тренутка када се наш песник надивио над дубок понор лирског бунара, она је стварана под особеном песничком температуром, и сада када прелази у књижевну историју да у њој остане и опстане, захтева критички приступ који је сличном температуром обележен. Свако онострано опраштање с Миљурком мора да се и само песми приближи. Тако је умна Исидора Секулић поздравила појаву најбоље и најавангардније збирке наше двадесетовековне поезије, књиге која је право откровење била – *Откровења* Растка Петровића: „Растко Петровић је снажна млада лађа, која је и једрила разапела, и весла спустила, и чекрке навела, па и лети као галеб, и сече као стрела, и крчи у дубини као гладно црево. / И још је Растко Петровић као змај, који удара репом да се земља тресе, који је огњен и силан, око кога је чар и бајка...” Тако се и о Миљурку, и док је био жив и сада када га нема, једино могло, и требало, писати, јер и он је био песнички змај који је стихоударцима стварао песме које су вејале око нас и завејавале нас својом ведрином.

Миљурков заштитни песнички знак било је речотворство. Попут елементарне песничке непогоде, градобитно и плусковито (сасвим очекивано јер био

је песник воде), засипао је читаоце правом песничком кишом. За разлику од оних који их својом поетском млитавошћу трују, он их је крепио и радостио. Пун раблејанског духа, комбиновао је еротско и хуморно. У новом *Урнедеснику*, који би после Попиног био складан, нашао би се у самом срцу са својим хуморним ватрама. Наша поезија крцата је стармалим, *уморним* песницима; Миљурко је био, за разлику од њих, чак и метафизички, *хуморан*. Као што је био цитатни песник, једнако је био и игрив, највећи *poeta ludens* савремене српске лирике.

Многи наши (готово сви, осим Мирољуба Тодоровића и Бране Вељковића) неоавангардни песници заборавили су како су некада то били. Важи то и готово за све (бивше) клокотристе. Садашња песничка ситуација престала је њихова лирска ситуација да буде. Миљурко, за разлику од њих, никакав заборавко није, доказујући како авангардист који је авангардист до корена (из корена свог бића) може остати авангардист без остатка и када песничка младост прође. Таква авангардност окренутост ка будућности тражи. Миљурко је непрекидно у будућност био заглаван. Једино право време његових песама било је будућносно сад.

Синеодоха је, никакве сумње нема, била основна стилска фигура за нашег песника који је непрестано ломио и стихове и речи, раскидао их, *дробуо*. Као када је о малим кутијама које се у већим налазе реч, у свакој његовој песми, амбивалентно, крила се бар још једна песма. Понекад и више њих. Тако су се оне изнутра разгранавале. Његове приче, пак, згушњаване до краја, епифанијске, понекад су се на једноредне или једноречне сводиле. Простор се смешано вихорио. Време се развременило. Сан је у јаву упадао. Јава је рубила сан. Миљурко је своју поезију градио тако што није признавао оно што би у њој било средишно, поготову не једино, сржно, већ је сваки њен руб истовремено и њен центар био. Писао ју је ризомски; у њу се једино ризомски може и упловити. Његове песме су, као и његова проза, *ировакајивне* лирске *фиурице*. Свако читање било које од њих *друо* је читање, оно које се разликује од оног које смо предузели раније или којим ћемо се убудуће позабавити. У том смислу, Миљурко је непрочитљив.

Није било дана да Миљурко неку песму не срочи. Био је *најбржи* књижевник којег смо имали: књига му је јурила књигу, појављивавале су се у правим гроздовима. Песме су јуриле њега, а он је увек био спреман да их домаћински дочека. Авангардист на почетку књижевног делања, остао је то до самог свог одласка са Земље. Творац *миљурковина*, остаће то и у оним другим, далеким просторима.

Назвао ме је у једном есеју о мом књижевном раду *књижевним сладострасником*; назвао сам га *књигожедником*. Као ни мени, иједан дан му није протекао без неке прочитане књиге. Њему ни без неколико написаних песама. Био је, и остаће, *сладострасни књигожедник* српске поезије. Једини прави. Једини, јер прави.

Катиарина Костић

Миљурко Књиговенчани Свеканадски

Тако се познати песник Миљурко Вукадиновић потписао на примерку који ми је посветио када је донео одштампану књигу *Канадијана у десет дана* приликом свог другог боравка у Торонту, у фебруару прошле године. Заједно смо допутовали из Београда. Први пут је боравио међу нама годину дана раније, у новембру 2018. За само десет дана свог боравка оставио је неизбрисив, у правом смислу речи, историјски траг.

Као да је јуче било, време и простор су скупљени у непомерљиву димензију, добрим делом и због чињенице да смо бар једанпут недељно били на вибер телефонској вези, да измеђамо новости одавде и оданде. Нажалост, најчешће новости из Удружења књижевника Србије, биле су, последњих месеци, о одласку књижевника на вечна боравишта. Сам Миљурко остављао је утисак, као и увек, веома енергичног, радног, добро обавештеног члана управе УКС и редакције КН. Зато ми је пресекла дах његова неразговорно откуцана реченица на виберу, да је у болници. Окренух телефон и одмах га дових. Потврдио је да је смештен у болницу са дијагнозом КО-ВИД19, али да је криза већ прошла, нема више температуру, ни болове. Остатак разговора је прошао у Миљурковом ентузијастичком саопштењу да је написао петнаест песама од када лежи у болници. Скоро са радошћу заврших разговор са песником, напомињући да ћемо о његовој неугасивој инспирацији и новим песмама наставити сутра. Још ми је рекао да његова супруга Љиља, коју памтим по изванредном гостопримству, има исту дијагнозу као и он, само лежи у другој болници. Више се Миљурко није одазивао на мој телефонски позив, што ме је забринуло, али не одвише. Кад је мој телефон поново зазвонио у вези Миљурка, било је то 12. јануара, у 6 часова ујутру. Радован Гајић ми је пренео тужну вест која ме је буквално шокирала.

Први боравак Миљурков у Торонту био је везан за обележавање 40. Јубилеја СКУП-а „Десанка Максимовић“. У име Удружења књижевника Србије Миљурко нам је предао специјално признање. Снажна је била порука у његовом обраћању присутнима:

... Књижевно неизбежно и људски природно Десанка је разумела жељу тада шачице књижевних посленика да њено име узму као своје, у далекој Канади, у Торонту. Име које већ четрдесет година високо стоји као заштитни знак једног широког књижевног окупљања... Уједно, њено дубоко и лирски изнијансирано име, заштитни је знак за културну мисију вишег реда, које Српско-канадско удружење писаца „Десанка Максимовић“ данас у својој средини, као и широм света у српској средини значи и препознаје се. Зато сам се и ја одлучио да започнем своју мисију о „Српској грађанској књижевности“ баш у Торонту, јер је овде, у Десанкином окриљу, међу вама, право и путоказно место за ново читање и писање историје српске књижевности.

Никада раније није био толико интензиван боравак неког књижевника у Торонту. Ниједно вече није прошло без организованог књижевног догађаја. А песму је посветио свакоме кога би упознао, бар и на пет минута. Зато је његов други боравак у Торонту био још глас-

нији, дошао нам је са књигом „Канадијана у 10 дана“.

Одломак из мог објављеног Слова о „Канадијани у десет дана“:

Чим си срео српско песничко јато у Торонту написао си Песничку посланицу од Вардара до Мастиљара и започео је твој српско-канадски вртоглави живот по згуснутости, заковитлајаној свакодневници и без преседана брзини писања. Сви ми које си срео, на минут, *на сайи, на дан, њостали смо твоја као суза чистија инспирација, садржана у овој сјознаји*: Где све не путујемо / да би прочитали / запис о небу над Србијом / која се не држи међу звездама / већ за метеорима пропада.../... Нећемо да то постану патниране успомене, већ блистави драгуљи побацани по небу над Србијом. Очију упртих на горе, са испруженим, отвореним длановима, узаврело их прихватимо, одгонетамо, међусобно измеђујемо и дарујемо. И са обасјаног неба нове чекамо... И сањамо Србију устоличену међу звездама...

Миљурко Вукадиновић

Јесен је...

За Тању и Јоцу

*нашла са зањихане іране
док сунце не сїане
дуква њева жуїа украј љуїа
и бесїуїа
ваздух њева у љангему
са љїїама и крїїама
ждун чаврња разнобојно
а душа је
јесењи чамац
и љови, љови...*

Носећи књије као душу

*Како је моноїно љо шїо носим
из ової свейа у ваш свей...
цак књиїа + кофер књиїа +
їорба књиїа + цетер књиїа +
цетер књиїа + їорбїца
їрекорамена књиїа +
унуїрашњи цетови књиїа +
шуйљиви цетови књиїа са
унуїрашњим саїореванем +
цетови књиїа без гна...
а да ме нико жив ни књиїмрїав
не љїїа
шїїа ја љо у књиїама
недом љроносим...*

Песник љеснику

Катарини Костић, себеручно

*Пред љесником їреба
да љостїоїи врх, клизави
духовни їребен
коїа мора да їревали
да бї сусїїїао свој свейї.
Песнички свейї који је једва
дељив са неким који је
већ освојен свейї...*

*Пева се од неба до неба,
од неба до љесника.
Песма нам је љуїї
И бесїуїї!*

Живот песника је вечан. Сведочи Орфеј, време, књиге. И Миљурко Вукадиновић је песник. Велики, посевидно. Има сигурно место у врховима српске поезије с краја прошлог и почетка овог века.

Изузимајући Кодера, на чију је неологну језичку праксу углавном наслонио своју песму, у свом је космогонском кругу превазишао све друге песнике. Без премца је у богаћењу песничке лексикологије синонимним, антонимним, хомонимним речима и неологизмима. Нико од српских песника није у том домену убаштинио толико благо, нити прибавио толики легитимитет песничкој авангарди. На тој основи је изградио свој чудесно моћан водјездик који прожима све поетичке жанрове којима се исказивао, без којег не би било немерљиве разноврсности певања нити крунског хуморноиронијског приступа обликовању поетичких тема и мотива, приступа који Вукадиновићеву поезију сврстава у екстра класу.

Био је неуморни и несмирајни „песник изненађења“, који „не каска за временом“ већ „галопом, хрпимице иде у будућност са нарамаком песама на прсима.“ Био и песник *ситуације* (*клокоћисџа*), али, за разлику од других из групе, једино је „он хтео *ситуацију* која води, вуче у нову ситуацију. // Најмања јединица / атом његовог певања није стих. Није то строфа. Не ни песма. Можда чак ни песничка збирка. // Оно што њиме пева неугасли је лирски жар“ (Д. Стојковић: *Књићарник о књићожеднику*, 2019).

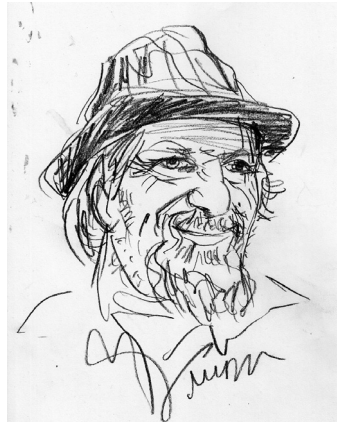
Не морамо даље од Стојковића, а морамо, да бисмо овим и другим нецитираним списаним оценама и за себе непоткупљиво утврдили да је Стојковић критички сажео цео песнички симфонијум, космос и версистику вредност Миљуркове поезије, од прве књиге, *Слободно средоземље* (1977), до сабраних песама и књижевног дела „исцела“, у десет

Љубомир Ђорилић

Миљурковање екстра класе

Са Водјездиком и Вишњићем до врхова српске поезије

књига (2015-2020). Сажео је блиставу енергију песничког дара и ерудиције којима је Миљурко располагао и смислено управљао пишући песме без форме а са формом, обичним а необичним поступком разламања речи на појмовне садржаје које читалачки занемарује, мо претрчавајући преко њих, иако су, у Миљурковом поетичком контексту, много битни у грађењу појмовних и песничких слика. Њихова важност је особито видљива кад се у доживљајном

процесу поново склопе значења разломљених речи поступком хармонизације песничког језика, са свим својим енклитичким, проклитичким, звучним, метафорским и другим фигуративним средствима, нестрофичном а строфичном организацијом песме.

Миљуркова поезија је сва у контрапунктима, неретко, у исказним парадоксима, зато што је овај поетички ерудита знао што многи песници не знају – да се динамизирање и онеобичавање пе-

сничког језика не постиже пуким преузимањем слабо учитаних колоквијалних речи језика, већ много комплекснијим, сензибилнијим и проумљенијим коришћењем њихових градивних значењских еманација, у посебном лирском следу и распореду.

Миљурко је имао свој поступак писања песама. Своје време и безвременје. Сваки трен је био његов исказни час. Његово писање ушло је у српску књижевност као проветравање душе и песме, као радно и променадно место. „Миљурковао је“, упорно и непрестанце, као акцијаш и рудар у рудокопу, у сталном ишчекивању да се могу измаћи потпорни стубови па се на њега обрушити и његова руда, и црна земља и јаловина некритичког промишљања песме коју пише, не појмивши да није реч о песми, књизи, месту у књижевности, већ о еруптивној лави једног упорног и јединственог живота у посвећености авангардном потирању устајалих канона и стереотипа, о раздешавању конвенционалних фора и фазона мртворођеног песничковања, са свим песничким „малокрвним чорбуљцима (...)“, поетоскрибоманијом лажних величина“ (по Д. Стојковићу).

Више од свих песника је придао значаја унутарзначајској покретљивости песничког језика. Неки су се правили да не разумеју такав дар и рад извора, а знали су, и знају, да такав дар и рад нису дати сваком. Зато су се и правили да не разумеју.

Морам и директно да се обратим Миљурку пошто сам уверен да, само притајен, и сад види и чује све што је

актуелно у времену, као што је и пре видео и чуо, уводећи у своју поезију и наше свакодневље. Знају то, Миљурко, сви који су Те знали. И онај смрачени песник коме се гади поезија, а пише; и онај што не пише а свима казује како је то и он могао, само се није сетио; зна и онај што се чудом чуди како реч тако обична – а песма; и онај што својим колоквијалним филозофемама придаваљује људе по трибинама, новинама, телевизијама, које прљају наш ум; и онај што те питао: „Бре, Миљурко, како можеш у ово отрежњујуће глобалистичко доба да пишеш родољубне песме? Па ти си, бре, авангарда српске поезије. Какво јунаштво, Вишњић и Србија?“

Ко не зна, знаће, само ће му се касати, јер таква поезија не рађа на српској шљиви (мада је шљива благословена у *Еју о Шљивамешу*), ни у испразним антирпским тирадама нашег доба. И даље показуј свима, као што си показивао, да Твоје *Ухођење Вишњића Филија*, Твој *Водјездик* (I, II), *Силав који йрокишњава*, *Кај румунске крви*, *Књића живих савсим*, нису прошли, јер су више од тога што привидно јесу, јер си Ти у својој *Воденој Рейублици* и свим песничким републикама које си основао неприкосновени владар, *Своје воде јосјодар*. Певај и горе „како вода тече: и успорено, и жуборава, и хучно, и бујично, и поплавно“. И сама крв! Измахуј вечно димискијом своје поезије на све стране света о којем и за којег *миљуркујеш*; брани своје витешко срце, водјездик, кућу, књигу, праг и огњиште, своје паорско, сужањско и племићко покрело, своје дворе, уцерице, кошаре, земаљско и небеско царство. Одбранићеш их јер се Твоје *миљурковање* примило у вечности.

С Тобом се Јасновидац Вишњић опет узнео до највиших врхова српске поезије. И Твоје певање и мишљење.

Био си и Јеси!

је преводио и ослушкивао у различитим варијацијама интонацијским, усвајајући слојевиту метафорику и сазвучја из митских извора, маркираних на духовној мапи Елијадеа, Сиорана и лудичног ововременог књижевно-филозофског мага Еуђена Симиона...

Тројкњиже *Своје земље јосјодар*, настајало је неколике године и делимично је објављивано у књижевној периодници: часопису *Савременик*, *Књижевним новинама*, зборнику *Шумадијске метифоре*, часопису *Бдења*, уз записе Душана Стојковића, Ане М. Зечевић, Љубомира Ђорилића, Вука Крњевића, Видака М. Масловарића, Данице Андрејевић, Тихомира Несторовића... Ова поезија (или ако хоћете жанровски да је одредимо *зайисима*) подразумева много тога аутобиографског; односно преиспитивања основних аутопоетичких карактеристика, не држи се сталног модела и настоји да се удаљи од *истјоси* доста журно ка духовној колико и духовитој сфери *друјоси*, тако да читаоци, чак и они најпажљивији, те промене одмах не уочавају и остају дужни новим читањима. Суочен са суморном стварношћу, настава мисао раније започету о свеколиким болестима, посебно у одељку названом *Торбица за йреживљавање није код мене*, истовремено се саркастично смеје себи самом, тешко прилагодљивом неизвесном трајању и препознаје све јасније *файшум смрти* у својој близини... Ана М. Зечевић указује на тренутке *филијирања стварности*, када је тај чин сведен на *ојшћу йанику*, страх од неизвесног, преиспитивање досадашњег живота, као и његовог смисла и бесмисла.”

Наставак на стр. 16

Када Песник закорачи ненадно преко високог усудног брега, остави нас у недоумици, није ли тај закорачај још само један од његових тешко дешифрованих *изумевања* у тренутку сагледавања, шта није никад остварио у потпуном магновењу пред огледалом од којег стрепи и очекује нешто друго, јасније *од сусрећја са самим собом*. Ова мисао се намеће после одлазака многих наших осведочених песмотвора, самосвојних и свакако непоновљивих у часу саморађајућег језика, неке врсте поетског писма, углавном непристалога на ограничавање граматичко, у непрестаном надигравању оног што јесте и оног што може да буде, на путу ка надлогичном простору...

Ова мисао, у првом реду, припада неукротиивој игри *Миљурка Вукадиновића* и оној непредвидивој бујици речи из заумља, или оним самониклим на дну душевних најдубљих скриваница, бришући једносмерне *изме*, било да се односе на симболизам, надреализам, футуризам, или на новије авангардне поетике, какве су, надасве, носиле дадаизам и клокоћизам, у чијој основи овај песмотвор има видно учешће и стваралачко препознавање, врцаво по лудистичкој заиграности и језичком преиначавању именица у глаголе или једних и других у атрибуте, формирајући нови значењски круг около базичне морфеме ломљењем означитељске мисаоне линије и трагањем за другачијим звуком у могућем спајању исказног са самогласом наслутивим – коначно, видљивим и чујним у вишезначним неологизмима. Истина, на тај начин баштини делимично особености *Кодерове* поезије и оних песника, без којих песнички језик из затајних дубина непрестано прибавља онеобиче-

на својства и ојективну свежину у метафорама оплођеним самоиронијским семеном, које огрејано изнутра чулном ватром расте, одједном у више праваца... Отуд, стих захтева неку врсту самодиктата еротског и оног другог са супротне стране и сенке танатоса недокучивог, али свудприсутног, без обзира на одсјаје чежње за животним тренуцима. Утолико, искази не пристају на муклину и страх од онемелости. То су истовремено санописни коментари нечега вечно траженог, а заправо постојећег у њему самом и отвореног иза завесе кројене по мери дрхтаве потраге за вишим смислом егзистенције и свих оних неопходних фрагмената, у градњи идентитета, који на парадоксалан начин, пуноћу поетичку остварује метаморфозом.

У једном спонтаном дијалогу о функцији песничког језика, оног којем припадамо данас и овде, а могло би се рећи данас и тамо где нас упућује компас незадрживе имагинације – рекао сам, мислећи на себе самог: „Није лако бити Миљурко!“ А он, не сачекавши други део реченице, одговори, мислећи превасходно на мене: „Није тегоба имати у руци магично сито и сејати *нишћја*, као да је све друго на језику самотворном...!“ Заиста, читајући његову поезију, почев од оне назване *Водјездик*, преко *Еја о Шљивомешу*, *Колачевине*, *Вевчанице*, *Ухођења Вишњића Филија*, *Дани Велике йеку*, затим књиге *Шкр-йућ* и других објављених

Радомир Андрић

Песма на путу ка надлогичном простору

књига у више томова до најновије *Своје земље јосјодар*, с поднасловом *Тројлава Коронијада*, у издању београдске и подгоричке куће „Штампар Макарије“ и „Ободско слово“, 2021. године, то су стихови сабрани пре последњег песничког *уздаха* и из самог *издисаја*, онако како су их читали и промишљали заједно: Душан Стојковић, Ана М. Зечевић и Видак М. Масловарић...

Заиста, колико читања толико разумевања, али остаје питање, да ли је све прочитано/дочитано на језику непослушном/непреводивом изван оквира модерне лингвистике, без обзира на тенденције фонетских спајања или раздвајања у садејству енергије својствене звуковним променама. Уосталом, ако је непорециво језик завичај поезије, онда су у тој обједињености и језик и поезија, по Миљурку Вукадиновићу, суштаство тишине, не онемелости и не празнине унутар запитаности: „Шта може Писац као пратећи шум *Књије о себи* да каже што текст већ не изриче? Већ је организам ћутања – нека врста досуђеног нам завичаја – песмом нарушен“ или још више самим исказом умерен ка сржи саме речи, аутономно опоетизоване садржајем и изразом. Отуд, тумачи ове поезије, са свим својим теоријским знањима и критичком апаратуром, углавном коришћеном у анализама поезије авангардних песника. Нарочито за службу пажњу румунски песници које

**Књижевни портрет:
Валентин Матић 28. 10. 2020.**

У оквиру “Трибине Француска 7” представљена је збирка песама и прича аутора Валентина Матића из Холандије, индикативно састављена у времену пандемије вируса корона који је загосподарио светом. Како сам писац наводи - “пре него што је полудео и преживео све љубави путовао је водом, небом и копном. Водио борбу са невидљивим непријатељима и свим пролазностима датим човеку. Дружио се са Носталгијом, Туђином, Тутом и Самоћом”, и то би укратко била и основна потка књиге овог апологете љубави.

Валентин Матић, књижевник, експресивно је казивао своје песме, док је његову прозу читао Мајо Даниловић, књижевник.

Миљурко Вукадиновић, уредник и водитељ овог занимљивог сусрета и разговора је реминисцентно подсетио да се ради о ауторовој четвртој књизи поезије, а да је у међувремену написао и два романа, од којих је један у штампи.

**Представљен роман
мултимедијалног уметника
Чедомира Рајичића 18.11.2020.**

Представљајући Чедомира Рајичића у програму “Трибине Француска 7”, наглашено је да се ради о ствараоцу са неколико различитих књижевних живота: један усмерен музици, други позоришту, а трећи поезији и прози.

Констатовано је то навођењем његове збирке песама “Са друге стране сунца”, монографије “Преко трња до звезда”, у поводу 30 година стварања ауторске музике и најновијег, романа “Монструм”, о

Наставак са стр. 15

А Душан Стојковић, у свом пропратном тексту, наглашава колико је “Миљурко Вукадиновић убеђен како само модерна поезија, она којој он прибегава и у којој, и којом, она као риба у води плива, може да се у ратовање о модерним болестима упусти”. Сличну мисао зазива и Видак М. Масловарић, кажујући да је “у савременој српској књижевности (Миљурко Вукадиновић) деценијама виђен као стваралац особеног сензибилитета за разумевање и описивање стварности у којој (лепој или ружној) не престано трага за оним речима из којих се неће узнети апсурдни призив, будући да добро разуме значај њихове моћи и немоћи те с тим у вези и вредновања индивидуалне вештине скицирања онога што би требало запамтити на дужи рок.” Могуће је да из те перспективе, већ на првим страницама трилогије о преживљавању, допире његово упозорење упућено /себи и читаоцима/ да Торбица за преживљавање није код њега /...

Но, да се овим текстом не оде у шире опсервације ове књиге песама и осталих рефлексија, застаћемо у веровању да је овај песник доста урадио *обичној* у *необичним ситуацијама* и да је могао још више нечег луцидног да нам саопшти – успут, молећи нас – да му дамо макар само *једну реч* коју није до сад ставио у погон песмотворан и претворио у врт, где се рађају песме *миљурковаче*... У њима је сабратски завет да се, упркос свим недаћама и санописним затамњењима, видимо у некој благодарнијој озарености, када изјутра “само прстохват / од одласка у шетњу - / бацамо маске!”

У Београду, 14. марта 2021.

КЊИГЕ ПИСЦИ ДОГАЂАЈИ

Приредио Мајо Даниловић

којем драмски писац Владимир Ђорђевић, у свом осврту на књигу, каже: “Главни јунак својом трагиком, баца нам у очи трагику свих нас који смо осетили ветрове тог лудог партијаштва. Овде видимо бесмисао мозга који су се окренули од бога, сву суровост њихових крвавих игара. Они су нам скројили дане будуће, а писац нас опомиње, колико би нам били затровани дани, ако их послушамо. Овај роман је крик над братоубиством, из његових редова пролама се урлик који одзвања у глави, док се чује питање: “Казине, где ти је Авељ?”

Чедомир Рајичић је говорио и о својим актуелним и будућим књижевним и музичким плановима, које покушава реализовати у недостајућем времену.

57. Београдски међународни сусрети писаца - “Гласови пријатеља” 16. 12. 2020.

У складу са заштитним мерама, прописаним од стране надлежних инстанци, важећим за време пандемије изазване вирусом Ковид-19, а које су прописивале ограничење, или забрану окупљања људи на јавним скуповима и у затвореном простору, организатори Трибине УКС “Трибине Француска 7”, не мењајући њен концепт и примарне интенције, привремено су променили формат представљања. Желећи задржати континуитет у раду Трибине, као и одржати пажњу својих редовних реципијената, прешло се на једино могуће решење - мултимедијално извођење.

“57. Београдски међународни сусрети писаца нијсу одржани. Знамо и зашто. Али, увек остају гласови наших пријатеља, који су из целог света долазили да их чујемо и памтимо”, нагласио је Миљурко Вукадиновић, уредник Трибине, на почетку видео представљања Београдских међународних сусрета писаца - Гласови пријатеља.

Песме пријатеља из неколико земаља казивали су Нина Симић Панић, преводилац и Мајо Даниловић, књижевник. У овом вредном видео запису, који је врхунски снимео и монтирао сниматељ Предраг Безбрадица, представљени су песници Нина Павлова, Бугарска, Осман Остурк, Турска, Фарид Хусеин, Азербејџан, Цвика Нир, Израел, Розалдо Фантастико ди Кастроно, Италија, Сергеј Гловјук, Русија, Ерик Ондрејичка, Словачка, Марија Саридон, Румунија, Џејмс Сатерленд, Велика Британија, Раде Сиљан, Северна Македонија и Предраг Бјелашевић, БиХ-Република Српска.

Музички интермецо, својим сопраном, изузетно је попунила музичка уметница, Тања Андрејић.

**УКС - Гласови неумрлих
16. 12. 2020.**

Много је књижевних прегалаца, које је доба пандемије “одвело преко усудног брега”, међу њима Радомиро Мићуновић, Рајка Ђурића, Ранка Јововића, Драгана Колунџију, Милосава Кнежевића, Љубицу Милетић, Љубинка Јелића, Веру Србиновић, Манојла Гавриловића, Момира Лазића, Миљенка Жуборског, Чедомира Љубичића, Зорана Ранкића, Радомиро Смиљанића, Милоја Поповића Кавају...

Трибину посвећену њима и њиховом раду, попунили су “гласови неумрлих”, како је симболично и назван овај књижевни перформанс.

Стихове, прозу и афоризме “отишлих” писаца, евокативно и експресивно су казивали Нина Симић Панић, преводилац и Мајо Даниловић, књижевник.

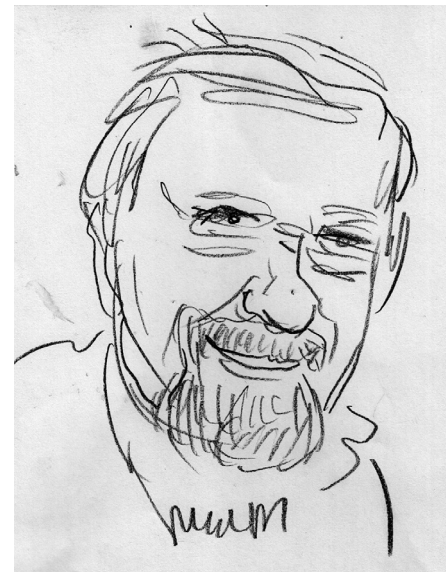
У музичким паузама, виртуозно је музицирала наша позната виолинисткиња Татјана Олујић.

115. година УКС - Гласови председника 16. 12. 2020.

Представљајући, у кратком обраћању, историјат Удружења књижевника Србије (обележавање 115. година од формирања) и подсећајући на сам чин установљења, уредник “Трибине Француска 7”, Миљурко Вукадиновић је истакао да су оснивачи то урадили понукани потребом окупљања српских књижевника на једном месту, како би заштитили професионалне интересе, уредили међусобне односе и пружали помоћ члановима и породицама у случају лоших материјалних прилика.

Сва симболика оформљења, континуитет трајања и сврсисходност асоцијативности, исказивана је кроз колоритан избор поезије и прозе из стваралаштва неколицине писаца, који су у појединим епохама били на челу кровног удружења српских писаца - његових председника.

Трибина је отпочела читањем радова првог председника - Симе Матавуља, потом Боре Станковића, Бранислава Нушића, Душана Матића, Исидоре Секулић, Јована К. Ристића, Матије Бећковића, Ивана В. Лалића, Ристе Тошовића, Слободана Ракићића, Србе Игњатовића,

Радомиро Андрића, све до актуелног председника Милована Витезовића.

Овај својеврсни књижевни колаж извели су Биљана Ђуровић, драмски уметник и професор и Милан Михаиловић Цаци, драмски уметник и књижевник, док је музички глумер, музицирањем на гитари дао Урош Дојчиновић, гитариста, музиколог, композитор, педагог и публициста.

Миљурко Вукадиновић

**Извештај о раду
Трибине француска 7**

Трибина је и ове године имала континуирано скоро свакодневно ангажовање на афирмацији књижевности и културе, савремених писаца, манифестација и акција нашег удружења... Остаје и даље да се обезбеде модернија помагала све неопходнија за трибинске програме, као и да се изборимо за нормалније и цивилизоване услове за рад трибине и удружења у целини. Надамо се да ће Управа, уз сређивање материјалног стања УКС-а у целини које је на свим нивоима започела, пронаћи начине да и ово реши (...)

У годишњем календару трибинских програма који поседују разноврсне садржаје (од представљања књига савремених писаца, крупних издавачких подухвата, награђених књига и аутора, добитника најзначајнијих награда УКС-а, најразличитијих антологија и панорама из домаће и страних књижевности, циклуса „Књижевна познанства“ где је представљено и десетак писаца из окружења, традиционалних песничких митинга и сл.) било је и неколико дискусионих трибина на осетљиве теме из друштвене и културне сфере. Уз праћење централних јубилеја везаних за годишњице најзначајнијих личности наше културе и књижевности (Момчило Настасијевић, Раде Драинац, Растко Петровић, Оскар Давичо, Исидора, Драгомир Брајковић... и многи други) као и светских писаца чију традицију баштинимо (Витмен, Брехт, Мандељштам...) који су и посебно акцентовани у склопу Београдског међународног сусрета писаца, обележено је у земљи и иностранству и неколи-

ко значајних годишњица. На тај начин трибина је подстицала рад књижевних заједница у свету и земљи и јачала везу са Удружењем књижевника Србије.

Трибина је и ове године пратила догађаје у пројекту „Млади долазе“, представљајући и зборник и, нарочито, појединачне књиге пристижних писаца...

Осам векова српске православне цркве и његовање немањихке традиције забележено је уз изложбу, предавање и видео презентацију споменичке и црквене архитектуре и културе.

Такође, у бројним програмима обележена је стогодишњица Великог рата. У редовним трибинским програмима испратили смо појаву најзначајнијих књига монографског типа везаних за годишњице и дела писаца из наших средина. Рецимо, тако су обележене годишњице Стефана Митрова Љубише (140-годишњица), сећања на лик и дело Милоша Видаковића, Андрићевог сапутника из „Младе Босне“ и сл. Посебну пажњу трибина је посвећивала часописима (старим и новим, попут крагујевачких „Крила“ и књижевним манифестацијама (Јефимијини дани, Драинчеви сусрети) где су посебно давани акценти везани за јубилеје, годишњице и постигнућа које треба отети заборава... Припрема се, комбинованим програмима, омаж овогодишњем добитнику Нобелове награде за књижевност, коју ће пратити изложба, рецитал, беседе и видео презентација, уз разговор са Хандкеом. Такође, представиће нам се и новопримљени чланови, са жељом да то постане традиционално.

Драгица Ужарева

Ни њачка

Била сам у једној ноћи њица
Што раздањује њмине,
Криламо око које у њућем њезду освиће.
Не жалим крила изубљена
Лако се одричем лећа и њлавећи
Али иде да се склони мрва душе њиичје
Кад одузму јој њездо самилосно?

Била сам у једној ноћи вук
У њчу сѡеињућих вилица
Ломили су се зуди заусѡављајући крик
Извијало се ѡело истином издодено
Нисам лизала ужарену крв
Јер волим своја ѡела ране и недужне руке
Од којих су ѡићекле.

Била сам у једном ѡрену мајка
И све мајке којима руке койне од недодира
Била сам жена и све жене
Што оѡлакују ѡоразе.
Била сам себи оѡац и свој једини син
Сав род сам у себи изнова сѡворила
Зарад оѡсене да живоћ се насѡавља.

Сада сам само кај росе што сахне
На ѡвом глану за собом
Не оѡављајући ни ѡачку на
кривући судбине.

У мајско ѡредвечерје

Дан без сунца
уско око језера
и ми ѡићи мећу
жућим ѡасѡрмкама

Тоне ѡело у ѡмину воде
ѡоне дан у сѡкој вечерњи
Чоѡор ѡаса за нашим
ѡраѡовима ходи

Сјајна је глака
хићроноћ ловаца
чији ми зуди
ноћу милују

Тај ућриз ѡубав је
на искрају живоћја
ѡи зуди доказ су
да смрћ воли ме
ѡѡјајно

Барбарина чаша

Најорче вино у ѡвом кристѡалу
ѡићка је исѡовесћ, што живоћ
доји свећлошћу. Радосћ си којом
дишем. Сунце се из ѡеде ѡмаља
и виноћорје раздраћано ѡлеше.

Чувам ѡе као што обоћљени војник
Мајковској чува своју јединицу ноћу.
И више. Јер ѡи си моја јединица чаша!
Јер ѡи си чаша која ѡише!

Чаша си која ми оћкрива ѡајне што биле су
у времена од мене сѡарија и сѡаја у немом
гамару ѡубав мајке са сјајем из ока
девојчећја.

И кад си ѡоћледом ѡраћена, ка ѡоду ѡоћешела,
времећну си руку ѡодмладила, да ѡе ућради,
да ѡе у наручје сѡеће, да ѡвоју судбину
доврхуни.

Чашо, и ѡи си жена:
Свуда изван ѡеде је ѡразно!

Свљачење јелека

Већ раћен овај век
скромне му нежносћи ѡреба
да суновраћи, сѡасали

ѡред нама, лакши буду.
Та нежносћ није лек
за клицу што вреба
бол од које се расѡали
недохваћи у заблуду.

Прљав већ овај век,
дућ сѡирам му лице
ѡред смрћ дар да је чистѡ
као у маћић дечака.
Подочћнаке додирнем ли ѡек,
обрве ѡеишке, кайке, ѡрећавице,
море у оку више није исћо
и све је више маће,
а све маће облака.

Трајаће већ овај век
здоћ жуће циће у зиду.
Без ње се сѡурно не би
ѡорушило ѡо здање,
али ди, црвени чемер
крз једноличну ићру
исћој доћњи исћи
свљачио јелек, заћледан
у криву айсиду.
Несклад заћире свезнање
и ѡѡрешним чини сваки смер.

Жућа у зиду цића
закрћиће и овај век!

Гордана Симеуновић

У доба короне

Зашто сам се сећила сиријској дечака
који виче: Све ћу вас рећи доћу!
не знам.

Желим да викнем:
Све ћу вас сѡавићи у ѡесму!
Али ѡубазно се исћод маске
смеићим ѡишћанском службенику
и излазим из ѡишће као из свемирској

Жене које су чекале

Чекале смо
да нам се враћићи,
раћници.
Без руке, ноће, срца,
како који.

Дању вукле за собом
оно мало земље
што нисће ѡвели у раћ,
ноћу ѡанка ѡела
свијале у крућ.

Куће смо
носице на обрамицама.

Одлаћале их ѡажљиво,
као крчаће,
ѡод сѡадла дебелих дудова,
крај ѡек роћених синова.

Раћале смо их

за нове иће раћова.

Бексѡво

Кад зине,
Средоземно море
(алаво ко ѡроћлава аждаја)
једе мићраниће на чамце.

Помислим ѡада
да су дића из дајки сѡварна,
да није исћинић само њихов крај.

Јер он
вреба у ћошковима хладњача,
ѡамо иде је ѡоследња сѡаница.

Измећу је живоћ
од коћа хоће да ѡобећу.

Ако је некада било осмеха,
нежносћи,
ѡо је било све.

Боље живоћја нема.

Нови раћови

У ѡроће 2019.
ѡланула је у Паризу
црква Ноћр - Дам.

Весћ је била врела шишарка
у шумском ѡожару
на друћћвеним мрежама.

Сви су одмах заборавили
да је два дана раније
ухаћшен Дућјан Асанж.

Угодно заваљени
исћред рачунара
малокрвни раћници
водили су раћ.

У лећо, ѡореле су сибирске шуме,
у јесен Аустѡралија.

COVID – 19 се ѡриближавао.

Вук Вуковић

Иза неразаснајносћи

У тају ѡићица
Новим ѡласом ѡјева

У небеском хору
Херувим листића ноћну свеску

На дну језера
Дјевица се ѡроведрава

Мед и млијeko
Кайљу

Ода лейћиру

Прољећња ѡојла ероћска киша

Драће се ѡодруку држе
У цвијећу
Узаврела крв

Пјена и ѡрах
Лейћир од мјесечине

Расијечен ѡо средини
Исијава

Доријан Греј у колору

У дашћи
Колекција јаћанској цвијећа

Доријан изучава
Сћил клуће

Фламанска ѡордосћ

Кнежеви излазе
У оћићљиву ѡзрачносћ

Даме одлазе
У лов на вјеверице
И вјеићице

Срћан Малешевић

Пућнику

Када кренеш на далек ѡућ,
Понеси ѡар сѡвари,
Можда ће ѡи ѡредаћи...
На ѡпример, ѡонеси очев сѡћ,
иако већ дућ не ради,
Понеси ѡа, чистѡ да ѡе ѡодсейћи
На дездрижне дане.
Понеси и везицу жалфије,
Да ѡи кофер замири
Па кад ѡа усћућ оћвориши,
Да ѡе оћусћи и да ѡе смири...
Ко бело ѡарче харћије.

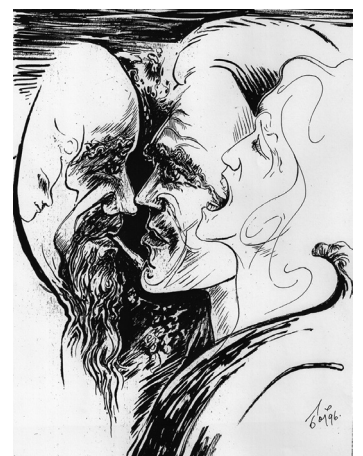
Кад кренеш на далек ѡућ,
Мораш ѡонейћи ићу,
Што маћерино носи име
Сѡурно ће ѡи ѡредаћи.
Кад срце даљина расѡара
И виола бола зацвили,
Да имаи ѡа крћићи чиме.

Понеси и ону мараму,
Којом си дрисао сузе
Свиленој росној ливади
Недозрелих аћрила.
Па кад се сѡазе изћуде
Под сивим ѡромим облаком
И кад их маће сакрћу,
Ти ѡу мараму извади,
И расћерај невиде
Као са свѡћовским барјакком.

Кад кренеш на далек ѡућ,
Немој без сѡдра и једра,
И мајушине ѡрудве соли,
Понеси их да нико не види,
Ко зна шћа ће се десићи,
Кад ѡроћу јућра ведра,
У оној која ѡе воли.

И онај белућак ѡонеси
Који си у ѡчу сћискао,
Увек кад крену ѡромови,
Можда ће ѡрмећи оћей.
Кад будеш ѡеишко дисао
Ако се невоља деси
Да имаи чиме бранићи
То сунце на новој адреси.

Беркасово 29. 16 2019.

КЊИЖЕВНИЦИ СВЕТА У ВРЕМЕ ПАНДЕМИЈЕ

Још увек на прописаном, позамашном растојању, гласовити књижевници и културни посленици из различитих земаља са нама деле широк спектар разноврсних утисака, ставова и светоназора преломљених кроз призму овогодишњих, а најалост већ увелико препознатљивих искушења пред којима не бисмо смели клонути духом.

Сасвим недавно се народ широм света ревносно опраштао од протекле године у нади да ће с невољно погурених плећа коначно збацити поражавајуће отежало бреме пропуштених прилика, превеликих губитака и махом протраћеног времена.

Датумска промена, међутим, није променила суштину дате нам проблематике, те су нам се у Новој години, већ иза прве кривине око врата обиснуле старе недаће, иако се и без њих све теже дисало. Нисмо се, (што би народ рекао) успели честито, ни обрадовати како ваља... Можда, стога што су баш, ко за инат, *честитијосиј* и *ваљаносиј* неопходни за тај свесрдни израз народне радости. Сва је прилика да универзалним носиоцима истрошене метафорике (маскама), ипак није време да падну, те нам предстоји још који талас ишчекивања, док не наступи „прави“ час или какав *deus ex machina*.

До нових сусрета, лицем у лице.

Нина Симић Панић

Вјачеслав Кујријанов
(Русија) – „Лик непријатеља“ или рекапитулација

Новембра 2019. године гостовао сам на фестивалу поезије одржаном у Кини – у „далеком“ граду Милуо (куда авиони не лете). Већ сам у Москви очекивао да из издаваштва „Б. С. Г. – Прес“ изађе моја књига „ПРОТИВРЕЧНОСТИ, Огледи сједињавања речи посредством смисла“ припремана у сусрет мом 80. рођендану крајем децембра. Но, тираж је приспео тек у јануару 2020. Успео сам да одржим тек неколико „јубиларних“ вечери с увелико награђеном књигом, кад нас је сустигао фебруар. Сви су почели говорити о пандемији, о вирусу из Кине и присетио сам се, с извесном бригом, свог тамошњег боравка, гвирнуо у јубиларну књигу и нашао у њој песму:

Лик нејријателја

*Ко зна, какве кржаве райове
воде бескрвни микроби с микробима,
како један безлики облик
ајсорбује друји безлики облик*

*не губећи и не добијајући ја,
али како без очију и ушију
они нејојрешиво одређују
лик нејријателја,
који ни очију, ни ушију нема,
како ли губећују,
немајући усја којима би заурпали ура,
они не јину
већ само јрелазе из једне у друју ујробу,
јомилајући ужас за јобеду
овај јуј над нама,
умова, очију и ушију
необазриво јрилајођених
јојрази за осейним и видљивим
ужасним и нејојходним
ликом нејријателја,
јо сојсјивеном
језовијом лику.*

Заменио сам „микробе“ „вирусима“ и поставио овај слободан стих на фејсбук страницу – увелико „вирусима“ нападнута. Неко је у коментарима написао како сам, тобож, „генијално“ предвидео „пошаст“. И тако је читав живот отишао у виртуелно пространство.

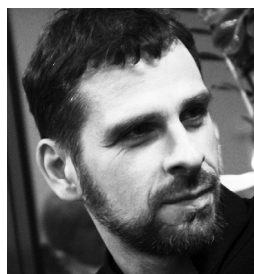

Џејмс Сајтерленд Смиџ
(ВБ) – Поезија на Британским острвима

Пишем из позиције немоћи, будући британски исељеник већ четрдесет година, од чега сам двадесет четири провео у Словачкој, а седам у Србији. Разочаран сам, али не и изненађен да откако сам напустио Лондон раних 80-их, упорно наилазим на потешкоће при објављивању својих дела из иностранства, не само у Британији, већ сада и у Северној Америци. Надметање за појављивање у песничком часопису на гласу одувек је у Британији било жестоко, и добар је песник готово увек приморан раменом да окрзне уредника у неком пабу или на каквој поетској вечери. Пораст броја професионалних песничких радионица и курсева креативног писања на британским универзитетима (студент сад може докторирати на креативном писању) током последњих четрдесет година може деловати подстицајно у погледу отварања широког спектра могућности за стварање песничке уметности и знатно шире читалачке публике.

Рекло би се да поезија у Британији цвета, макар на основу онога што организације попут Песничког друштва и новине попут листа „Гардијан“ тврде. Но, с друге тачке гледишта, далеко од тога да све врви од уметности ко у кошници. Поезија у Британији већма подсећа на мравињак. Многе је песме могао написати било ко, ко је похађао радионицу или курс креативног писања. Постоји извесно неповерење у елиту које изазива осећање: „Мој је посао добар колико и твој“, нарочито кад озбиљној форензичкој критици више нема места у рубрикама националних новина посвећених књижевности. Чак је и у реномираним поетским часописима осетан изостанак рецензија поводом нових радова. Уколико их има, то је једноставно хвалоспевно рекламирање песника. „Иновативност“ је на сва уста хваљена, али њено исходите остаје неизвесно.

Савремени писци поезије на енглеском језику у Британији добијају модернистичку и постмодернистичку потврду сопства ограђујући се од јампског пентаметра и формалног распореда строфа, али не успевају притом да изнађу алтернативне поетске форме. Самим тим, већина њихове поезије изгледа и звучи умногоме као поезија прошлих времена на плану ритма, са пролиферацијом у погледу опкорачења. Стога се стих у енглеском језику стихом тешко може назвати, а песме се могу писати као и прозни фрагменти. Много је стихова посвећено самопотврђивању на плану родне или етничке припадности и идентитета или загонетно формулисано сходно савременом енглеском пороку – осећању носталгије за природом и месном историјом. Будући да очаравајуће ритмичности нема, мало је поезије коју би ико желео знати наизуст.

Владан Сјаменковић
(Пољска) – Изолација речи

Књижевне вечери и сусрети писаца увелико функционишу на тзв. друштвеним мрежама. Песници, углавном укратко се захваљујући, у директном преносу читају своју, али и туђу поезију. Уколико имају дара за сценске наступе, понекад изгледа као да су доведени пред камере, како би објавили да је дошло до насилне смене власти или прогласили револуцију.

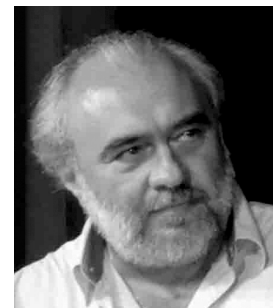
Можда ови догађаји и јесу почетак неке нове, глобалне револуције. Однедавно смо на даљину почели да радимо, учимо, присуствујемо верским обредима, да се „лечимо“... Невидљиви непријатељ нам је објавио биолошки и психолошки рат, а не зна се последице којег ће за нас бити лошије.

Недавно је један од пољских регионалних савеза књижевника организовао песничке сусрете „под маскама“, а ноћење је било обезбеђено у хотелу који је својим именом изражавао сву симболику овог времена – *Corona*. Питали смо се да ли нас истоимени вирус чека у собним заседама или се привремено повукао пред дводневном офанзивом ратоборних и на све спремних стихова.

С времена на време и књижевни кругови сазнају о прераном или неочекиваном одласку неког од својих. У јулу нас је напустио Гжегож Лагушињски, искрени пријатељ српске културе, аутор двотомне „Антологије српске поезије XX века“ (објављене 2008. године у Пољској), врстан песник и преводилац великих имена наше књижевности, као што су Милош Црњански, Десанка Максимовић, Борислав Пекић, Васко Попа, Стеван Раичковић...

На сву срећу, реч још увек није изолована, мада је нешто тиша због (проглашене за спасоносну) мере ношења маске, прописаног физичког растојања, које као да се надограђује на друштвено, политичко, верско, расно, па и родно раслојавање и удаљавање човека од човека. Тиша је и због незванично обавезујуће политичке коректности, која нас је донедавно асоцирала само на бивши тоталитарни систем.

Надајмо се да се слободна мисао и реч која из ње настаје, као најбољи пример наше личне слободе, неће наћи у дефанзивној и изолацији на коју смо ми, њени ствараоци на различите начине приморавани.

Дмијриј Бурајо
(Украјина) – Изванредна времена!

Корона вирус! Пандемија! Карантин! Локдаун или даунизација под кључем!

У сјају екрана само кошмар и метеж. Кина, Европа, Америка и читав свет, сви стрепе од нехелијских инфективних агенса и суманутих прогноза. На политичкој карти су се пробудили емпиријски нефилими, те све јаче кашљу. А у међувремену се осиротеле библиотеке препуштају дигиталним илузијама.

Предивно време за писца – ништа вас не одвлачи од радног стола! Нападни се друштвени живот пун презентација, фестивала, предавања и пријема који нам душу ваде – скупио, смањено на величину екрана и постао подложан функцијама искључивања звука, слике и забавном тастеру „Esc“. Не морате више журити како бисте стигли некуд, растрзани између овога и онога. Писцу остаје само једно – да пише! Наметнута изолација присиљава човека на усредсређеност и друштвени аскетизам. Ово је креативно време и све нехотично се у њему отклања. Појављују се, зато, блогери намазани свим бојама, стручњаци своје врсте и борци за људска права. Па, добро, нека им је лајк упомоћ. А људима књижевне културе – благодат! Постоји извештај феномен – страх од празног папира; када се бојите да почнете писати. А бели лист у вас пиљи, у свој чистоти свог још увек беспрекорног платна. То је као први састанак и први корак! Затим, вас обузима стваралачки труд, најнезахвалнији, очајан и предиван. Изванредно време!

Кад се једном опаметимо и с опрежњујућом пандемијском ревношћу тужно осврнемо, увидећемо да су у маглуштини локдауна и дигиталног апсолутизма неки од нас били срећни у стваралаштву, те да захваљујући том раду ипак остајемо људи.

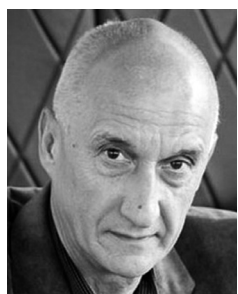
Ашила Сабо Палоц
(Мађарска) – Корона узима данак!

Ни пола 2020. године прегурали нисмо, када је мађарски књижевни живот претрпео већ два изузетно велика губитка. На пролеће је, наиме, отказан Међународни фестивал књига у Будимпешти, на ком су представљани неки од

најзначајнијих књижевника данашњице и добитници „Будимпештанске велике награде“, међу којима и: Салман Рушди, Славомир Мрожек, Робер Мерл, Марио Варгас Љоса, Гинтер Грас, Пауло Коелњо, Хорхе Семпрон, Умберто Еко, Брет Истон Елис, Људмила Улицкаја, Амос Оз, Мишел Уелбек, Софи Оксанен, Орхан Памук и многи други. На прошлогодишњем фестивалу, почасни гост је требало да буде Шпанија, а свечано представљена – Белорускиња, Свјатлана Аљксандравна Алексијевић, но како је фестивал у априлу отказан, нити је она у мађарску престоницу допутовала, нити су шпански писци представљени. Недуго потом је отказана морала бити и Свечана недеља књига – највећи празник мађарске књижевности.

Будући да је за овдашње књижевнике заступљеност у каталогу поменуте манифестације ствар престижа, многобројне дуго најављиване књиге, до дана данашњег нису објављене. Многим се вредним издањима пажња није могла посветити и бројни су планови издавача осујећени. Губици су постали толики, да су услед присилног застоја у раду поједине издавачке куће због мањих пропуста у плаћању дажбина држави отеране у стечај. Пореска управа Мађарске је притом, морам додати, порезе убирала као да за пандемију никада чула није, оштро кажњавајући сваког издавача који није благовремено измирио своје обавезе у потпуности.

Корона вирус, међутим, данак узима и у људским животима, те ни књижевници нису били поштеђени. Познати мађарски песник румунског порекла, а од 2011. године и председник мађарског ПЕН клуба, Геза Сич, преминуо је од ове опаке болести у 67. години живота. Почетком октобра је у Књижевном музеју који носи име Петефија пред публиком казивао своје стихове, а само неколико дана касније, прочуле су се вести – најпре о том да је заражен, а убрзо и прикључен на вештачко дисање. Саветник Виктора Орбана, Геза Сич, кога је због уредничких и књижевних активности својевремено будно пратила румунска унутрашња служба безбедности Секуритатеа којој је (како је 80-их година прошлог века установљено) извештаје достављао чак и његов властити отац, умро је 5. новембра остављајући за собом велику празнину у књижевном животу Мађарске и спознају да ни позиција у државном врху, не даје поштеду од Ковид-а 19 и његових кобних последица.

Јозеф Банаш
(Словачка) – Претворимо
ковид проблем у ковид
изазов!

Верујем да ће у време објављивања мог текста читаво необична ствар са Ковидом-19 бити прошлост. Иако је економска, ментална и здравствена штета коју вирус наноси неоспорна, време у којем живимо има извесних предности. Пре свега то што смо, услед строгих владиних мера (барем у Словачкој), успорили живот. Одједном сазнајемо да се време проведено у кафенисању, седењу код фризера или у куповини торбица на попусту може искористити и на другачији начин. На пример, у разговору

са брачним другом и децом, које занемарујемо у не-ковид времену. С изненађењем схватамо да смо нервозни због успоравања, навикнути на непрестану журбу, такмичење, упоређивање с другима, заборављајући како једини са ким треба да се упоређујемо јесмо ми сами. Како је беспредметно трудити се да будемо бољи од других, кад једино што има смисла јесте настојање да свакога дана будемо бољи него што смо јуче били.

Стрес, бес, депресија и негативна енергија повезани су са нервозом, која лагано расте геометријском прогресијом. Као уосталом и страх којим нас моћници посредством Ковида-19 од јутра до мрака вакцинишу. Када страх овлада људском душом, она постаје идеална мета за манипулацију и контролу. Можда је и тај чудновати вирус настао управо како бисмо могли погнути главе и предати се у руке наших моћника, не би ли нас заштитили...

У страшна времена, задатак стваралаца је да охрабре људе, дајући им елан и наду. Стицајем околности, баш у ово време је објављен и мој роман „Дивна смрт на Алтају“. То је прича о успешном, али не и срећном, већ истрошеном, клоуном и уплашеном бизнисмену који након случајног сусрета са алтајским шаманом, одлази на сибирски Алтај, где доживљава апсолутни препород. Ослобађа се страха, доживљава смрт властитога ега, или што би на Алтају рекли: сахрањује свој страх и почиње да плеше са боговима. А ко ће, ако не ми – ствараоци, у ово време људе ободрити и подстаћи на позитивно размишљање, не само својим делима, већ нарочито личним примером?

Претворимо ковид проблем у ковид изазов! Ослободимо се страха и започнимо плес са боговима! Поздрављам иницијативу Удружења књижевника Србије да на међународном плану разменимо утиске и осећања, а посебно надања, како бисмо узајамно оснажени превазишли ову препреку.

Ведај Акдамар
(Турска) – Издаваштво
пред пандемијом неће
устукнути...

На сваком континенту и у свакој земљи, живот је услед пандемије делимично заустављен. Овакав развој ситуације негативно је утицао на економију, породични и друштвени живот, образовање и културне активности. Дошло је до значајног потреса на плану упоришта, те до поремећаја стабилности и уравнотежености у свим аспектима. С обзиром на општу негативну слику, ни издаваштво, ни штампање књига и часописа није, на свој начин, изузето.

Упркос песимистичним облацима који су се над нас надвили, издаваштво опстаје захваљујући људима који од креативног писања и уметничког стваралаштва ни под каквим условима не одустају. Разноврсне антологије, збирке поезије и прозе не престају да пуне полице књижевног и уметничког света.

Одржали смо током пандемије читав низ панела, конференција, књижевних презентација и вечери поезије поштујући неопходне мере заштите, прописане од стране надлежних органа.

Након вишемесечног рада у таквим условима бих, на основу личног искуства, као значајне потешкоће у пословању издвојио: повећање улазних трошкова, смањење броја објављених радова и организованих књижевних догађаја, невоље са којима се приватно писци суочавају, што неоспорно утиче на њихово повезивање са издавачима и дефинише општу атмосферу у околностима које књижевнике обесхрабрују.

Ипак, уверавам вас да жеља за објављивањем и куповањем књига, као и учествовањем у књижевним активностима није умањена. Напротив, људи су осетили неоодољиву потребу да се укључе у културне токове. Стиче се утисак како се та жеља, међутим, још увек није манифестовала у потпуности, већ само као потенцијал који би се у постпандемијским данима тек могао остварити, што за нас треба да представља нарочит подстрек.

Не верујем да би различите активности одржане посредством нових и дигиталних медија могле потом представљати сметњу објављивању дела. Штавише, пораст медијског интересовања за књижевност и уметност би довео до повећања броја ентузијаста у тим областима, што би временом, несумњиво, воду навело и на издавачку воденицу.

Надам се се да ће нам изазови с којима се суочавамо током пандемије ипак одшкринути нека нова врата...

Розалба Фанјасико Ди Касирон
(Италија) – Ковачница
нових идеја

Жеља да се страх и тескоба потисну, начинила је у општем запрепашћењу сопствени пут, настојећи да уроди плодом у време присилне непокретности. На тај начин је и време престало бити оно нетрошено или протраћено и постало ново, коришћено на креативан начин. Тако је Уметност, сублимација сваке недаће и потешкоће постала источник енергије. Нарочито за писце који су у овим неочекиваним и непознатим околностима саздали својеврсну ковачницу нових идеја.

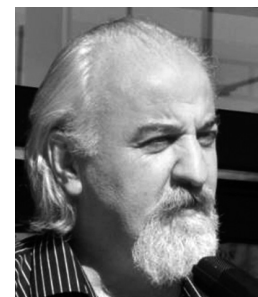
Лично бих издвојила две прилике у којима сам учествовала током овог периода, обе виртуелне, али кадре да произведу стваралачка искуства на високом нивоу, гледано с аспекта културе и књижевности, али и људскости.

Реч је, најпре, о песничкој радионици коју води универзитетски професор Даниеле Ђанкане и изванредном искуству, стеченом током „Белих ноћи поезије“, зачетих пре тридесетак година на основу идеје италијанског песника Виторина Курђија. Збор песника с почетком у 22 часа завршен је у 8 сати следећег јутра. Била је то манифестација вере у „богињу Поезије“, како је сам професор Ђанкане претходно дефинисао властиту иницијативу.

Осврнула бих се и на творевину песникиње Емануеле Ризо – пармску веб страницу састављену махом од видео записа и „соба“ у којима су песници и прозни писци различитих националности читали и коментарисали прочитана дела.

Моја књижевна прича оплемењена је

узбудљивим искуством стеченим у Београду на 55. Београдским међународним сусретима писаца и познанствима захваљујући којим је на самом почетку пандемије моја најновија двојезична збирка поезије „Трагови душе“, објављена у издавачкој кући *Mundus Artium Press* Универзитета у Даласу и представљена, у присуству новинара и званичника захваљујући ректору Универзитета у Барију, професору Стефану Бронзинију и песнику Ђеку Маринају, извршном директору поменутог америчког издаваштва. Што се мене тиче, у предстојећој, другој фази, наставићу да се бавим писањем, сликањем и позориштем. Само ћу тако моћи изнова да се заљубим у Живот.

Горан Врачар
(Република Српска) –
Корона! Па шта!

Говорити о књижевности уопште у Републици Српској, јако је незахвално јер нити Српска много мари за своје књижевнике, нити су књижевници заинтересовани за свеопште стање, осим кроз појединачне иступе праћене мизерним хонорарима и то углавном зарад прослава и обељежавања сјећања на нечије име. И на таквим се светковинама, политички дириговано појављују углавном писци, односно пјесници за које су политичари који стоје иза организације, а углавном је реч о општинским челницима, чули из медија.

На Академији поводом Дучићевих вечери поезије, на примјер, редовно наступају глумци и музичари из Београда, иако Српска има своје Народно позориште и двије Музичке академије. Током књижевне вечери, представљани су књижевници из Требиња и Србије, тако да је та манифестација остатку књижевног свијета Српске једноставно недокучива. Исто се дешава и са многим другим манифестацијама као што су Андрићева стаза, Књижевни сусрети на Козари и слично.

Ако се још узме у обзир да се све те манифестације организују под покровитељством политичких моћника чије је познавање културних кретања у најмању руку оскудно, јасно је да је будућност књижевности у Српској све само не свијетла. Када се томе придода хиперпродукција квазипесника и квазиписаца, те њихова агресивност у покушају да покажу и докажу непостојећи квалитет, што додатно усложњава ситуацију, јасно је зашто се на промоцијама квалитетних књижевника и њихових дела појављује све мање и мање публике. Осим тога, а под огромним утицајем медија, предност над домаћим ауторима увијек ће имати страни писци, док сама Република Српска не ради ништа на заштити своје културе и своје књижевности.

Пандемија је, то је сигурно, поприлично утицала на квалитет живота свих становника Српске, али дефинитивно није угрозила писце и пјеснике, јер су они и прије ње били на маргинама друштва.

Видак М. Масловарић

Литерарно досезање сублимности

Записано уз словачко издање романа *Лајање на звезде* Милована Витезовића

После четрдесет и четири године и три издања (28 на српском језику, два на словеначком, једном на македонском и потоњем учињеном током 2020. године на словачком језику) роман *Лајање на звезде* Милована Витезовића је наглашено видљив и то је могуће објаснити неколиким значајностима које га држе актуелним у нимало упоредном времену настанка (у другој половини двадесетог века) са овим које живе садашња матуранти; будући да ништа више није исто. Свако у својој генерацији дописује понеку особеност сазревања која их чини посебним колико и ону о којој Милован Витезовић говори у овој вешто структурираној – може се рећи јединственој прозној исказници у нашој књижевности.

Љубитељи стваралаштва Милована Витезовића сведочиће, да и у другим књижевним остварењима он разлистава изузетну способност у погледу структурисања читаве галерије ликова, у овој прози оних највидљивијих у генерацији, опредељује им сваки покрет, додир, поглед, изговорено или прећутано а речено очима, да поседује особену духовну вештину којом у само неколико речи или реченица даје значења која читаоца уводе у токове збивања и чине га учесником и сведоком до потоње реченице.

Наравно, о животу младих, бунтовних, заљубљених и одљубљених, успешних и мање успешних, био је и биће утомљен велики број садржаја у другим књижевностима те и у нашој књижевној баштини, али је роман *Лајање на звезде* Милована Витезовића по густом преплету збивања

у животу негдањих школараца, њиховом вешто изнијансираном карактеризацијом, умрежањем ликова педагога који се нису бавили само образовним, већ и васпитним радом, тада још увек организованим у складу са традицијом, оновременом читаоцу добар подстицај за разумевање цивилизацијских промена које су нас увеле у савремену стварност и у знатној мери учиниле нас актерима догађаја што се непрестано смењују тешко схватљивом брзином, и удаљавају нас од најдрагоценијег – исконске љубави и међуљудске блискости у најширем смислу. Притом, неупитно је у којој мери су ликови и догађаји у овој прози веродостојни или измаштани, јер захваљујући вештини наратора који их окупља на неком имагинарном просценијуму они делују сасвим аутентично и заиграни су у складу са временом које је њихово и које живе пуним пућима, без обавезе школских полицајаца да бдију над њиховим животима.

Говорити о веродостојности актера, месту догађања, и неколиким другим одређењима инкорпорираним у суштост приче о средњошколским данима, дакле, колико из временске перспективе у којој је настајало ово прозно дело (време Витезовићеве младости), толико и са ове временске дистанце, ирелевантно је. Важно је антиципирати неспорност чињеница да је у свим бившим генерацијама доиста било небројених анегдота везаних за живот средњошколаца, њихових професора и родитеља, али оно што чини разлику јесте губитак најдрагоценијег – васпитног обрасца и битно измењене комуникације просветних радника и ученика, па се при-

повест Милована Витезовића у роману *Лајање на звезде* сада може саживљавати као бајковити образац у коме јесте било несташлука, али не и суровог смањивања lika наставника, улоге родитеља у процесу одрастања њихове деце, знатног деградација улоге породице и друштвеног окружења у ком се, нажалост, сада више пажње поклања решавању последица а мање узроцима њиховог настанка

Његовом вештом нарацијом у овој прози оличена је младост давног времена, стасала у другачијем друштвеном амбијенту, по образовно културном обрасцу другачије искуствености, са непрестаном надом у изгледност напреднице, која се доиста и догађала, све до потпуног растељења социјалног окружења што је, као последицу, условило појаву читавих низова ригидности - међуљудско удаљавање, вршњачко вербално и физичко насиље, дивљање на друштвеним мрежама, до реализовања наставног процеса без непосредне - живе комуникације наставника и ученика, одсуства међусобног вршњачког дружења и промоције ријалити програма у којима се приказују непрестана сукобљавања сваког са сваком.

Бежање са часова није измислила генерација матураната о којој говори Милован Витезовић, било их је и пре, професора особењака, „задрібанда и закерала“, пре свега у погледу начина преношења знања, оцењивања, успостављања дисциплине – било је и раније, али је јединствено обликована прича Милована Витезовића са његовом достојанственом духовитошћу успела да скрене пажњу на чињеницу да је (тамо где постоје интелектуалне величи-

не) час могуће одржати пред „стрељачким водом“, на трибинама фудбалског стадиона, на периферији било којег места у провинцији, у престолном граду, или у данима потпуног опуштања током матурске екскурзије, када постоји објективна могућност губљења контроле над буром младалачких емоција која се у таквим околностима неизоставно догађа.

Захваљујући изузетној вештини приповедања у којој нема горчине, зависти, нетрпељивости, последица због изговореног или прећутаног, нема мржње и кајања, нема суревњивости, баналности, нити склоности да се деградира иједна у читавом корпусу заиграних личности, Милован Витезовић је у литерарном смислу свим актерима подарио све потребно да буду подједнако видљиви, блиски и одвећ стварни.

Ваља још поменути и јединствену структуру дијалога – мајсторски згуснутог, без падова који би смањивали читалачку температуру, њихову брзину, лаку изменљивост, без „рестлова“ који би ометали јединственост његовог тока. Та особеност Витезовићеве прозе посебно је занимљива на местима где се развија дијалог наставника и ученика у ком, додуше, има покушаја „доскока“, али не на начин који успорава његову динамику, нити има тенденцију опонирања порукама добијеним на часу или на неком другом месту, чак и онда када су и једни и други случајно суочени на „погрешном“ месту – у кафани, рецимо.

Заједнички именитељ овој прози представља преплет младалачког узноса у љубави, другарства, живљења у другачијем друштвеном окружењу коме је, како каже Франц Кафка „младост била срећна због способности да види лепоту. Свако ко успева да сачува ту способност никада неће остарити“. Захваљујући великом литерарном искуству Милована Витезовића и његовој изузетној способности да то разуме, актери романа *Лајање на звезде* сачували су своју јувенилност до дана данјег.

Својан Ђорђевић

Епски шапат

Милисав Савић: *Пејео, ѝена, шайаји*, Лагуна, Београд, 2020.

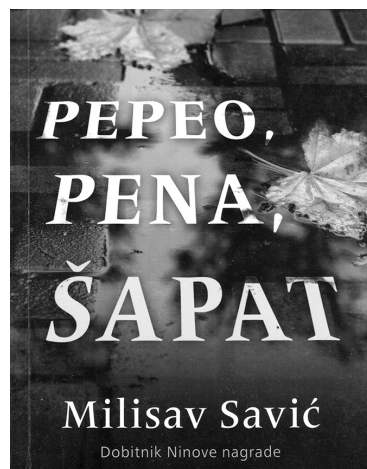
Нарацију у свом новом роману *Пејео, ѝена, шайаји* М. Савић обликује поступком ретроспективног приповедања које појачава низом допунских ефеката; због тих појачања ова нарација би се могла назвати ретроактивном. У основи, то су постмодернистичке измене ретроспекције. И то је главна иновација коју Савић прави овог пута: обогаћивањем ретроспективне нарације створио је посебну романескуну форму. Прво појачање тиче се наративне евокације, коју не своди у оквир реконструкције онога што се догодило, већ је шири тако да укључи и имагинирање, то јест, конфабулирање догађаја онако како би се догодили да је било могуће, или како би се могли догодити кад би било могуће, јер има дражи и у том фикцијском повезивању и развијању ликова и ситуација из минуле стварности која се романескно оживљава.

Друго техничко средство којим Савић појачава нарацију је проширивање наративне ситуације увођењем двоструког наратора, заправо, двојице наратора, главног и помоћног, и то тако да су и један и други стварносно маркирани. Главни наратор је идентификован са самим писцем романа Милисавом Савићем, што је поткрепљено низом фактографских појединости из пишеве биографије. Помоћни наратор је идентификован као Милош Црњански, што је изведено лако пошто је један од главних предмета романа живот Црњанског, те он поред улоге јунака

о коме се говори, очас добија и улогу помоћног наратора, некога ко је имагинацијом призван у наративну ситуацију, и у дуету с главним наратором суделује у приповедању својим повременим исказима. Своје ново дело Савић пише, заједно с Црњанским, необични дуороман.

И трећа модификација ретроспективне нарације делује као средство појачања, и то на вишеструко функционалан начин, најпре, тако што њоме Савић обогаћује приповедање митско-симболичком димензијом, али и тако да од ње начини композиционо-структурно начело. Реч је о томе да у онај ток романа који обухвата реконструкцију Савићевог животописа, уводи укупно једанаест ликово-познаника, које модификује симболички у аргонауте, реплике јунака познатог античког мита, колико их је одабрао за своју нову списатељску експедицију: потрагу за смислом онога што се догађало у два укрштена животописа, то јест у животима М. Савића и М. Црњанског. Некима од тих јунака Савић додаје и имена из античке митологије, већ према томе на којег митолошког јунака личе по ономе какви су: Хроми Дионис, Протеј, Касандра. Свакоме од једанаесторице посвећује по једно поглавље у сваком од три дела романа, који дакле тече као имагинарно преплитање Црњансковог и Савићевог животописа у тридесет три епизоде уоквирене разбарушеним поетичким прологом и фактографским епилогом.

Помоћу софистиковане постмодернистичке нарације, у којој комбинује стварне и измишљене ситуације и појединости

из Црњансковог и властитог живота, повезује их, укршта и тумачи, Савић вешто развија и шири романескуну интерпретацију све до симболичких схематизација којима и те како допуњује уметнички потенцијал свог дела. За роман *Пејео, ѝена, шайаји* може се рећи да је написан колико учено, толико и једноставно и занимљиво, истовремено и биографски и аутобиографски, те фактографски довољно поткрепљено али и фикцијски модификовано, реалистички живописно и симболички транспоновано, такође и есејистички, и анегдотски, и репортерски и накинђурено, једном речи списатељски инвентивно и супериорно.

У сваком случају Савић има шта да каже о Црњанском, и уме да од њега направи свог романескног јунака над јунацима. У потрази за аргументацијом свог привилегованог статуса у односу на феномен Црњански Савић наводи и неке фактографске и егзистенцијалне подударности и коинциденције, које уз све разлике између њега и великог писца, назначују и њихову дубљу, да не кажемо, судбинску повезаност и сличност у литерарном смислу. Неће поменути такве безначајности као што је исто почетно слово у имену, али хоће подсетити на то да је и он као и

Црњански живео неко време у Лондону, такође у Риму, у коме је и он неколико година био дипломата, и упознао ту врсту службобања и живота, да је видео и осетио медитеранску атмосферу Фиренце и Рима, описивао је, тако исто и лепоту италијанске уметности, да је још понегде странствовао, као и Црњански, па се после тога, вратио на своју Италију, то јест, кући и у Београд, у коме су се њих двојица упознали, чак и сарађивали.

Могло би се рећи да у *Пејелу, ѝени, шайаји* Савић користи наративни поступак за приповедање успомена, поступак којим се приповеда ретроспективно, мирним погледом уназад, али га он мења у поступак приповедање после свега, поступак којим се сагледава све, и оно што се догађало и оно што је уследило после, а приповеда се и оно што се није догодило а могло је, и било би боље да јесте, али није дао Комедијант Случај Црњанског и Наказа Апсурд Савића; наравно, приповеда се и о ономе што је и те како испунило егзистенцију и смислом, и животном истином и лепотом, али је мало по мало нестало, и сада се претвара у пејео, у ништа; приповеда се такође и оно што би, сада кад је ђаво већ дошао по своје, требало, свакако рећи, на само ради правде, и ради уметничке истине, које упркос свему имају своју непролазну вредност, већ и ради онога што после свега остаје у сећању као пена пролазности, пена која се, међутим, не распршује но се у души таложи у «бол и патњу данашњег дана» над сталним нестајањем, не само најдашњег живота, но и његова смисла и постигнућа, за које из дана у дан остаје све мање наде да би могли потрајати бар у успомени. Савић не евоцира успомене сетно и сентиментално, већ ретроактивно, насупротив и против заборав – епским шапатом који долази из душе. И брани је од надолазеће празнине и ништавила живом успоменом.

Милица Миленковић

Сан је све и све је сан или поезија сфера у нама

Предраг Бјелошевић: *Снивачима, из несна*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево 2017.

Поема Снивачима, из несна објављена је у истоименој књизи у три формално различите верзије и исто толико „препева“/„превода“ на измишљени знаковни систем. Насловом је одређена група људи којима је књига намењена, али и сугерисана појавна стварност из које се лирски субјекат обраћа читаоцима. На тај начин одређени смо као сневачи којима се неко обраћа из несна (несан је овде метафора свесности). Тачније, узорни читалац ове књиге јесте сневач, онај који сања. Мотив сна вешто је искоришћен не само на идејном већ и на формалном плану. У том смислу осмишљена је некаква врста заумног знаковног језика преко којег, било који читалац у било ком делу света, може препевати/ превести поему на свој језик (условно узето потребно је да познаје енглески језик на коме је, поред српског, дат речник, то јест, разјашњење знаковног система, то јест, Писмо сјенке/ *Letters of shadow* на крају књиге).

Две су важне језичко-културолошке чињенице које потенцира ова књига. Прва је питање метафизичког односа стварности и сна (питање шта је сан – у свом ужем и ширем значењу) и питање комуникационог кода, канала и поруке постављено кроз призму историјског повратка првобитном знаковном писму. Оба потенцијала књиге, поред основне вредности поеме, сјајан су тематско-мотивско-идејни избор песника. Овим је читаоцу понуђен један од нових начина читања поезије, визуелно близак и аналоган виртуелном свету комуникације (хипертексту, интернету).

Поема се састоји из двадесет и три краћих песама обележених бројевима. Број стихова у њима креће се од шест до двадесет и четири, исписана је слободним кратким стихом, а строфе су најчешће дистихи, терцине и катрени. Књига је структурирана поделом на: Прво, Друго и Треће читање, Сјенку пјесме I, Сјенку пјесме II и Сјенку пјесме III, са додатком Писмо сјенке/ *Letters of shadow*. Ова поема није само исписана на три начина, већ и на три језика. Њена универзалност и оригиналност управо се темеље на томе: на могућности ишчитавања једног текста бесконачно много пута, дакле текста који савремени, садашњи тренутак повезује са далеком тренутком прошлости, зачетком првог сликовног бељења мисли. Тиме је јасно указано на поезију као ванвремену категорију, јер за знаковно исписивање некаквог текста (који сада може читати и било која стара цивилизација која користи знаковно писмо) није ни могао бити изабран било какав текст већ онај који ће пренети тајанствену поруку. Кома? Некоме ко је исти и никада се не мења било да „чита“ из знакова или слова. Било да их уопште познаје или не. Човеку који сања. Сневачу-креатору.

Сан као такав и његова појава у животу човека одувек су представљали праву мистерију. Психологичар Сигмунд Фројд дефинише сан као механизам који стварност преводи на језик сна и тиме човеку сугерише лично психичко стање. Карл Густав Јунг пак с правом враћа сну његову главну особину мистичности позивајући се на пророчке снове као основу мита, религије па и њихово одобравање од великих религиозних система. Тиме уводи две референце: мали и велики сан.

Мали сан представља онај сан који сневач индивидуа и од значаја је само за њен лични живот. Велики сан је онај сан који индивидуу доводи у везу са човечанством и колективним несвесним. У овим сновима душа човека подређена је души човечанства, а симболи су појавни облици архетипа. Самим тим, будуће креације могу бити најављене поруком која је резултат рада сна током спавања, али могу бити најављене и дубоким духовним везама са Душом које се испољавају кроз идеју о креацији – сан.

Поема Снивачима, из несна јесте поема о великом сну, о положају сневача у оним духовним просторима које називамо сном и јавом. Метафизички ниво поеме тиче се покушаја одгонетања заумности сна, механизма рада сна и његове апстрактности. Заокруженошћу целине, јер поема почиње стиховима чијом се инверзијом и завршава: „Све је сан/ и сан је све“ (1) и „У којој сан је све/ и у којој све је сан“ (23), указано је на круг као симбол света, сфера, циркулације и самог живота. Ово је функционално утолико пре што указује на подударност почетка и свршетка, алфе и омеге, постојања једне тачке из које све полази и у којој све се завршава. Аналогно овоме у поеми се појављују симболи ока, Сунца и Земље, а одабрани симбол/ знак за Душу у Писму сјенке јесте круг.

Сан као метафора за креацију (аналоган великом сну) основни је мотив поеме. Глаголом сањати изражено је стање креирања стварности пре њене материјализације. У простору сна и сневача обитава Сневач. Поред Сневача, песник разликује и: Спавача, Сањара, Брата-Снивача и Снивача над Снивачима. У хијерархијском поретку на најнижем ступњу је Спавач „чији сан/ безазлен је и приземан/ Спавати као мртав/ а кад се пробудиш живјети/ да би поново легао да спаваш“, потом је на другом ступњу Сањар који „будан сније“, а на трећем и највишем ступњу метафизичког развоја је Сневач, онај који живи „да би једног дана/ свој јединствени сан отјелотворио“. Дефиницијом „ти који спаваш“, „он који сањари“ и „ја који сањам“ уведена су лица и одређен лирски субјекат поеме – песничко Ја. Али, од друге песме па надаље, лирско Ја се губи и лирски субјекат поеме постаје Снивач. Уколико је сневач онај који сања онда је јасно да лирски глас опитује себе: „Снивач спава и у сну/ сања како сница/ блиставу ријеку успомена“. Сневач осећа страх, јер у људима препознаје особине птица, риба и звери (полусложенице људи-птице, људи-рибе, људи-звјери) јер они живе у „прошлости нечијег сна“; сневач је свестан да ће нерођеним сневачима владати „наши као и нама данас туђи остварени снови“. Ова свесност одваја сневача од спавача и сањара. Условно узето сневач има особине спавача и сањара што је указано првим стиховима друге песме у поеми. Терцином у дванаестој песми још једанпут је поновљена основна идеја поеме: „Сан је као рука Створитеља/ присутан свуда/ и у сваком облику“, сан је пут ка креацији, он чини да земља

постане део „креативног етера који освјетљава/ божански пут живе васељене“. Покретачка моћ сна равна је сили гравитације, магнетној сили и томе слично. То је она равна у којој човек као индивидуа има моћ утицаја на свет. Једна од таквих моћи испољава се кроз Поезију /уметност/. Када пева о поезији, песник јасније исцртава лик онога коме се обраћа, Брату: „Будан не можеш писати поезију/ осим у своме сну – Брате /.../ Будан си и зато/ што нема смисла постојати/ затворених очују“. Песник има пред собом задатак буђења „успаваног божанства/ поезије сфера у нама“, јер „поезија ријечи звукова слика“ само је „дио поезије душа других/ чију снивану љепоту“ креатор досегнуће. Пред сневачем постоји пут сна, али и слободан избор хоће ли сан остварити или не. Сневач, да би остварио свој сан, мора бити монах од ријечи сличан монаху од вјере, докучив „само спознајом/ савршеног мира/ и тишином“. На путу остварења сна, душебрижник времена покушава да поништи љубав за светлост и снове у сневачу. Стога, у двадесет и трећој песми поеме, песник поручује: „Будите смјерни учитељи/ будућим Снивачима/ / На радост Земљи/ и човјеку од земље/ у кога загладена је свијест космоса“. А све то зато да би Снивач над Снивачима могао у мраку пронаћи свој дом, водећи се знаковима Земље (светиоником мисли) оваплоћеним у „беспоговорној цркви из снова/ / У којој сан је све/ и у којој све је сан“.

Синтагма Снивач над Снивачима аналогна је синтагми Песма над песмама из Старог Завета којом се означава виши степен нечега. У овом случају, призвани су надреалност и духовно постојање Господа, онога који је све и у коме је све. У саоднос човека и Њега, два сна, сфере настављају да постоје, на материјалном и духовном нивоу, да се, условно речено „крећу“ у својим смеровима и творе заједницу на земљи у којој постоји стална тежња ка рајском врту, „нашем прелепом

људском ропству“, чији су кључеви Срце и Снови.

С обзиром на то да снови човеку говоре у симболима, књига Снивачима, из несна доноси и поему исписану знаковним писмом са разрешењем писма на крају књиге. То писмо названо је Писмом сјенке. Мотив сенке јавља се два пута у поеми, у стиховима: „Као зрачка свјетлости/ што сјенком Господа титра/ на твом образу“ (11) и као апострофа у 21. песми: „Снови почињу тамо гдје/ бесмисао завршава/ / Узми свој/ сунчани убрис сјенке/ / Пођи са нама у дан“. Сенком су употпуњена космогонијска кретања и тематски оквир светлост – тама. Сенка као одраз светлости у овој поеми поистовјећена је са симболом као одразом духовних ствари. Отуда три верзије поеме на идеографском писму носе називе Сјенка пјесме.

Песник Предраг Бјелошевић поемом Снивачима, из несна и необичним формалним решењем плана књиге, поставља пред савременим читаоцем необичан задатак. Пре свега могућност читања поеме на два нивоа, и три поднивоа: словним и знаковним писмом, односно реч по реч, стих по стих или као прозни запис без интерпункције.

Читајући поему Снивачима, из несна, поред задатка да себе пронађе као узорног читаоца ове поеме, читалац ће прећи један дуг пут историјског развоја писма и метафизичких значења знака, слова и речи. Тај пут поткован је једним важним елементом – ритмичком организацијом текста. У том смислу, сва три читања на фонетском писму једнако су функционална, а мелодичност стиха (и када је он једна реч или синтагма или пак реченица) добија на функционалности и доприноси стилизацији поеме. Отуда, књига Снивачима, из несна, на сваком нивоу текста потврђује своју естетску, сазнајну и етичку вредност, а читаоцима нуди поруку о неограниченим могућностима и моћима Сна.

Милорад Дурутовић

Легенда о мајци

Јасмина Малешевић, *Легенда о мајци*, Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори, Подгорица, 2019.

На Конкурсу из 2019. за најбољи песнички рукопис Матице српске у Црној Гори, жири (Милорад Дурутовић, Јелена Газић и Радоје Фемић) једногласно је одабрао, наградио и са великим задовољством објавио књигу *Легенда о мајци*, аутора Јасмине Малешевић.

Збирка пјесама функционише као јединствена смисаона цјелина, која продира у сферу древности и архетипа, што сугерише и сам назив збирке. Текст књиге открива се као космогонијски пентаграм о Великој, Вјечној мајци. Такође, комбинавањем универзалне и националне симболије у збирци се истовремено обликује архетипска фигура оца, те се *Легенда о мајци* може читати и као мито-поема о мушком и женском принципу, о сједињавању небеског и земаљског, и то кроз једну онеобичену оптику где се фигура мајке развија као еманација Љубави и Љепоте.

Уводна пјесма, по којој збирка носи назив, садржи мноштво митско-архетипских импликација, првенствено оних које су у вези са обрасцима плодности, рађања и хранитељства. На регистру онеобичених митских слика саграђена је једна уникатна визија материнства.

Петодјелна структура збирке такође упућује на космогонијску тематику, јер укрштање земаљског и небеског принципа одликује свих пет циклуса, при чему сваки циклус отвара по једну нову тематску нијансу.

Посебна вриједност *Легенде о мајци* остварује се наслањањем на српско фолклорно наслеђе. Неке пјесме мелодијски и мотивски су написане у маниру лирске народне поезије, потврђујући притом да није ријеч о пуком угледању на народну лирику, будући да располажу идејношћу и неких другачијих усмјерења. Умрежавањем тих мотивских низова конституише се нешто што има вриједност еваристије.

Хришћанска духовност присутна је посебно у пјесми „Похвала Царици Милице“. У њој се архетипска матрица Велике Мајке конкретизује кроз лик Царице Милице, заштитнице Срба:

*Нека молиш сваке мајере,
буде ушкана у кору хлеба.*

Помјерањем тежишта из митског у религијски контекст мајка поприма христологија својства:

*Мајка се закива за крст
Да никада не би увенула.*

Ови стихови из завршне пјесме „Занос прастарог цвета“ посебно су важни, будући да читаоца истовремено враћају на почетак збирке и на почетак свијета. На почетку свијета расте мајка, као працвијет из ког се рађа и сама Пјесма („Бехар моје мајке“), а већ смо видјели да је пјесма простор у ком се и рађа и умире.

Славица Јовановић

О парадоксима животног круга

Милисав Миленковић, *Земна колевка*, Просвета, Београд 2019.

Недавно је у Пожаревцу преминуо Милисав Миленковић (1939-2021), књижевник и културни радник који је иза себе оставио посебно и драгоцено дело. Милисав Миленковић, песник, прозни и драмски писац, аутор бројних есеја и критика објавио је деветнаест књига поезије од којих су последње и препознатљиве: *Одисеј се није враћуо*, *Шекспир – сан и крв*, *Четири јодушња доба у Београду*, *Земна колевка*. Написао је и три романа *Болест брестова*, *Доба ветрова*, *Присен за Еву*, затим три књиге прича, *Варошке приче*, *Калемљена ирешња Лава Николајевича*, *Три рођендана и једна смрт*, десетак оригиналних драма и драматизација, три књиге есеја и критика под насловом *Истим рукојисом*, као и антологију песника и поезије друге половине XX века под насловом *Соко у лирском кавезу*.

Добитник је бројних награда и признања као што су: Кочићево перо, Милан Ракић, Повеља Мораве, Симо Матавуљ, Миодраг Ђукић, Раваничанин... Добио је и Вукову награду за допринос култури и свесрпском културном простору, као и Златну значку Културно-просветне заједнице Србије.

Као друштвени радник био је иницијатор оснивања библиотеке у Малом Црнићу и један од покретача часописа „Стиг“, 1970. године, а на тој дужности којој се поново вратио затекла га је и кончина.

Ево једне моје реминисценције, приказа његове песничке збирке *Земна колевка*.

Земна колевка је нова песничка књига Милисаве Миленковића, поема од тридесет три певања са прологом и епилогом. Сам наслов у себи садржи један оксиморонски спој, спој хтонског, земног и адског са рођењем, нативистичким, успаванком са усана чистих. И читава његова књига балансира између две непомирљивости, рођења и смрти, макарбистичког плеса којим се наш аутор удвара смрти и покушава да је умилостиви. А свако кога је колевка заљуљала неминовно иде смрти у загрљај.

У прологу пролонгира Милисав Миленковић у сенци свога стиха и древну причу о јаслама витлејемским и сунчаној житној слами у Витлејему са творцем света. У тој слици стапају се плава постеља неба и простирка од кострети са дворцима у Венецији испод моста уздисаја. Најчудеснијег дечака дочекале су животиње у топлој штали, Милисав Миленковић не проширује причу, даје нам само понеки слик, оставља у назнакама заносно сећање, идилу и пасију.

Милисав Миленковић опева и велику ноћ која рађа буђење, али и мукли мрак у који се одлази у каменом сну. Из мрака израњају тајанствене силе, онострано и двоглаво теле, сигнум тајног удружења и Ромеова несаница. Мрак је царство сна, шекспировске материје тако драге и познате нашем песнику.

*Изнад легаја у колевци
На коме ниче сан
Сав од крви и беса*

*Немоћи очаја
И јаловојорке наде
Што њали онај њламен
Тај њламен што њорођен
Ојет се у сан њрејивара.*

Долазе вукови ноћи и ишту благословени мир. У колевци чедо спава са млеко на уснама. Жуђени сан долази на лице и свакоме даје ону образину која му припада. Велику ноћ ишчекује песник за свој драмски финале, у њој су живот или света смрт.

Безазленост, такође, спава у колевци, нејаким рањивих груди. Млади кладенци из затрављених стаза васкрсавају. Успавајте се где сте затечени/ По свету добри, горки, занесени, рекао би Раичковић. Омиљени манир Милисаве Миленковића је да доводи у везу далеке и контрастне ствари.

*О невиношти
Ђујши и не одазиваш се
Страхом или узалудном надом
Зајрављена на јасијуку белине
У љуљки обнажених руку
Ојет око дечјих њруди
Склољених и немирно дрижних
Над колевком
И дечјим њлацем у њој*

И у овој збирци аутор кореспондира са својим омиљеним писцима, песницима и са својом лектиром. Ту су Милош Црњански, Бранко Миљковић, Радомир Андрић, Растко Петровић, Шејмас Хини, Андре Жид, Франц Кафка, Кнут Хамсун и други.

Манир нашег песника је, такође, да фалсификује оне истине и оне изјаве које су већ постале освештале. Тако је смело, својевремено, изјавио да се Одисеј није вратио и срушио цео Хомеров систем. Сада уместо Миљковићевог стиха Поезију ће сви писати, изјављује: Поезију више не треба писати. Воли Милисав Миленковић да полемише, да изокреће и премеће коцкице, воли тај звук рањеног сребра.

Једна од реминисценција је и са античком драмом. Очито му је омиљена хероина Антигона, сва у експанзији свог сестринског бола. Антигона брату у колевци ране вида и узвикује: За љубав, не за мржњу ја сам рођена! Лице јој обавија помрчина и постаје морална парадигма свих времена. На трагу Софокловом негде тавном тражи наш песник још неки вунени стих.

Понајвише је, међутим, на трагу Црњанског у његовој песми стражиловској. Споменице Милисав Миленковић бели багрем у цветну, а Црњански бели крин који мирише оштро, блудно и женски. Пупољке и лудило живота мами френетични песник Црњански. Љубав етеричну слуги и Милисав Миленковић у свом певању које завршава лајт-мотивом – колевком. И месец и тело једно витко и црно-љубичасти лептирови преламају се у овој песми у оду љубави и младости.

Песнику савременику и сабратау Радомиру Андрићу посвећује једно певање о Дунаву, реци европског крвотока. О великом господину Дунаву Радомир Андрић је направио антологију песама, као

и песничку сарадњу са свим земљама кроз које ова река протиче.

*Вечерас њебди дунавски кайетане и аласу
Радомира Андрићу чийачу звезда
Вечерас свима вама што сје
Земљи и њробу склони
Поверавам њајну
Изниклу из њаласа речних*

*Дунав не извире исјод Црне шуме
Не улива се у Црно море.*

Дивни песник Радомир Андрић, песник затајних слуги и онтолошке стрепње повереник је једне тајне, тајне о Дунаву. Ништа није како изгледа и ништа није непроменљиво на свету, па ни Дунав не извире у Шенбруну и не улива се у Црно море. Интервенише Милисав Миленковић често у свом поетском свету и управља га према себи, па и реке теку по његовој географији.

Управо Радомир, као и Милисав у овој књизи, говори о кући родитељској и ро-

дитељима иза усудног брега. Тако и Милисав Миленковић чује ветар из очевог гроба и осећа мајчине раширене руке на капији. Песник снажне рефлексije и успелих компилација Милисав Миленковић је и песник тананих емоција. Тај бол порођајни, родитељски још од дворца у Елсинору до Стига угушује се у самртном ропцу. Све пределе, и оне завичајне и оне сновидне спојио је песник у свом лирском завештању. Није заборавио ни своју стишку равницу у колоплету тема и мотива, живих песничких слика. Колевка сагорева у сопственој ватри. То питање је свеприсутно у овој књизи. Оно је иманентно њеној зрелој уметничкој снази. Догорева као суво грање на огњишту, као топле сенке у постељи од ружа. Акцент је на сећању, успоменама и снажним сензацијама духа и ума. Унутрашњи приступ уметничком делу занемарује све остале животне консеквенце.

Ова књига је један солилоквиј поноћни, а затим дијалог са омиљеном лектиром и литерарним наслеђем човечанства. Наш песник је ерудита, боји се да његов ум не буде хитрији од његовог срца. А како би Воја Чолановић рекао *solvitur scribendo* или писање решава. Шта решава, питање је, вероватно животне енигме и ситуације. Овом својом књигом Милисав Миленковић решио је читав комплекс својих сумњи и страхова и лаке, варљиве наде.

На иницијативу Министарства културе и информисања Републике Србије, Завод за проучавање културног развитка расписује јавни позив за

КЊИЖЕВНИ КОНКУРС „НОВИЦА ТАДИЋ“ ЗА МЛАДЕ ПЕСНИКЕ

Конкурс се расписује у знак сећања на песника Новицу Тадића, чији је опус обележио српску поезију на размеђу 20. и 21. века и чији ауторски статус превладава све поетичке и друге поделе на актуелној књижевној сцени, а у циљу подстицања стваралаштва младих песника на српском језику.

Право учешћа на конкурсима имају сви песници који у тренутку расписивања конкурса нису навршили више од 35 година живота и који пишу на српском језику, без обзира у којој држави живе.

Необјављене рукописе песничких збирки, обима до пет ауторских табака (80 ауторских страница), аутори треба да доставе искључиво поштом, у пет штампаних примерака, на адресу: Завод за проучавање културног развитка, Риге од Фере 4, 11 000 Београд (са знаком: Конкурс „Новица Тадић“). Радови се потписују шифром, на првој страни рукописа, изнад наслова. Уз рукописе у посебном затвореном коверту треба доставити решење шифре, са следећим подацима: шифра, име и презиме, адреса, број телефона, електронска адреса и година рођења.

Аутор на конкурс може послати само један рукопис. Раније обја-

вљивани и награђивани радови, избори из претходно објављиваних збирки песама и радови потписани именом и презименом уместо шифром неће бити узимани у обзир.

Петочлана комисија ће прегледати све припеле радове и изабрати највише три рукописа, а резултати конкурса ће бити објављени најкасније до 17. јула 2021. године, дана рођења Новице Тадића.

Добитници ће бити награђени плакетом са ликом Новице Тадића, објављивањем награђених рукописа у оквиру едиције „Присуства“, названој по првој песничкој збирци Новице Тадића, покренутој у оквиру издавачке делатности Завода за проучавање културног развитка, као и новчаним износом из наградног фонда од укупно 100.000 динара нето, који ће бити исплаћен у виду ауторског хонорара за објављену збирку.

Рок за слање рукописа је 27. април 2021. године.

Све додатне информације о курсу могуће је добити путем електронске адресе vladimir.kolaric@zaprokul.org.rs или на телефон 011 2637 565.

IN MEMORIAM

Рада Комазец

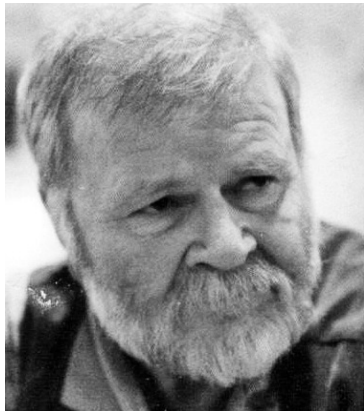
Отишао је и последњи боем

Мирко Жарић (1949 -2021)

Овоземаљско трајање завршио је новинар „Јединства“, песник, драматург, највећи познавалац позоришта и филма на Косову и Метохији и последњи косовски боем – Мирко Жарић.

Песник и новинар Мирко Жарић, изузевши три године на месту управника Народног позоришта Приштина, цео животни век провео је у културној рубрици „Јединства“, која је изнедрила највећа имена културе и уметности на КиМ, а важила је међу најбољима у бившој СФРЈ. Највећи део књижевног рада Жарић је посветио позоришту, сагледавши обе стране позоришног посла, или другачије речено, бавио се позориштем изнутра и споља. У дугом временском распону пратио је позоришне премијере и гостовања на Косову и Метохији, као и широм пређашње Југославије, посебно на Стеријиним позорју, МЕС-у, Сусретима „Јоаким Вујић“ и Битефу. Отуда у његовим критикама можемо препознати не само позоришног znalца, већ и рецензента који је изградио чврсте критеријуме за просуђивање представа, уједначене и несклоне било каквим компромисима.

Критике Мирка Жарића – посебно

о представама позоришта на Косову и Метохији представљају важно сведочанство о укупном позоришном животу у нашој јужној покрајини, о донетима и падовима, врлинама и недостацима, глумачким и редитељским остварењима, али и односу једне средине према својој театру, па и о инструментализовању позоришта у политичке сврхе, о чему је често сведочио. Жарић је умео да препозна оно што други критичари нису могли или нису хтели да уоче да је Албанска драма Покрајинског народног позоришта у Приштини више била у служби албанског национализма и сепаратизма, него у служби еманципације и афирма-

ције културе и позоришта. Жарић је на то указивао као што је и значајне албанске драме здушно препоручивао и истицао њихове вредности и квалитете.

Изузетног дара био је у песништву. Проф. др Даница Андрејевић говорила је за Мирка Жарића да је једини српски песник са Косова и Метохије који поседује иманентни модерни сензибилитет, урбану инвенцију и осећај за легенде градског света. Његова поезија налази се на истим таласним дужинама са урбаном митовима, апсурдом и отуђењем савременог човека, па је поезију стварао на позорници буке, беса, какофоничке града и дејством подсвесног који наговештавају лични и општи потреси. Својом лирском антиутопијом градског простора у рату који је оличење пакленог негативног живота, Жарић је креирао своју надиндустријску пројекцију рата и антибајку урбаног света. Са Ацом Ракочевићем, Даринком Јеврићем, Мишом Киковићем и Радетом Томићем остајао је до фајронта у приштинским кафанама. Тада су кафане биле „најважније институције“ где су се окупљали уметници и стварала књижевна дела. Мирко Жарић је био део уметничке елите Косова и Ме-

тохије, али и човек чији је начин живота одолевао прописаним нормама – боемски. У Приштини су се знале кафане са карираним столњацима где сте увек могли затећи Мирка, Дару и Ацу. У граду су се препричавале легенде о њиховом боемском животу, а посебно се ту истицао, управо, Мирко Жарић.

Његов таленат се није исказивао само у познавању позоришта и поезије већ је био и врстан новинар у сваком смислу те речи, али и човек са бујном маштом. И данас се препричава како је, као дописник из Косовске Митровице, послат да прати утакмицу, а завршио у кафани. У међувремену је утакмица из неког разлога одложена, за што Мирко није чуо у кафани, те је послао извештај као да је одиграна. То се препричавало годинама касније, а и сам Мирко Жарић често је то помињао и збијао шале „на свој рачун“. Сналазио се брзо и лако у новинарству и чини се да такви новинари „изумиру“. Свој боемски живот наставио је као прогнаник у Београду, а неправду и бунт због прогона и погрома над српским народом на Косову и Метохији исказивао је јавно и кроз поезију. Иза њега су остале бројне збирке песама, позоришни и филмски осврти, који ће у будућности осветљавати његово име. Био је дугогодишњи члан Књижевног друштва Косова и Метохије и Удружења књижевника Србије, а такође је у једном периоду, по изгнанству из Приштине био и члан редакције Књижевних новина. Хвала ти, драги Мирко, што си ведрином свога духа уносио радост и у наше животе.

Маја Белешићанин

Треперене тајне и свежина света

Владица Радојевић: Она се крије у шрејерењу шуме, КОВ, Вршац, 2020.

Владица Радојевић (1978), по струци филолог, а поред тога и музичар, писац новинских чланака, краћих прозних облика и есеја, свој песнички таленат преточио је у књигу песама *Она се крије у шрејерењу шуме*. Иако бројем песама невелик, овај поетски првенац показује се као заокружено књижевно остварење, богато језичко-стилски, слојевито тематско-мотивски, са трепавим наговештајима смисла и моћним песничким сликама.

Необичан и загонетан наслов књиге *Она се крије у шрејерењу шуме* јесте и наслов прошле песме. Треперене тајне и полисемичност личне заменице она (рецензент књиге Војислав Карановић указао је на мисаону лепезу могућих значења, при чему она може бити песма, реч, жена, нека виша истина, или пак све то заједно) одлика је и ове уводне песме и целе збирке, натопљене благом херметичношћу која не ремети емотивно-естетско понирање у свет ове поезије. А сама уводна песма, са мотивима снега, светлости, шуме, упитном интонацијом и велом тајне представља неку врсту малог језгра из којег се треперење разлива и на остале песме у збирци, откривајући јединство овог песничког организма и пресликавајући ону хајдегеровску жељ песника за једном једином, ненаписаном песмом.

Песме у књизи, поетичке, љубавне, описне, рефлексивне – гдегде без јаким граница међу врстама, јер многе су све то уједно, што даје сложеност и тајновитост овом певу – подељене су у четири циклуса: „Реч“, „Пламен“, „Очи“, „Од

крша, од воде, од неба“. Преовлађују поетичке и љубавне песме; тако је већ у првом циклусу „Реч“, где постоји благо преплитање. Ипак, неке песме изричите говоре о постанку поезије („Јасна песма“), или се баве односом поезије и песника („Без домета“, „У ноћи уочи Божића“). Свеже песничке слике одлика су Владичине поезије, па се тако у песми „Реч“ јављају упечатљиве синестезије: „светлост шушти, / тишина дрхти“, а светлосне слике обележиће и песме каснијих циклуса.

Светлост је и еманација нематеријалног. Циклус „Пламен“ садржи песме натопљене метафизиком: „Мимо тела“, „Пламен“, „Бело усијање“, „Сећање“, „Лакота“, што наговештавају и сами наслови, као и свет дочаран у њима. Стање „Без времена, / Без свести, / Без имена“ (у песми „Пламен“) плави песме овог циклуса без обзира да ли је позорница лирског доживљаја природа, град или неко сећање...

Циклус „Очи“ доноси и песме са датумом настанка и местом (Херцег Нови, Београд, Скадарско језеро, Крушевац итд.) те оне представљају неку врсту дневничко-путописних забелешки. Но, то је само у првом слоју. Оно конкретно што очи виде добија и своју лирско-метафизичку надградњу; отуд и не чуди слика: „Светлости је толико / Да мисао не дозрева“ (песма „Испијање чаја на Ш.“). Лирски субјект открива и то да „њене су очи у мени“ (песма „Очи“). Опет долазимо до полисемичности заменице она и питања јесу ли то очи вољене жене, очи песме, или неке више тајне – али како

год било лепота ове поезије наткриљује сва ова питања... Вреди издвојити (мада то није лако) неколико песама из овог циклуса. „Касно лето“ привила раичковићевску атмосферу и свет тишине, а „Тајна баченог камена“ дозива Десанкину песму „Бачени камен“, при чему ове Владичине песме доживљавамо и као неку врсту суптилних лирских дијалога са класицима српске поезије, али и очитавање сопственог песничког света и мисаоних струја... „Песма коју одбијам да напишем“, поетичка и хајдегеровска донекле, остаје у слутњи, „ненаписана и неизговорена“.

Циклус „Од крша, од воде, од неба“ јесте нека врста емотивно-мисаоне градације у тајновитости љубави и песничког стварања. Она, која се неодгонетљиво јавља и у претходним циклусима, овде добија нарочито, привилеговано место. У песми „Питање“ чак постоји сумња у њено постојање; међутим, у песми „Од крша, од воде, од неба“ опеване су њене карактеристике: подсећа на неко биће саткано од узвишених појава природе (крш, вода, небо), дочарано мелодијом лирске народне песме (седмерци) и бајке („Из ватре се родила, / Над морем прогледала“) као и загонетке („Плава је, бела је, / Бурна је, ватра је“), где стилске фигуре звука и контраст имају улогу у читавању сложеног и дијалектичког односа између Ње и лирског субјекта.

Космичко ширење љубавног осећања обележавају песме „Лет звезде“, „Четири ветра“ и „Неизговорени слогови“ – оне су натопљене лепим, очућеним сликама („Прође као да плива / Заливом кроз

јутро / Пуно меких кристала“ – песма „Четири ветра“). И иначе нешто од опинске атмосфере боји љубавне песме овог песника. Одлика ове поезије је та да су слике свеже и несвакидашње („Дугујем ти писмо / О томе како су пролећне бујице / У неко боље море однеле / Један неопрезни сан“). Несвакидашња је и „Песма хелија“, једна врста химне постојању, у којој се налази и оваква изјава: „Како је свет опет нов, чист и млад“. И заиста, приметна је нека свежина света у целини Радојевићеве збирке, која се огледа како у избору мотива (вода, снег, пламен и др) тако и у спрговима слика...

Треперене ове поезије није само у лелујању смисла, него и у музичким ефектима. Песма „Жице“, између осталих, налик је на музику и могла би се превести у певање. Фина мелодија слободног стиха, али и мотив тонова у неким песмама, јесу они музички еквиваленти треперења лепе тајне (и упитна интонација има удела у наговештајима те тајне, било да се песме завршавају знаком узвика или се њиме завршавају поједини искази унутар песме; такве су: „Она се крије у треперењу шуме“, „Прасак“, „У ноћи Божића“, „Касно лето“, „Лет звезде“, „Вртлог“). У песми „Један траг“ постоје и риме, једносложне, које се понављају кроз песму; ово је нежна песма са раичковићевским мотивом нити, а траг, попут оног у Пандуровићевој песми „Везе“, уз мотиве ветра и цвета, чини „да свет, у новој вери, / Опет светли и трепери“. То је она „нова стварност“ коју рађа вртлог (песма „Вртлог“) и она светлост која достиже највећи сјај у завршним песмама „Светло“ и „Долази“ (отуд и узвична интонација у обема), са мелодијом која их прати. Зато се књига, сасвим оправдано, и завршава изјавом-стихом: „Мелодија упркос облацима“ (песма „Долази“).

Гордана Крајачић

Музика као неопходност

Душан Трбојевић: *Моја музичка казивања*, Факултет музичке уметности, Београд 2020.

Како је мудро говорио пијаниста Алфред Корто, „ја не предајем о свирању на клавиру, него о љубави према музици“, тако је и његов фах-колега, Душан Трбојевић, сматрајући да „музика је моја неопходност“, сваким атомом свог уметничког бића емитовао огромну жељу и љубав за музику, без обзира да ли ју је свирао, компоновао или о њој говорио и писао. Увек је то било са надахнућем, јер права уметност не трпи осредњост; како је говорила његова колегиница, Невена Поповић – ко није сто посто у музици, тај не треба да се бави овим послом! Душан Трбојевић је то био, доиста! Најбољи доказ за то су његови снимци, јединствени по количини емотивности које је у њих уткао. Уз *Моја музичка казивања* приложен је и компакт диск са делима старих војвођанских композитора где су оживљене романтичарске минијатуре Александра Морфидиса-Нисиса, Јована Пачуа, Исидора Бајића, Петра Коњовића, уз чешке композиторе настањене на нашем тлу, Војтеха Хлавича и Роберта Толингера и најлепше клавирске композиције у српској музици, „Што се боре мисли моје“ Корнелија Станковића, које је он управо тако на најлепши и најмаштотији начин и интерпретирао.

Душан Трбојевић је имао обичај да каже:

„За музику је неопходно да постоји способност дивљења и одушевљења.“

Поводећи се за размишљањима и саветима анонимног старог мудраца који је говорио:

„Дивите се свему што видите јер је у дивљењу почетак уметности.“

До последњег даха у њему није заатајо тај занос обожавања музике. Покренуо је Сомборске музичке вечери, Калемегданске сутоне, Музичке колоније у Ечки. Свирао је широм света, од Карнеги хола до каквог дома културе у некој српској забити, увек са истим жаром несребичног давања музичких емоција.

Волео је и да говори о музици; често би непосредно пре концерта (посебно на концертима Музичке омладине) једноставним речима у жељи да приближи дело седајући за клавир налазио прикладну беседу. И говором и извођаштвом придобијао је слушаатељство. Као и он сам – ни публика није могла да остане равнодушна пред овим сејачем љубави за музику.

Један од оних који су га слушали са побожничком пажњом и одушевљењем је и др Драган Шобајић који је прикупио у „сабрана дела“ три његове раније објављене књиге (*Мој њијашел клавир*, *Три века њијанизма* и *Размишљања о музици*) исцрпно уредивши и редаторски део посла уз *Моја размишљања о музици* и значајни „Додатак“, који је обухватио „Концертни репертоар Душана Трбојевића“, „Изведена дела за клавир и оркестар“, „Концертна гостовања“, „Диригенте са којима је наступао“, „Композиције“, „Дискографију“, „Концерте“ – „Предавања, радио и ТВ-емисије, књиге и чланке“, „Дипломиране студенте и магистре“, „Изводе из критика“, „Награде и признања“, „Рецензије“, „Фотографије“ и скромно исписану „Биографију“ на само пола странице. Константовао је такође да аутор избегава строго научни језик музичко-теоријских радова, херметичку

подвојеност музиколошких текстова и информативну лакоћу популарних написа о музици, те своју добро одмерену реч упућује професионалном музичару – извођачу. Његов начин изражавања је јасан, а мисао језгровита. Држао се Толстојеве замисли – „Најбољи знак истине је једноставност и јасноћа“.

Душанова животна сапутница, преводилац Гордана Трбојевић, препоручила је уметника да своја размишљања ставе на папир, на чему је такође инсистирао композитор Зоран Симјановић.

Три књиге Душана Трбојевића нису великог обима; имају 50 – 80 страница; прва од њих (заправо је последња по реду објављивања – 1994. године) насловљена је са *Мој њијашел клавир*. Ја се живо сећам како је драги професор Трбојевић увек када би седео за клавир најпре руком прешао преко клавијатуре као да је помилује – што сасвим оправдава и назив ове књиге.

У првом поглављу књиге он „признаје“ да се његов сомборски професор клавир већ после првих часова поверио својој супрузи да је добио ђака који свира боље од њега! У следећем – саветује читаоце: „Не седајте за клавир уморни, нервозни, лошег расположења! Препоручује здрав начин живота, добру организацију времена, континуитет у раду и стрпљење. Подсећа и да није неважно како се седи за клавиром: сетите се како су за клавиром изгледали Рубинштајн, Погорелић, Бакхаус, Рихтер; по правилу они седе усправно, тела довољно удаљеног од клавијатуре да би имали пуну контролу над њим“. Он подвлачи да је „изузетно важно што пре постати «свога тела господар», умети свирати без замора“. Ево још једног савета: „Свесно вежбајте контролу даха“. Како је предивно свирао тако је и говорио професор Трбојевић спајајући сопствена искуства са знањима других великана: „Тишина је неодољиви део интерпретације и један од значајних доказа наше музикалности, нашег доброг схватања структуре дела, наше музичке личности. Цитираћу овде прекрасну Нејгаузову мисао: «Тон мора бити огрнут тишином, да почива у тишини као драги камен у сомотској кутији».

Музичка казивања Душана Трбојевића могу деловати и као својеврсни мозаик драгоцених савета произишлих из дугогодишње пијанистичке и педагошке праксе врхунског уметника. Паметан претендент да и сам то постане из ње може много да научи – за оне друге она није ни писана јер како је мудро Трбојевић волео да говори: „Ако је уметност – није за сваког, ако је за сваког – није уметност!“ Један од његових мудрих закључака је и овај: „Класичне сонате и други комади, у техничком смислу, нису ништа друго него «примењене» скале, арпеђа, трилери“. Често се користио и цитатима: „Антон Рубинштајн је стално наглашавао да је «педал душа клавира»“. Један од Душанових мудрих закључака је и овај: „На клавир се не свира прстима неко мозгом“.

Ево још пар забелешки: „Када су великог француског виолинисту Тибоа питали зашто има трему кад има толики углед и име, одговорио је: «Управо зато имам трему»“.

Није без разлога Нејгауз говорио да је за њега три четвртине вежбања рад на звуку. Рахмањинов је рекао: „Знам да могу и боље, због тога и живим“.

Музика коју истражујете мора постати део вас“. Нејгауз је мислио: „Онај који само преживљава музику остаје аматер, а онај који само размишља о њој биће музиколог“. Алфред Корто је на курсевима интерпретације понављао: „Ја нисам склон да вам дајем часове клавир, него часове љубави према уметности“. Трбојевић је саветовао: Одлучите да сваког дана као део вежбе ма и десетак минута посветите читавању непознатог или недовољно познатог дела... Такође: „Што чешћа посета концерата није само питање утрошка слободног времена, него и саставни део студија“. Дао је и исцрпну компаративну хармонску (па и психолошку) анализу последње Бетовенове клавирске сонате у це-молу опус 111. Један од његових мудрих савета је: „Водите публику, не будите вођени“.

Други део књиге произишао је из „Приручника“ који је професор Трбојевић објавио као резултат предавања на титоградској Музичкој академији. У другом издању ове едиције он га је темељно прерадио и издао под насловом *Три века њијанизма* сматрајући историју пијанизма спојем уметности, науке и филозофије. Држећи се историјске хронологије кренуо је од Рамоа и Купрена, преко Баха (сматрајући га „педагогом будућности с обзиром да је говорио – «свирајте из душе, а не као тренирана птица“ и „не свирајте јавно оно што не можете контролисати“) и његових синова. Моцарта је сматрао првим од великих пијаниста. Говори и о Музију Клементију, зачетнику енглеске пијанистичке школе, Џону Филду, Јохану Крамеру и Јохану Непомуку, Хумлу, а најдуже се задржао на Бетовену, који је саветовао: „Поставите руку тако да се прсти не дижу више но што је потребно; тако ће инструмент певати“. Осврће се и на делатност Бетовеновог ученика Карла Чернија (који је био учитељ Листа и Лешетицког), који је говорио: „Талант је само сиров материјал. Вредноћа и вежбе, потпомогнуте искуством руком, стварају од мраморног блока дивну статуу... Нема ничега важнијег од развијања укуса код ученика“.

Поглавље „Романтичарски пијанистички «бум»“ Трбојевић је започео освртом на Сигисмунда Талберга, кога је сматрао „једним од пијанистичких цинова“. У својеврсном «двобоју» са Листом донета је соломонска пресуда: „Талберг је први пијаниста, а Лист једини“. Шопена је назвао „најклавирскијим међу композиторима“. Наводи и део његовог писма упућеног грофици Потоцкој: „Бах је као астроном који помоћу бројева налази најлепше звезде. Бетовен обухвата универзум снагом свога духа. Ја се не пењем тако високо. Већ давно сам одлучио да ће мој универзум бити људска душа и срце“.

Пијанистичком легендом и највећим уопште – сматрао је Франца Листа. Упоредио је: „Ако је Шопен у интимном кругу очаравао својом поетичношћу и суптилношћу, Лист је електризовао аудиторјум и супериорном техником, физичком снагом, необичном изражајношћу и магнетизмом своје личности“.

Говорећи о музичким педагозима у XIX веку – највећи део посветио је Теодору Лешетицком, својеврсној „фабрици за продукцију пијаниста“. Он је овако тестирао своје ђаке: „Да ли сте били вундеркинд? Да ли сте словенског порекла? Имате ли јеврејске крви?“ Кад би на сва три питања добио потврдне одговоре,

задовољно би трљао руке.

У оквиру „Велике четворке“ обухватио је Бузонија („др Фауста за клавиром“), Годовског (код кога је духовна напрегнутост обрнуто пропорционална физичкој“), Хофмана (ученика Антона Рубинштајна, који је сматрао да „имагинацију треба на прави начин одгајати и стимулисати“) и Рахмањинова (који је „зрачио специфичном рахмањиновском аромом). Они су на преласку из XIX у XX век ударили темеље модерног пијанизма.

У „Гарду светлости“ помиње читаву скалу изврних пијаниста, између осталих Исидора Филипа, који је саветовао: „Најпре размишљајте, затим свирајте“; Маргерит Лонг, која је закључила: „Није битна метода, него ученици“, Алфреда Кортоа, кога је сматрао и писцем бриљантног и надахнутог стила, а он сам је мислио да „интерпретирати значи поново у себи стварати дело које свираш“.

Још већи простор уступио је „Немачкој темељности“; они су били „мистично посвећени музици“. Учитељ Артура Шнабела био је Лешетицки, који му је говорио: „Ти ниси пијаниста, ти ниси музичар“, а он сам је сматрао да је „главна ствар за пијанисту осећање физичког мира“. О уметнику из Чилеа, вундеркинду Клаудију Арауу један критичар је написао: „он је један од последњих представника велике традиције креативне слободе наслеђене од Листа“. Имао је огроман репертоар: свирао је сва дела Баха, Моцарта, Шуберта и Шопена.

„На засебном трону“ у Трбојевићевој књизи нашли су се „екстревентни“ (како га је назвао) Артур Рубинштајн и (њему супротни) Глен Гулд. Обојицу је сматрао генијалним уметницима, али сасвим различитим, чак и у избору репертоара; Рубинштајново тежиште било је класика и романтизам, Гулдово – Бах и савремена музика.

Под насловом „Руси долазе“ обухватио је делатност Антона Рубинштајна (кога је уз Листа сматрао „највећом пијанистичком легендом онога времена“), Константина Игуманова, који је инсистирао на важности сталног слушања и унутрашње представе боје, звука, ритма и Генриха Нејгауза који је поручио – „дриловати талентованог ученика је грех“.

У последњем поглављу књиге *Три века њијанизма* осврнуо се (како га назива „на плодно тле“) – „Из Новог света“ набрајајући значајне тамошње музичке институције на које су долазили уметници из Европе, али и не мали број америчких пијаниста који су студирали на нашем континенту.

Мудра *Размишљања о музици* забележио је у трећем делу ове књиге. Саму интерпретацију Трбојевић је сматрао чином љубави и вере, а поглавља у њој назвао је лаким ћаскањем са озбиљним садржајем. Његова прва „размишљања“ крећу од констатације Антона Рубинштајна – „Данас сви добро свирају!“ – па сматра да је „преситост исто тако опасна као и глад, а превелика раскош као и немаштина“; и даље, закључује да „због тог убијања нашег духовног бића осећам истинску забринутост и страх“. Већ у првом поглављу покреће и питање „радости музицирања“, а такође и питање метаморфозе самог уметника, који је у XVIII веку био „препокорни слуга“, у XIX - цењени грађанин, а у XX - спретни бизнисмен. Следећа Трбојевићева дилемска опаска креће у стилу „Ја свирам Бетовена или ја свирам БЕТОВЕНА.“

Ову књигу треба читати полако и са љубављу; онако како ју је кроз сваку реч исписивао велики и дивни пијанист Душан Трбојевић.

Драјан Р. Млађеновић

Тужна је недеља (Szomorú vasárnap)

Мађари важе за велике депресивце, а званична статистика износи податке да су по стопи самоубиства први у Европи. На меће се питање – зашто је то тако?

Мађарска је, као држава поражена у Првом великом рату, мировним споразумом, закљученим и потписаним у палати Тријанон у Версају крај Париза 4. јуна 1920. године, изгубила око седамдесет процената своје дотадашње територије, а близу три и по милиона Мађара остало је да живи ван граница нове мађарске државе. Био је то за већину Мађара крај света (мађ. *Vége a világnak*, чита се „Вега о вилагнок“), или како бисмо ми Срби рекли „смак света“, и тако је гласио првобитни наслов песме о којој ћемо говорити.

Реже Шереш (мађ. Seress Rezső, 1899–1968)

Музичку партитуру и првобитни текст песме *Vége a világnak* („Крај света“), која је две године касније добила нови текст „Тужна је недеља“ (мађ. *Szomorú vasárnap*, чита се „Сомору вошарноп“), написао је 1932. године прошлог века изузетно даровити самоуки песник, певач и пијаниста Реже Шереш (мађ. Seress Rezső, 1899–1968, према неким изворима право јеврејско име му је било Rudolf Rudi Spitzer).

Своју композицију покушао је да уновчи и објави, па је кренуо да тражи издавача. Један од издавача који је одбио Шереша, образложио је то овим речима: „Није само што је песма тужна, има у њој неког ужасно убедљивог очајања. Не мислим да би ова песма учинила било коме било шта добро слушајући овакву песму.“

Шереш је ипак 1933. нашао издавача који је песму „Крај света“ објавио као музичку композицију без текста (Немци би рекли „Песма без речи“, *Lied ohne Worte*). И већ следеће, 1934. године, надахнућ лејошом Шерешове мелодије, мађарски њесник Ласло Јавор (мађ. Jávör László, 1903–56) испевао је песму „Тужна је недеља“, која у мађарском изворнику и дословном српском преводу гласи овако:

*Szomorú vasárnap száz fehér virággal/
Vártalak kedvesem templomi imával/
Álmokat kergető vasárnap délelőtt/
Bánatom hintaja nélküléd visszajött/
Azóta szomorú mindig a vasárnap/
Könny csak az italom kenyerem a bánat.../
Szomorú vasárnap*

*Utolsó vasárnap kedvesem gyere el/ Pap is lesz, koporsó, ravatal, gyászlepel/
Akkor is virág vár, virág és – koporsó/ Virágos fák alatt utam az utolsó!*

Nyitva lesz szemem hogy még egyszer lássalak/ Ne félj a szemetőtől holtan is áldalak...!

Utolsó vasárnap

Тужна (је) недеља са сѝо делих цвећова,/ Чекао сам своју драју уз молићву,/

Разјоних снове недељној љрејоднева/ Замах моје жалосѝи се врајишо без ѝеде;/

Од ѝада свака је недеља ѝужна,/ Сузе су ми једино ѝиће, а хлеб ѝуја...!

Тужна је недеља.

У недељу, драја, дођи ми/ Биће ѝу ѝој, ковчеј, огар, ѝлашѝаница;/

Биће и цвећа за ѝеде, цвећ и ковчеј;/ Под расцвалим крошњама биће мој ѝоследњи ѝуј;/ Моје очи ће биѝи оѝворене да ѝе виде ѝоследњи ѝуј;/

Не дој се мојих (мрѝвих) очију/ Шаљем ѝи блајослов иако сам мрѝав./

Последња недеља.

Врло брзо је овом песмом Реже Шереш стекао славу и популарност, али и неславу фаму како она подстиче читаве таласе самоубиства у депресивној Мађарској.

Први случај самоубиства уз ову песму забележен је у фебруару 1936, када је Мађар Јозеф Келер (Joseph Keller), по занимању обућар, прекинуо свој живот са опроштајном цедуљом и само две речи – „Szomorú vasárnap“ („Тужна недеља“).

Келеров пут без повратка следило је више од сто (!) потресених слушаца песме. Двојица су се убила док су слушала песму у извођењу неког циганског састава. Неколико њих се после слушања песме удавило у Дунаву чврсто стежући у руци ноте „Тужне недеље“. А један господин је себи пуцао у главу пошто је изашао из ресторана у коме су му претходно одсвирали поручену „Самоубилачку песму“.

Штетно-ненормални учинак је био тако велик да је полиција Будимпеште одлучила да песму једноставно забрани. Тада је та мера већ прилично окаснила, јер је широм света „Тужна недеља“ односила своје жртве. У Берлину се због песме једна млада продавачица обесила. Испод њених ногу лежале су ноте „Самоубилачке песме“.

У Њујорку се једна лепа дактилографкиња угушила гасом. Оставила је писмени захтев да се на њеној сахрани свира „Gloomy Sunday“.

Многи су сматрали да су раскиди љубавних веза истински узрок ових бројних самоубиства. А шта рећи онда за господина који се бацио са седмог спрата праћен посмртним маршом „Самоубилачке песме“. А имао је више од 80 година! Као контраст овоме је самоубиство једне четрнаестогодишње девојчице, која се утопила држећи чврсто у руци ноте „Тужне недеље“.

Можда је најчуднији и најдирљивији случај једног младог разносача робе у Риму: он је с бицикла чуо просјака како певуши „Тужну недељу“, одложио бицикл, дао сав свој новац просјаку, отишао до оближњег моста и са њега скочио у реку.

Но, вратимо се причи о аутору ове најблаже речено, чудне песме. Шереш је наступао у једном пештанском локалу који се звао *Kispipa* („кишпипа“ је мала лула или лулица која је била изложена на средини овог „објекта“). Певао је углавном своје песме, пратећи се на клавиру. Кишпипа је, заправо, била боемски ђумез у који је, кажу, долазио читав мондени свет Европе, као у светилиште, чак и персијски шах. Славни музичари су га слушали стојећи, јер није било места. А био је потпуно самоук, ни дана школе. Прича се да је компоновао звиждућући. На кухињском столу је цртао дирке, прелазио рукама преко њих и звиждао. Излудео је овим шлагером Европу и свет.

А Шерешов хит „Тужна је недеља“, објављен 1933, нашао је свој пут до ушију напаћених душа широм света нарочито када га је 1936. године песник и певач Сем Луис (Sam M. Lewis, 1885–1959) препевао на енглески, а Хал Кемп (James Hal Kemp (1904–1940), познати алт саксофониста, композитор, аранжер и вођа оркестра, снимии и објавио на пластинки. Затим је црни амерички певач Пол Робсон (Paul Robeson, 1898–1976) учинио исто.

Врхунац славе и популарности „Тужна недеља“ (*Gloomy Sunday*) доживљава тек кад ју је 1941. године у свој репертоар уврстила и свом стилу прилагодила славна цез и блуз певачица Били Холидеј (Billy Holiday, 1915–1959), обрадивши је као цез стандард. Били је чак дописала и трећу строфу. Управо је ова верзија „Gloomy Sunday“ наишла на оштру осуду и забрану Британског државног радија (BBC) са образложењем да штети моралу британских војника. Ипак, ништа није могло да се испречи између осетљивих слушаца и ове потресне песме Шереша и Јавора.

У току Другог светског рата Реже Шереш или Руди Шпицер је као Јеврејин у нацистичкој Мађарској био интерниран заједно са мајком у концентрациони „радни“ логор у Украјини, који је он неким чудом преживео, али не и његова мајка. После рата је кратко време радио у позоришту и у циркусу као артист на трапезу. Након незгодне повреде, окончао је каријеру у циркусу, па се вратио у кафану да поново наступа као певач и сада као једноруки пијаниста. Гладне послератне године једва је преживљавао захваљујући својим кафанским шлагерима као што су *Fizetek főúr* („Келнеру, да платим!“), *Én úgy szeretek részeg lenni* („Баш волим да сам пијан“), и сличнима. Године 1949. „народна власт“ је отварао обновљени и реконструисани Мост са ланцима (*Lánchíd*, чита се „Ланцхид“), који од 1849. године повезује Будим са Пештом и представља један од препознатљивих симбола веллеграда. Реже је био толико лојалан комунистичкој власти, да је, у спомен овог значајног догађаја компоновао песму *Újra a Lánchídon* (*Ујро о Ланцхигон*, „Ево опет Ланчаног моста!“).

Како је Шерешова слава почела да тамни, тако је полако али сигурно његова душа тонула у депресију. Тугу је увећавао сећање на мајку страдалу у конц-логору. Иако им је био лојалан, комунисти су Режеово музичко стваралаштво оценили као „буржоаски сентиментализам“ и тиме га као уметника дисквалификовали и лишили средстава за преживљавање. Иако је на основу ауторског права као композитор најпопуларнијег светског хита имао врло лепе приходе од продаје плоча и музикалија у Америци, Шереш није хтео, или ће пре бити да није могао, да отпутује у САД и подигне новац неопходан за живот у гладној и осиромашеној Мађарској.

И најзад, судбина Реже Шереша имала је расплет идентичан јунаку његове

најпопуларније песме: „Срце и ја смо решили да све окончамо“. У јануару 1968. Реже је скочио кроз прозор свог малог пештанског стана. Пад је преживео, али је у болници окончао живот тако што се угушио некаквом жицом.

Вест о тужном одласку са овог света славног аутора хита „Gloomy Sunday“ први је послао дописник „Њујорк тајмса“ (*New York Times*) из Будимпеште. То је, заправо, био краћи некролог следеће садржине:

„Будимпешта, 13. јануар 1968.

„Реже Шереш, чијој је погребној хит-песми „Тужна недеља“ замерано да је покренула талас самоубиства између два светска рата, окончао је свој живот самоубиством, јављено је данас. Власт је објавила да је Г. Шереш скочио кроз прозор свог малог овдашњег стана прошле недеље, недуго после 69. рођендана. Деценије између 1919. и 30-их обележене су тешком економском депресијом и политичким потресима који су довели до Другог светског рата. Врхунац Меланхоличне песме коју је компоновао Г. Шереш, по речима његовог пријатеља Ладислава Јавора, чини стих: „Моје срце и ја смо решили да све окончамо“¹. Песми је замерано да је изазвала много самоубиства, па су је мађарске власти на крају забраниле. У Америци, где је Пол Робсон лансирао верзију на енглеском, неке радио станице и клубови такође су забранили да се ова песма изводи. Г. Шереш се жалио да је успех „Тужне недеље“ заправо увећао његову несрећу, јер је знао да никада неће бити кадар да напише још један такав хит.“

¹ Овог стиха нема у изворнику Ласла Јавора, већ само у енглеском препеву Сема Луиса из 1936. године.

Чланови УКС

преминули 2020. и 2021.

1. Момир Лазић
2. Зоран Ранкић
3. Милан Ђорђевић
4. Угљеша Рајчевић
5. Ненад Љубинковић
6. Ранко Јововић
7. Љубинко Јелић
8. Алекса Мрђен
9. Љубиша Рајковић Кожељац
10. Миљенко Жуборски
11. Вера Србиновић
12. Катарина Никчевић
13. Радомир Мићуновић
14. Ненад Радош
15. др Зоран Видојевић
16. Митар Митровић
17. Зоран Недељковић
18. Миодраг Матићић
19. Љубица Милетић
20. Милка Ижогин
21. Манојле Гавриловић
22. Драган Колунџија
23. Миодраг Сибиновић
24. Исидора Бјелица
25. Слободан Јарчевић
26. Милоје Поповић Каваја
27. Јасмина Стефановић Бошњак
28. Проф др. Ђорђије Вуковић
29. Рајко Ђурић
30. Коља Мићевић
31. Бранимир Шћепановић
32. Никола Стојић
33. Весна Денчић
34. Борисав Бора Благојевић
35. Јанко Вујиновић
36. Данило Радеч
37. Бошко Богетић
38. Миљурко Вукадиновић
39. Милисав Миленковић

Душан Цицвара

Пакао посматран дечијим очима

Филм: „Дара из Јасеновца“; сценарио: Наташа Дракулић; режија: Предраг Антонијевић; директор фотографије: Милош Кодемо; монтажа: Филип Дедић; сценографија: Горан Јоксимовић; музика: Александра Ковач, Роман Горшек; улоге: Биљана Чекић, Златан Видовић, Наташа Нинковић, Игор Ђорђевић, Алиса Радаковић, Тајјана Кеџман, Ана Лечић, Јово Максић, Бојан Жировић...

Око историјске ратне драме „Дара из Јасеновца“ Предрага Гага Антонијевића, копча су почела да се ломе тек након кандидовања за највеће светске награде: Оскара за најбољи страни филм и Златни глобус. Филм није ушао у најужи избор за ове награде, а на друштвеним мрежама о филму писали су они који га нису погледали. И након премијерног приказивања на РТС-у, 20-2-2021, полемике не престају. Драмска ауторка Биљана Србљановић на свом фејсбук профили објавила је текст у коме је анализирао сличности у сценарију филма „Дара из Јасеновца“ Наташе Дракулић и „Дјеца Козаре“ Арсена Диклића, који је написан 1986. године. По Диклићевом сценарију Лордан Зафрановић деценијама покушава да сними филм. Тек прошле године у јулу, Диклићев сценарио прошао је на конкурс за филмове са националном тематиком, који је расписао Филмски центар Србије.

Предраг Гага Антонијевић строго редитељски посматрано, снимио је занатски коректно остварење – и поред мањкавости о којима ће доцније бити речи – а због сретног краја и по свим параметрима холивудске драматургије. То никога не треба да чуди, зато што је Антонијевић један од ретких редитеља који се у зрелим годинама, као формирана личност, отиснуо пут Холивуда и убрзо режирао Спаситеља, Тешку лову, Мало убиство и Ломити се на ивици.

Филмови о концентрационим логорима виђеним очима детета снимани су и пре „Даре из Јасеновца“. Овом приликом поменућу само „Капо“ Ђ. Понтекорва, „Царство сунца“ С. Спилберга рађен по аутобиографском роману Џ. Г. Баларда, и „Живот је леп“ Р. Бењинија, у коме један дечак такође има значајну ролу.

Четрнаестогодишњој Биљани Чекић која тумачи Дару на мимици и говору тела могле би да позавиде и знатно искусније глумице. Њена креација још је снажнија, када се зна да је са натуршчицима тешко радити. Чекићева је без иједне грешке одиграла сналажљиву и бистру девојчицу, одлучну да својом приметношћу и ћутњом (не жели да се у логору Стара Градишка игра са другом децом, несвесном у каквом се паклу налазе), не буде још једна жртва, већ да себи и двогодишњем брату, који непрестаним

плачем представља опасност за све заточенике, сачува животе. Дарина борба за опстанак равна је античким трагедијама. Посебно бих истакао и маестралног Игора Ђорђевића. Будући глумци на свим овдашњим Академијама морали би да анализирају његово задовољно лице и сјај у очима док хладнокрвно баца гас Циклон Б у подрум препун болесне деце, а потом, након вечере сласно лиже прсте. Вук Костић, превасходно због претераних гримаси које је правио, као да није био у стању да се избори са ликом који тумачи.

У једном од интервјуа, Предраг Гага Антонијевић истакао је да је дуго тражио најмању прихватљиву меру у описивању усташких злочина. У томе је и успео, јер да је натуралистички и неселективно приказао све маштовите начине на којима су психопате ликвидирале људска бића, филм би у жанровском смислу отишао у другу крајност и подсетио на филмове које су седамдесетих година прошлог века, након планетарног успеха „Ноћног портира“ Л. Кавани, снимани у Италији. Конкретно, мислим на „Сало“ П. П. Пазолинија, „Салон Кити“ Т. Браца и „Елза: СС Кучка“ Д. Едмондса. То је вешто избегнуто.

Међутим, у филму су се поткрале и грешке које су лако могле да се уклоне. Све младе усташкиње у филму су лепе и згодне, али пренаглашено модерно нашминкане као да се спремају да изађу на манекенску писту. Можда су оне заиста имале мила лица, али сигурно се нису шминком снабдевале у Лили и ДМ продавницама. Секвенца музичке вечери са српским колом и убијањем, коју је смислио командант Јасеновца Вјекослав Макс Лубурић (Марко Јанкегић) у дра-

матуршком смислу налази се на погрешном месту. Све што ту у првој четвртини филма видимо, гледамо и касније. Да је та секвенца дата при крају филма, „Дара из Јасеновца“ значајно би добила на ритму и самим тим фабула би била знатно разигранија и коезистентнија. У оквиру ње Антонијевићу се поткрала непотребна и помало и невешто режирана секвенца у којој се млад усташа и његова девојка, гледајући масакр, толико узбуде да одмах на задњем седишту најближег аутомобила почну страствено да се воле. То је крајње неуспео приказ Танатоса и Ероса!

И поред тих грешака, још једном ћу истаћи да је Предраг Гага Антонијевић у занатском смислу направио коректан филм, који се од прве до последње секвенце пажљиво гледа. На крају, увек се треба присетити речи Ж. Павловића, „да се добром филму може наћи хиљаду мана, а лошем само једна: да је лош!“

„Дара из Јасеновца“ није антихрватски филм, већ је антиусташки, као што су то и филмови „Девети круг“ Ф. Штиглица, „Црне птице“ Е. Галића, „Храњеник“ В. Мимице, тв-серије „Суморна јесен“ И. Шибла и „Непокорени град“ Е. Галића, документарца „Крв и пепео Јасеновца“ Л. Зафрановића, и на крају „Дневник Диане Будисављевић“, одважне хрватске редитељке Д. Будисављевић.

Диана Обексер Будисављевић спасава десетогодишњу Дару и њеног малог брата из јасеновачког пакла, а филм се завршава цитатом из Библије о Богу живих који за све хришћане има универзално значење. Све у свему, „Дару из Јасеновца“, обавезно треба погледати.

Драгана Тодоровић

Корице су врата на књижи

Мада је и издавачима и ауторима одавно јасно колико су значајни изглед и опрема књига, ипак се догађа да су рафови књижара пуни просечних и испотпросечних ликовно графичких решења ниских естетско графичких вредности. Веома мали број издавача на крају године додељује признање дизајнеру који је направио најлепше корице, а у Србији за то постоји само једна званична награда коју додељује Магазин за промоцију читања Bookvar, али се, изгледа, и тај конкурс угасио. Ту и тамо, листу најлепших или најружнијих корица прогласиће крајем године нека магазинска издања и поједини новинари или блогери, а и то више у циљу афирмације одређених књижевника или ради пуке забаве читалаца, због чега су такви текстови јефтино духовити и аналитично врло плитки, а то не потпада под компетентну критику и анализу графичко-дизајнерских трендова.

Може ли се догодити да, када је реч о дизајну корица, опрема премаши „навику“ наших чула? Да ли је близу час када ће спољашњи изглед књиге престати да буде „очекиван“ и када ће књига заличити на неки, до тог тренутка неоткривени „предмет“ и по форми и по начину коришћења? – питања су која су *Књижевне новине* поставила.

Драгана Тодоровић је мастер дипломирани дизајнер Нових медија на Метрополитен факултету и бави се илустрацијом и фотографијом. Са 25 година стекла је репутацију уметнице оригиналне креативности коју красе одговорност и иновативност. Ради визуале у различитим техникама: илустрације, вињете, колаже, календаре... за потребе

различитих компанија и клијената. А Драганин свет облика и колоритне естетике истанчанији је за онолико више за колико она слабије чује и говори...

– Негипична реакција на вакцину – одговориће мирно на питање потписника овог текста о узроку њене глувоће. И наставиће сасвим течно, што додатно потврђује упорност и перфекционизам: – Кад сам била мала, повредила сам прсте десне руке и нисам могла да пишем и цртам. Због тога сам почела да радим левом руком, а касније полако повратила десну. И тако се догодило да цртам са обе руке. Када се то десило први пут, сећам се да сам цртала срца и у срцима различне облике, а потом сам све обојила дрвеним бојицама. То прво уживање у сопственом стваралаштву никада нећу заборавити.

Њено ликовно изражавање поспешиле су и говорне вежбе које је похађала:

– Да – сложиће се – на тим вежбама је било доста задатака који су изискивали цртање и скицирање, а то је изузетна едукација. Почела сам да обраћам пажњу на другачије начине посматрања и изражавања и кад бих писала слова и бројеве, и када бих цртала предмете и појаве које нас окружују.

– Посебно је занимљиво наћи угао под којим ћете осмотрити појам, а онда га насликати – објашњава Драгана и наставља: – И тако стижемо до корица књиге, односно романа, приче, збирке песама. Шта су корице друго него пренето осећање писца. Погледајте играни филм „Летња представа“ („Summer Stock“), или слике које потписује Едгар Дега, или фотографије Харија Грајерта. Послушајте песме, рецимо Џејмса Бланта. Шта је то него визуелизација суштине

ауторове емоције. Објаснићу то овако: нема ничег тужнијег него када видим књигу „На Дрини ћуприја“, величанствено и вишеслојно дело Иве Андрића, а на корицама Дрина и на Дрини ћуприја. Да је то хтео, Андрић не би написао роман, већ би урадио „породичну фотографију“.

Драгана не жели да шокира својим дизајном. – Напротив, одбаћиће сумњу саговорника.

– Шок излази из моде – рећи ће са осмехом. – Шок постаје очекиван и досадан. Крв која липти? На жалост, наши стомачни мишићи више не реагују. Нож кроз срце? Превише слично реалном животу. Људима такве илустрације или фотографије неће зауставити поглед нити пробудити жудњу да књигу са таквим корицама унесу у своју кућу, да књигу са таквим корицама читају. Шок комуницира само са чулом вида. Данашњи конзументи уметничких садржаја, па тако и читаоци који шетајући између рафова бирају књигу, желе лепоту и доброту. И даље нам ликовне галерије, концертне дворане, књиге – вриште (не) потребом да саблазне, шокирају... И даље се базирају на сензацијама чему прибегавају уметници за које ће времена која долазе тек потврдити јесу ли или нису оставили свој креативни потпис у историји уметности тим јаловим крицима. Задатак уметности је да конзумента учини лепшим и бољим. Лепшим духовно и душевно, наравно. То не значи да ћемо у временима која долазе корице књига осликавати лептирима и бајковитим пејзажима. Као што писци теже да читаоца оставе запитаног и као што се труде да га невидљивим светлом изведу из тунела сопствених или колективних недоумица, тако и корице треба да позову. А

онда, док се књига чита, сваки пут када је читалац поново одложи или узме, треба да открије још понеки путоказ, још понеки доказ зашто се та књига, од тог аутора, са тим насловом и тог садржаја нашао управо у том тренутку на том месту, у рукама управо тог читаоца.

Графички дизајн, објашњава Драгана, такође има своје трендове. Они су резултат савремених потреба и жудњи конзументата. Драгана прати овакве препоруке, па сходно томе објашњава да дизајн корица, односно књига објављених током 2019/2020. углавном одликује маштовит спој 3Д штампарских техника и реализма.

– Ако ме питате зашто је овај стил популаран, одговорићу да је разлог једноставан – није досадан. Није очекиван. И другачији је од свега што смо на корицама књига гледали до сада.

Наравно, идеје за привлачну и дескриптивну корицу књиге 3Д плус нису никако једино, а камоли ултимативно „решење“. Постоји још иновативних трендова који ће бити актуелни, као што су рецимо: биколорни дизајн, један до два јака елемента, наивна композиција... И наравно, добра фотографија је увек добро решење.

– Рекла сам ДОБРА – уз осмех додаје Драгана, која се иначе бави и фотографијом јер, поред осталог, каже: – Желим да забележим људе, децу поготово, како се смеју, плешу, како уживају. Сви људи су лепо када се добро осећају. Желим књиге чије корице носе много искрених срца.

Озбиљно издање не мора бити добро. Али добро издање је сигурно озбиљно, тврди Драгана и објашњава да ће сваки читалац који зна да препозна квалитет прочитаног, приликом одабира књиге погледати импресум. Уколико се ту не налазе именом и презименом, а то значи да прихватају одговорност: лектор, графички дизајнер, уредник издања... – нећу купити ту књигу.

Разговор водила **Гордана Влајић**

Почетком фебруара ове године, у 94. години, преминуо је Лео Купер (Léo Couper), француски илустратор и дизајнер. Најзначајнији део Куперовог вишедеценијског професионалног рада односио се на филмски плакат, који постаје и ауторов препознатљиви заштитни знак. Своју скромност и повученост „платио“ је мањком публицитета али не и мањком плаката као улазницом која му је обезбедила место међу значајним француским ствараоцима плаката друге половине XX и почетка XXI века. Такав положај је допринео да његова оставштина с правом постане издашан извор вредних сазнања о самом медију плаката. Са тог врела сабраћемо понеку кап и за овај приказ.

Одмах треба истаћи да Купер прихвата плакат не само професијом него и видом друштвеног ангажмана. Уверени хуманиста енергично је

жигосао екстремизам свих врста, ратове, еколошке катастрофе, корупцију и намештаље у спорту. У случају акције „Не за каменоломе и циглане у Брау“, он подршку конкретизује плакатом, који је било могуће преузети са сајта организатора и придружити се протесту.

Купер је реаговао и поводом трагичног напада на сатирични лист Шарли ебдо (Charlie Hebdo), 2015. године, претворивши препознатљиви шешир Чарлија Чаплина у мету изрешетану мецима.

Купера нису мимоишле награде и признања. Његов плакат за филм Емануела награђен је на филмском фестивалу у Кану 1974. године. Занимљиво је да се на Емануелу у Југославији чекало четири године, колико је било потребно Републичкој комисији за преглед филмова СРС, да се увери у зрелост публике у суочавању с овим еротским остварењем. Купер 1981. године добија награду Паул Колин (Paul Colin) за животно дело у кинематографији. Награду му додељује његов велики узор, Колин лично.

Професионалну каријеру Леа Купера највидљивије обележавају плакати које је радио за филмове Чарлија Чаплина. Једноставност и шарм

плаката, тада још веома младог француског аутора, привукли су Чаплинову пажњу. То је допринело плодној сарадњи обележеној плакатима за све Чаплинове филмове откупљене за приказивање у Француској. Вишегодишња сарадња је донела и једно, условно атипично решење за филм Велики диктатор. Продуценти су предлагали за плакат мотиве из филма попут увијања микрофона током диктаторовог говора или незаборавно жонглирање лоптом. Купер је одустао од тих предлога из једноставног разлога. Временски ток, кључни чинилац предложених сцена био би много мање уверљив на плакату. Аутор је, и по први пут у раду за Чаплина, понудио решење са темом изван филма. Према Куперовом казивању, Чаплин је, разумевајући условљености медија плаката, предлог прихватио с одобравањем.

Необична подударност, али вероватно не и случајност, чему су допринели плакати за Чаплинове филмове, повезује Леа Купера и Милтона Глејзера. Три Куперова плаката као поклон додатак су уврштени у књигу о славном комичару, што је подсетило на Глејзеров плакат Дилан, такође поклон, али уз грамофонску плочу. Мада и један и други издавачки пројекат настају као резултат очигледне тржишне логике, истовремено су упућивали на чињеницу да плакат престаје бити дефинисан зидом и лепљењем на јавном месту, тим, готово генеричким својством садржаним и у етимологији речи плакат. Poster (енгл. = плакат) је нешто што је posted up (енгл. = постављено на ступ), а француска ријеч affiche и њемачка Ahschlag упућују на прилепљивање, налепљивање. (M. Richards, 1971). Савремено технолошко (дигитално) окружење убрзало је напуштање те уврежене норме. А онда, све веће ослобађање од техничких и друштвених условљености мењали су приступ плакату, чиме се неминовно мењао и сам плакат. Те промене даље омогућавају да сагледавање вредности плаката све више бива усмерено на његову структуру и значење у односу на очекивања у посредовању (трансмисији).

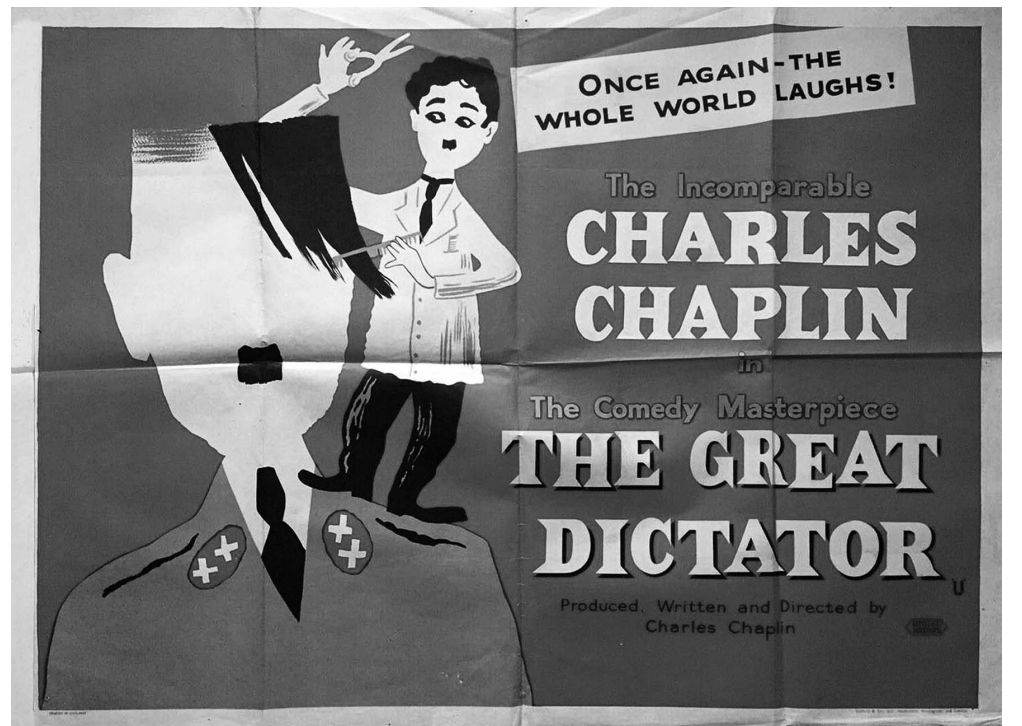
Лео Купер је радио филмске плакате као професионалне наручбе суочавајући се са разноврсним захтевима наручилаца. До хармонизације свих тих сучељених захтева и ауторових уверења и праксе долазило је компромисима или изванредним креацијама, којима је усаглашавање постајало излишно. Успешно решење плаката у себи носи и предуслов надрастању његове полазне функције. Значење произведено односима унутар плаката надилази иницијални задатак, то јест говор о филму, и зрачи ширим, чак и универзалним вредностима. Неке од тих промена и нових вредности

препознаћемо на плакату за Велики диктатор.

Филм Велики диктатор снимљен је 1940. године, и први је звучни филм Чарлија Чаплина. Филм карактерише „спој слапстика, пародичности, гротеске и политичке сатире, с критиком фашизма, манипулативне моћи медија и природе политичке пропаганде [...] завршавајући хуманистичком декламацијом (индиректно упућеној публици)“ (Бруно Крагић, ХФЛ, www.zlatna.vrata.hr).

Из наоко безазленог и духовитог цртаног мотива на плакату за Диктатора, свеобухватним погледом, пред посматрачем готово блесне гест шишања косе са диктаторових очију. Неупитно, то је централна тачка плаката која генерише и поенту. Купер је, уверени смо, имао у виду и ово плакатско решење када је говорио о компарацији да: редитељ има 24 кадра у секунди и сат и по или два да исприча причу; аутор плаката само један кадар, а са кадром и ту једну секунду. На свим верзијама плаката Велики диктатор одвојен је текстуални од сликовног дела. У таквом односу наслов и текстуални подаци представљају неопходну информацију о филму а визуелни део плаката (илустрација) је амалгам из којег црпимо значења.

Визуелни део плаката представља мотив шишања косе. Интервенцијама на стварној радњи, шишање косе

постаје „шишање косе на одређени начин“, бивајући полазиште производње аутономног значења. Фактички податак (шишање) као фабула измена на цртежу у функцији градње „приче“, постаје сиже. Промена садржи приказ сићушне фигуре фризера на рамену диктатора огромног попрсја које заузима највећи део формата плаката. Очигледна је несразмера у величинама два судионика. Једна уобичајена делатност представљена на

неуобичајен начин карикатурална је, и производи утисак смешног.

Минималистички изванредно, са малим црним правоугаоником као акцентом у центру веће правоугаоне жуте површине смештене на различитим контрастним подлогама у односу на верзију плаката, формирана је уверљива силуета лика диктатора а уз њега, линијски још очигледнија фигура „брице у акцији“. Након првог утиска, све мање остаје смеха, шаљивог тона и ведрине. Разлог томе је шишање, али шишање косе са диктаторових очију. Прво сазнање (духовитост) транспонује се у другу врсту смеха, у сатирички смех који својом јеткошћу и горчином ангажује, покреће, обавезује.

Нове утиске треба сложити на нови начин. Карикатурални приказ шишања више није забаван, шаљив. Он изазива nelaгоду, зебњу. Ако је за гротеску карактеристично да на алогичан и парадоксалан начин доводи у везу неспојиве, диспаратне елементе и да се често служи претераним карикирањем које доводи до изобличења, онда за визуелни мотив на плакату Велики диктатор можемо рећи да је по облику заснован на гротески. А паралелно са гротескном формом, мотив по садржају упућује на сатиру тиме што на духовит и оштар начин извргава подсмеху, сугерише, разобличава.

Треба истаћи и то, да шишање косе са очију диктатора представља досетку – инвентивно процидљиво решење, којим плакат трајније одолева „грошењу“ у односу на штос или необавезну шалу у њиховом краткотрајном дејству.

На крају, визуелни мотив обједињавањем и сажимањем свих наведених одлика производи смисао који се шири и изван плакатом непосредно датог. Делујући пренесеним значењем плакат на крају испуњава и одлике алегорије. Тада се може говорити и о главној мисли-

поенти, која накнадно и откривалачки осветљава оно што је на плакату. Поенту можемо потражити и у једној речи, речи изведеној из рада фризера – његовог плакатског шишања; речи хорски упућеној (сваком) диктатору и од брице и од нас, посматрача и виделаца. И та реч, која је и отпор и негодовање, и захтев, и опомена, и крик, та одапета реч је: П(Р)ОГЛЕДАЈ!

Здравко Мићановић

Милан Лукић

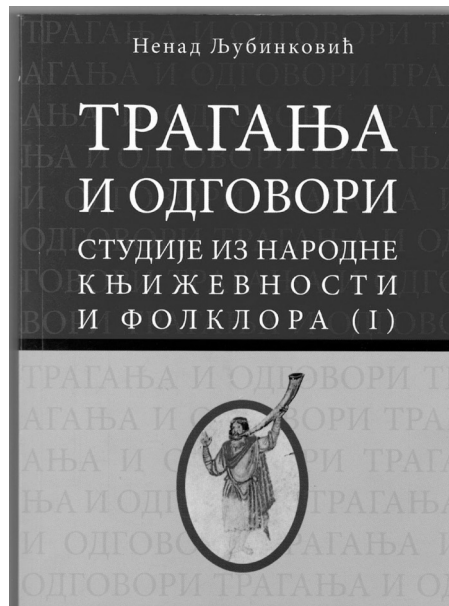
Српска фолклористика данас (5)

Ненад Љубинковић засновао је у Институту за књижевност и уметност пројекат *Српско усмено стваралаштво* и са Снежаном Самарцијом уредио програмски зборник, а две године касније, 2010, у истој едицији печатане су његове студије, речито насловљене – *Трагања и одговори* – једна од најинспиративнијих књига која се бави нашем усменом традицијом, па укажимо на неке антологијске текстове:

Студију о песмама дугога стиха пише незадовољан погрешним приступом, анахроном методологијом проучавања усменог стварања и аксиоматским прихватањем Богишићевих тврдњи, неретко погрешних, а за зборник из 1878. мисли да је не само 'веома лош' (за популарно издање Ерлангенског рукописа изнеће исти вредносни суд), већ и није 'научно издање', а термин *бујаријии* односи се на начин певања, не нужно тужних песама и не подразумева дужину стиха, иако је најчешће седам + осам слогова. Такође, песме дугога стиха јесу народне, биле су популарне и често су прилагођаване амбијенту и угледној публици, немају епске формуле, историчније су и поетичније од десетерачких, и због припева који је битан, а код Хекторовића поминути 'српски начин' певања је старији, архаичнијег језика, док пореклом нису искључиво везане за Приморје. Смеле тврдње поткрепљене су примерима.

Губитници Старца Милије је блистава студија о најбољем Вуковом певачу, кога ће у заносу прогласити 'највећим песником раног српског романтизма и једним од највећих који је икада на том језику и запевао'. Можебит да има претеривања, али долепотписани је сагласан! Од разочараног особењака и 'циничног самотника' који нам дароваше галерију психолошки најубедљивијих ликова ус-

меног песништва, Вук је с јесени 1822. забележио свега 4 песме, свеукупно 3001 стих, а канда није био свестан какве је бисере покупио, јер нареченом песнику, ето, засметаше приговори, изругивање и понављања, па дангубу с хромим напусти и без поздрава се изгуби. У раду

се истиче Милијина склоност ка 'варљивости људске среће', опсесија лепотом и наличјем јунаштва, што у *Сестри Леке кайешиана* доводи до 'стрмоглава јунака и деепизације', а особен је по драмским елементима и звуку којим се наднаравна лепота најављује; када она нестаје, гаси се све и остаје само мук (тешко је не призвати овде стихове из Бранкове *Тује и ойомене*: "Ње више нема – то је био звук").

Један од најпопуларнијих и најкомпликснијих ликова јужнословенске и балканске епике, у чијем обликовању се истиче и витешки слој зајмљен из писане баштине, снажно митолошко наслеђе, као и специфичности лими-

трофних простора у којима песме и предања настају и преносе се, и јасни обриси предводника народа у супротстављању тиранима и борби за ослобођење, Марко Краљевић, по Н. Љубинковићу последњи је легитимни наследник круне Немањића, изабран вољом цара Уроша, и у томе треба тражити разлоге каснијој великој слави.

Наредна трагајућа промишљања (*Наша далеки људи*, СКЗ, Београд, 2014), из широкопојасног домена етномитолошких студија, како је поднасловом урабошено, необична су, провокативна и вишеструко корисна, а десетак их је раније необјављених. Реч је о тумачењу обредних опхода и обичаја, календара и веровања, живота и смрти, одјека античких култова на нашим просторима, митолошких и религиозних тема. Појашњене су разлике између аждаха, ала и змајева, које Вук у почетку синонимно толкује, а битно су другачији, јер змај припада 'чистим силама', по Чајкановићу је 'добар демон, заштитник племена', а бројни змајевити јунаци резултат су љубавних авантура и особеност наше епике, за разлику од увек зле аждахе, хтоничног бића које бљује ватру. И о (х)алама се пише у поглављу о Митолошким противницима временских непогода. Додајмо ауторово супротстављање надмености 'западне' етнологије и антропологије, указивање на дилетантске приступе и методолошке промашаје, али и неприхватање митолошких истраживања у словенском свету заснованих превасходно на аналогима, јер су балкански контекст и наслеђе важнији од словенске генетике. Подсећа и на отпор цркве према народним песмама и одлуке васељенских сабора с краја VII века којим се свештеним лицима забрањује блудничење, присуство позоришним играма и коњским тркама,

костимирање и маскирање, просеви Динизијског концепта живота и паганско обожавања ватре.

Књигу *Од косовске бијке до косовске лејенде* Н. Љубинковић је припремио за штампу 1989, али је, стицајем околности, тада није објавио, а 90-их није много заинтересованих било за тезе по којима је суноврат Косова и Метохије започео великим сеобама, када историјске српске просторе напуштају најобразованији, најимућнији и најспособнији, предвођени црквеним великодостојницима, а несретни Вук Бранковић тек у Орбиновом *Краљевству Словена*, 1601. бива жигосан као издајник или за провокативну тврдњу да на Косову нису погинула два владара, него "један владар (султан Мурат) и двојица 'генерала' – кнез Лазар и заповедник анадолских трупа, Муратов син Јакуб Челебија". Оне чији образи зарумене треба подсетити да крунисању краља Твртка I Котроманића, Немањића по женској линији, у Милешеви, на његовом имању, присуствује пријатељ и саборац Лазар, кнез. Такође, указује и на друге војне сукобе између два Косовска боја, 1389. и 1448., на њихово мешање у каснијим записима и сећањима, али и преплет историјског и легендарног, српских и турских, хришћанских и муслиманских извора, званичних државних-династичких-црквених и народских популарних-епских-витешких тумачења, односно стварање култа Лазаревог и Милошевог, а на више места јасно истиче да "косовска легенда није нити једна, нити јединствена". Драгоцену тканицу о процесу настајања епске легенде, коју пажљиво треба распредати, објавила је Матица српска, Косовскометохијски одбор, 2018, а убедљивост аргументације заинтересовани могу проверити слушајући *Ризницу* Радио Београда 2: <https://www.youtube.com/watch?v=rg5puQ0K-4s>

Поменимо и изузетан Зборник радова посвећен Мирјани Дрндарски и Ненаду Љубинковићу, *Промисљање традиције*, са скоро 50 прилога најзначајнијих фолклориста, у издању поменутог Института (2014), уз жал због недостајућег простора.

Љубунка Сјанков Перинац

Топе се снегови Килиманџара

Половина је седамдесетих прошлог века. Цича зима, сметови, пут једва прокрчен, а на рубовима улица стоје велике гомиле снега утабане од толиког дечјег спуштања низ импровизоване снежне падине.

Још издалека видим оца како се у капуту са црном астраганском капом на глави враћа са посла и промаља међу огромним сметовима. Маше нам док скида рукавице да би повезао наше санке врпцама једне за друге. У воз од четворо дрвентх санки ускачемо: комшијска деца, моја сестра и ја. Тата је насмејан и румен у лицу, сам вуче санке са шесторо деце по шкрипавом снегу. Смејемо се и вичемо му: „Ћиха, ђиха!“ Задихао се, али не посустаје. Већ смо дошли до ћошка друге улице и он нас намерно, вештим скретањем санки, обара у дубок неугажен снег од скоро метар и по. Смејемо се и гађамо га грудвама. Образи нам горе.

Шалови које су нам мајке увезале преко уста и носа кад смо излазили из куће су влажни, што од даха, што од снега. Враћамо се на санке и тата нас одвлачи назад до улаза у зграду.

Мама нам у купатилу стреса крупне грудве снега са вунених капа и шалова. Све што скидамо са себе је мокро, али смо и сестра и ја пресрећне. У кући је топло. Јелка је окићена. На столу су чесница и торга од печених јабука са орасима. На сточићу између фотеља је тањир са кифлицама посутих ситним шећером. Гледам оца како подешава антену на малом радио-пријемнику и врти дугме на скали да ухвати Радио Београд.

Собу пуни тихи глас Милета Богдановића и лагана мелодијска линија која стишава наш жагор: „На те мислим када зора свиће, / На те мислим кад се сврши дан. / На те мислим кад се свако биће, / Spreма тихо, да преспава сан.“

И док се на радију ређају шлагери и староградске песме, у својој дечјој соби лепим нос за стакло прозора док нови слој снега прекрива сметове Килиманџара из наше маште и брише сваки траг.

Четрдесет година касније снега скоро да и нема. Недавно је „National Geographic“ објавио вест да је и глечер на Килиманџару скоро нестао. Отопио се, смањило се, преполовило се... А ми ове зиме сами себи понављамо као папагаји, да нам је добро, да је у реду, да тако треба, да је све нормално, и да је наравно, могло бити горе. Сам нам је живот мимикрија. Ма, Хемингвеј да се поново роди, не би ни он ништа од свега разумео.

Док замишљам старе снегове који се нису тако лако претварали у блато као ови данас, склапам очи. Мења се свет, мењамо се и ми, клизе полако темељи. Негде у даљини топе се снегови Килиманџара. Један свет се гаси. Други чека свој ред да почне.

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

Лист за књижевност и друштвена питања
Оснивач и издавач
Удружење књижевника Србије
Београд, Француска 7

ПРЕТПЛАТА НА "КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ" за 2021. годину по цени (заокружити износ) од: 1200 динара, за организације 2400, за иностранство 50 еура, авионом 70 еура долара или одговарајући износ у другој валути. За нашу земљу уплату слати на жиро-рачун: Комерцијалне банке, Београд, 205-200273-87- за КН. За иностранство уплате се врше код посредничких банака: DRESDNER BANK AG, FRANKFURT AM MAIN, GERMANY i AMERICAN EXPRESS BANK, LTD., NEW YORK, NY, UNITED STATES на рачун KOMERCIJALNA BANKA A.D.BEOGRAD, SWIFT-BIC: KOBBSBGXXX, Svetog Save 14, Beograd, Srbija, sa naznakom u korist UKS, FRANCUSKA 7, BEOGRAD, SRBIJA, BROJ RAČUNA : RS35205000702541600067. ПОПУЊЕНУ НАРУЧБЕНИЦУ или фотокопију признанице (доказ о уплати) послати на адресу: Удружење књижевника Србије- за "Књижевне новине", Београд, Француска 7. Моле се претплатници да измире своје обавезе јер је то сигуран начин да новине стигну до одређишта.

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

добитник су Велике јубиларне награде УКС, установљене поводом стогодишњице удруживања књижевника у Србији (1905-2005), и награде "Теодор Павловић" за 2003. Златни беочуг за 2015.